

Aleksandra Pirkmajer Slokan*

Pregled pouka latinščine v slovenski javni osnovni šoli (1958–2016)¹

An overview of Latin lessons in the Slovene state primary school (1958–2016)

Izvleček

Osnovnošolski pouk latinščine je kljub nenaklonjenim razmeram prispeval – upamo si trditi – pomemben delež v slovenskem izobraževalnem sistemu. Članek prinaša pregled pouka latinščine v slovenski javni osnovni šoli od njegovega začetka do danes (1958–2016). Latinščina, tradicionalno gimnazijski predmet, se je začela poučevati v osnovni šoli po ukinitvi osemletne klasične gimnazije leta 1958, ko sta bili uzakonjeni enotna osemletna osnovna šola in štiriletna gimnazija. Tedaj je pouk klasičnih jezikov utrpel nepopravljivo škodo. Stara grščina se je prenehala poučevati, latinščina pa je za učence v starosti od enajst do petnajst let dobila status fakultativnega predmeta in bila potisnjena na obrobje. Kljub vse slabšim razmeram se je njen pouk ohranjal dalje, v različnih obdobjih na različnih šolah in v različnih oblikah, kontinuirano vse do danes pa le na Osnovni šoli Prežihovega Voranca, Ljubljana.² V devetletnem programu so se razmere še zaostriale in pouk latinščine se je znašel v hudi krizi – kljub in-

Abstract

In spite of unfavourable conditions, it can be claimed that primary school Latin lessons have made an important contribution to the Slovene educational system. The article offers an overview of Latin lessons in the Slovene state primary school from their beginning until today (1958–2016). Latin, traditionally a gymnasium subject, began to be taught in primary school after the abolition of the eight-year classical gymnasium in 1958, when new legislation introduced the unified eight-year primary school and four-year gymnasium. At that time, the teaching of classical languages suffered irreparable damage. Old Greek stopped being taught, while Latin acquired the status of an elective subject for pupils between the ages of eleven and fifteen and was thus pushed to the margins. In spite of the worsening conditions, Latin teaching persisted at different times at different schools and in different forms, while the Prežihov Voranc Primary School in Ljubljana is the only school where it has been taught continuously to this day. When

* Aleksandra Pirkmajer Slokan, prof., od leta 1988 do upokojitve leta 2014 učiteljica latinščine in angleščine na OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana, soavtorica razstave in kataloga Lingua Latina: razstava o latinščini v javni osnovni šoli 1958–2015, e-pošta: apirkmajerslokan@gmail.com.

1 Članek bo zaradi obsežnega gradiva objavljen v dveh delih: prvi del (1.–4. desetletje, 1958–1998) in drugi del (5.–6. desetletje, 1998–2016). Prvemu delu je dodan kratek oris zadnjih dveh desetletij. Drugi del bo objavljen v eni od naslednjih številki revije Šolska kronika.

2 Ime Prežihovega Voranca nosi sedem osnovnih šol, pet v Sloveniji in dve v zamejstvu; latinščina se je poučevala le na OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana (v nadaljevanju: OŠ Prežihovega Voranca).

teresu javnosti, da se klasično-humanistični izobraževalni program ohranja ne le v zasebni, ampak tudi v javni osnovni šoli.

nine-year primary school was introduced, the situation worsened even further and Latin lessons faced a real crisis – in spite of the public interest that the classical-humanities educational programme continue not only in private schools but also in state public schools.

Ključne besede: latinski jezik, javna osnovna šola, fakultativni predmet, izbirni predmet, interesne dejavnosti

Key words: Latin language, state primary school, optional subject, elective subject, extra curricular activities

Uvod

Pregled predstavlja prvi poskus zaokroženega prikaza osnovnošolskega pouka latinščine v Sloveniji od njegovega začetka v šolskem letu 1958/59 do vključno šolskega leta 2015/16,³ dogajanju pa zaradi lažjega pregleda sledi po desetletjih. Omejuje se na javno osnovno šolo,⁴ in sicer na njene višje razrede, kjer je imela latinščina v osemletnem programu status štiriletnega fakultativnega predmeta (5.–8. razred, 11–15 let),⁵ v poznejšem devetletnem pa triletnega izbirnega predmeta (7.–9. razred, 12–15 let). Poudarek daje predvsem razširjenosti osnovnošolskega pouka latinščine v Sloveniji skozi njegovih prvih šest desetletij, s čimer osvetli tudi sam način njegovega obstajanja in preživetja v nenaklonjenih osnovnošolskih razmerah, manj pa se posveča drugim vidikom pouka. *Pregled* je nastal v upanju, da se ustvari osnova za nadaljnje raziskovanje osnovnošolskega pouka latinščine ter da se manjkajoče sčasoma dopolni,⁶ predvsem pa z željo, da bi poznavanje preteklega dogajanja pripomoglo k reševanju sedanje in bodoče problematike na tem področju.

3 Poglobljen celostni prikaz pouka latinščine na Slovenskem prinašata deli: Bojan Baskar, *Latinščine, prosim : latinščina in njeno izganjanje na Slovenskem : 1849–1987*, Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS : Knjižnica revolucionarne teorije, 1988, 158 str.; Matej Hriberšek, *Analiza metodičnega pristopa v slovenskih osnovnošolskih in srednješolskih učbenikih in priročnikih za klasične jezike od 1850 do 2000 : doktorska disertacija*, Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani : Oddelek za klasično filologijo, 2002, 317 str.

4 Edina zasebna osnovna šola z možnostjo učenja latinščine (od 2011) je OŠ Alojzija Šuštarja v okviru Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu, ustanovljena 2007 (pouk od 2008).

5 Učenci, ki so v šolo vstopili predčasno (pred dopolnjenim 7. letom), so se začeli učiti latinščino pri desetih letih.

6 Dopolnitve bosta omogočila predvsem vpogled v predvidoma kmalu izpopolnjeni za osnovnošolski pouk latinščine pomembni del arhiva ZRSŠ (vir: Katja Pavlič Škerjanc) in pregled vsega arhivskega gradiva vseh šol z latinščino.

Pridobivanje podatkov

V letih 1988–2016 je avtorica na lastno iniciativo zbirala podatke o osnovnošolskem pouku latinščine, med drugim tudi na osnovi vsakoletnih vprašalnikov, poslanih učiteljem latinščine oziroma izjemoma šolskim vodstvom, in sicer v letih 1988–1990 v okviru šolske sekcije Društva za antične in humanistične študije Slovenije in v letih 1994–2003 kot vodja Študijske skupine za latinščino v osnovni šoli, sicer pa zasebno.⁷ Podatki za obdobje pred letom 1988 so bili pridobljeni iz objavljene literature, s pregledom arhivskega gradiva OŠ Prežihovega Voranca, od posameznih šolskih vodstev, naprošenih za posredovanje svojih arhivskih podatkov,⁸ in od nekdanjih oziroma sedanjih učiteljev ter nekdanjih učencev. Vodstva vseh slovenskih osnovnih šol, ki so v skladu z razpoložljivo evidenco kadarkoli izvajale pouk latinščine, in vsi, ki so kadarkoli poučevali na njih, so bili s strani avtorice v letih 2014–2016 naprošeni, da prispevajo nove oziroma dopolnijo že pridobljene podatke.⁹ Vsem, ki so se ljubeznivo odzvali, gre posebna zahvala, saj brez njihovega prispevka nastanek *Pregleda* ne bi bil mogoč.

Pridobivanje podatkov je bila zanimiva, hkrati pa – predvsem za obdobje pred letom 1988 – pogosto tudi nevhvaležna naloga. Osnovne šole so namreč fakultativni pouk latinščine v določenih obdobjih osemletnega programa izredno pomanjkljivo dokumentirale oziroma ga neredko sploh niso evidentirale. Zato celo na šolah z nekdanj večletno tradicijo pouka latinščine sedanja šolska vodstva razpolagajo le s skopimi podatki in latinščina se pri zgodovinskem orisu šolskega dela v njihovih tiskanih in spletnih publikacijah omenja le izjemoma. Za marsikatero šolo so tako pri nastajanju *Pregleda* poglavitni vir podatkov predstavljali njeni učitelji in učenci. Nasprotno pa je v primeru OŠ Prežihovega Voranca avtorici uspelo pridobiti izjemno veliko gradiva.¹⁰ Tudi zato – in ne le zaradi dejstva, da ta šola zaseda v zgodovini slovenskega osnovnošolskega pouka latinščine prav posebno mesto, je v *Pregledu* pouk latinščine na OŠ Prežihovega Voranca opisan veliko podrobneje kot na drugih šolah.

Zbrani podatki so zaradi specifične problematike neobveznih predmetov brez dvoma delno nepopolni. Na Zavodu za šolstvo je bilo na primer v šolskem letu 1995/96 ocenjeno celo, da »podatkov o obsegu (osnovnošolskega pouka latinščine, op. a.) ni mogoče niti zbrati niti oceniti, saj je fakultativno učenje latinščine v osnovni šoli organizirano na različne načine« in da »podatki o fakultativnem pouku latinščine v drugih krajih Slovenije niso dosegljivi«.¹¹ Pri podatkih, ki se nanašajo na število

7 Zasebni arhiv avtorice (v nadaljevanju: ZAA), hrani SŠM.

8 Za OŠ B. Iliča in OŠ A. Aškerca je del arhivskih podatkov posredovala prof. Katjuša Kolar.

9 Za namen *Pregleda* in razstave *Lingua Latina*, odprte 28. maja 2015 v SŠM. (ZAA)

10 Pregledano je bilo tudi gradivo, ki ga hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL) pod oznakami: SI ZAL LJU 463, OŠ Prežihovega Voranca, t. e. 1, a. e. 1–5 (v nadaljevanju: ZAL 463, t. e. 1); SI ZAL LJU 463, OŠ Prežihovega Voranca, t. e. 8, a. e. 35–54 (v nadaljevanju: ZAL 463, t. e. 8); SI ZAL LJU 463, OŠ Prežihovega Voranca, t. e. 13, a. e. 92–99 (v nadaljevanju: ZAL 463, t. e. 13); SI ZAL LJU 463, OŠ Prežihovega Voranca, t. e. 15, a. e. 107–117 (v nadaljevanju: ZAL 463, t. e. 15).

11 Katja Pavlič Škerjanc, Osnovne šole s poukom latinskega jezika (priloga k poročilu v op. 273), Ljubljana, december 1995. (ZAA, hrani SŠM)

učencev latinščine v posameznih šolskih letih, je treba v osemletnem programu (in enako pri interesnih dejavnostih v devetletnem) upoštevati določena odstopanja, kajti status neobveznega predmeta je omogočal izpis tudi med šolskim letom, šole pa so praviloma registrirale vse k latinščini prijavljene (več učencev, kot se jih je dejansko učilo). Zanesljivejši bi bili podatki s konca šolskih let, a te so šole le redko sporočale.¹²

Za velik uspeh si torej lahko štejemo predvsem to, da nam je v *Pregledu* uspelo evidentirati glavnino osnovnih šol z latinščino in ugotoviti okvirni obseg njenega pouka v preteklih osemindesetih šolskih letih. Prav gotovo je bil fakultativni pouk latinščine v določenih obdobjih tudi na drugih šolah, ki v *Pregledu* niso omenjene, ker se zanje – največkrat zaradi nezadostnega medšolskega povezovanja in pomanjkljive uradne evidence – ni vedelo. Po drugi strani pa so navedene osnovne šole morda imele pouk latinščine tudi druga šolska leta, za katera ne obstaja evidenca oziroma se jih učitelji in učenci, s katerimi je avtorici uspelo priti v stik, ne spominjajo.

Zgodovinski okvir

Medtem ko sega na Slovenskem tradicija klasično-humanističnega izobraževanja v daljne leto 1563¹³ in začetek splošne osemletne šolske obveznosti v leto 1869,¹⁴ lahko o osnovnošolskem pouku latinščine govorimo šele od leta 1958 dalje. Pred tem je bila latinščina izključno gimnazijski predmet in njen pouk se je začel pri enajstih letih v prvem razredu klasične (in pogosto tudi realne) gimnazije. Leta 1958 je bila uzakonjena osemletna osnovna šola, osemletna gimnazija pa spremenjena v štiriletno. Tedaj sta bili ukinjeni tudi edini klasični gimnaziji, ki sta po letu 1945 še delovali v Sloveniji, ljubljanska in mariborska.¹⁵ Vsi nižjegimnazijski oddelki (1.–4. razred, t. i. nižja gimnazija, 11–15 let) so bili priključeni osnovni šoli (5.–8. razred, t. i. predmetna stopnja), s čimer sta se težišče in sam način izobraževanja za učence v starosti od enajst do petnajst let bistveno spremenila.

Za to starostno stopnjo je vsaka nova šolska oblast želela vzpostaviti svoj lasten, enovit šolski sistem in vedno znova je bil na udaru tudi pouk klasičnih jezikov. Ta je bil v slovenskih šolah do konca avstro-ogrske monarhije izredno močno zastopan,¹⁶

12 OŠ P. Voranca je objavila poimenski seznam vseh svojih učencev, ki so zaključili (sic) štiriletni program latinščine v letih 1958–2014. Gl. *Zbornik ob 100-letnici šolskega pouka v zgradbi sedanje Osnovne šole Prežihovega Voranca, Ljubljana* (ur. Aleksandra Pirkmajer Slokan et al.), Ljubljana 1999 (v nadaljevanju: *Zbornik ob 100-letnici* 1999), str. 195–252; Dopolnilo k Zborniku za 2000–2014, str. 4–18 (hrani arhiv OŠ P. Voranca).

13 Najstarejši predhodnici ljubljanske Klasične gimnazije sta bili protestantska stanovska šola (1563–1598) in jezuitska šola (1597–1773); cerkvenemu je sledilo civilno šolstvo (državne gimnazije). Gl. *Ljubljanski klasiki 1563–1965* (ur. Živka Črnivec et al.), Ljubljana 1999, 725 str. (v nadaljevanju: *Ljubljanski klasiki* 1999).

14 V Avstro-Ogrski je 3. osnovnošolski zakon z dne 14. maja 1869 razširil šolsko obveznost s šest na osem let (6–14 let).

15 Škofijska klasična gimnazija v Šentvidu l. 1945 ni mogla obnoviti delovanja (to je storila 1993).

16 Med slovenskimi srednješolci se je »razmerje med humanisti in realci ob koncu monarhije gibalo okoli 4 : 1«, na Hrvaškem pa je bilo v korist realnih šol. (Baskar 1988, str. 97.) V Srbiji tedaj osemletne klasične gimnazije ni bilo.

šolska oblast »stare Jugoslavije«, kjer se je odpor proti latinščini in grščini pogosto enačil z odporom proti »rajnki Avstriji«, pa ga je bistveno osiromašila.¹⁷ Slovenski klasični gimnaziji je ob reformi nižje srednje šole leta 1924, ki je pomenila prilagoditev srbski nižji gimnaziji, sicer še uspelo, a le z veliko težavo, obdržati svojo nižjo stopnjo (t. i. nižjo klasično gimnazijo), s tem pa je – kot izjema – postala še dodatno izpostavljena sovražnim kritikam.¹⁸ Proces poenotenja nižje srednješolske stopnje se je nadaljeval in končal za časa »nove Jugoslavije«. Medtem ko je šolska zakonodaja iz leta 1958 štiriletni gimnaziji v določenih primerih še dovoljevala klasično-humanistično usmeritev,¹⁹ osnovni šoli v obveznem predmetniku ni dopuščala diferenciacije: stara grščina (v nadaljevanju: grščina) se je prenehala poučevati, latinščina pa se je znašla med fakultativnimi predmeti. Kot posledica je v gimnaziji leta 1982 zamrl nadaljevalni program latinščine in s tem njeno osemletno učenje.²⁰

V samostojni Republiki Sloveniji je bila v srednji šoli uvedena »nova klasična gimnazija«, ²¹ osemletni osnovni šoli pa je sledila devetletna, kjer so se razmere za pouk latinščine v praksi, kljub morda v teoriji dobrim namenom, še dodatno poslabšale. Osnovnošolski program latinščine se je za četrtno skrajšal, kar je imelo za posledico prepozen začetek učenja in zmanjšanje že tako premajhnega fonda ur,²² status izbirnega predmeta je preprečeval oblikovanje latinskih oddelkov,²³ a hkrati ni zagotavljal kontinuitete pouka, povrh vsega pa je med obveznimi izbirnimi predmeti, predvsem med latinščino in živimi tujimi jeziki, zavladala še izločilna konkurenca.²⁴ OŠ Prežihovega Voranca je odgovorne šolske organe na zniževanje standardov zaman opozarjala že od devetdesetih let dalje.²⁵ Zavzemala se je za vzpostavitev mreže osnovnošolskih področnih centrov s homogenimi latinskimi oddelki, kjer bi v okviru klasično-humanističnega izobraževalnega programa potekal štiriletni pouk latinščine kot obveznega drugega tujega jezika, pri čemer naj bi se latinščini kot pomembnemu delu skupne

17 Kraljevina SHS je na Slovenskem podedovala deset humanističnih gimnazij, od katerih so kmalu ostale le štiri: ljubljanska, mariborska, kranjska in škofijska v Šentvidu; l. 1925 je bila tudi kranjska spremenjena v realno. Gl. Baskar 1988, str. 97–105.

18 Nasprotniki klasične gimnazije so že tedaj pouk latinščine (iz političnih razlogov) avtomatično povezovali s Cerkvijo in klerikalizmom. Gl. Hriberšek 2002, str. 155–168.

19 Brez obvezne grščine in z zmanjšanim fondom ur nadaljevalne oz. začetne latinščine.

20 Nadaljevalni program je bil ponovno realiziran v nekaj primerih v devetdesetih letih (v okviru oddelkov z začetno latinščino) na Gimnaziji Poljane ter dvakrat tudi na Prvi gimnaziji Maribor (vpis 1997 in 1998).

21 »Nova klasična gimnazija« je glede na predmetnik (štiriletna obvezna latinščina, izbirna grščina) prej naslednica realne kot tradicionalne klasične gimnazije (gl. Hriberšek 2002, str. 242). Škofijska klasična gimnazija je program uvedla l. 1993, javna gimnazija pa l. 1998 (poskusno 1996).

22 Osemletka: štiriletni program (274 ur), začetek v 5. razredu (11 let). Devetletka: triletni program (204 ure), začetek v 7. razredu (12 let).

23 V osemletki je praksa oblikovanje latinskih paralelk v letih 1958–1974 in od 1987 dalje dopuščala.

24 V osemletki konkurenca med fakultativnimi tujimi jeziki ni bila nujno izločilna (učenec se je npr. poleg latinščine lahko učil tudi nemščino, če so starši pisno pristali na večjo tedensko učno obremenitev svojega otroka).

25 Gl. Marjan Gorup, Aleksandra Pirkmajer Slokan, Osnovna šola s poudarkom na poučevanju latinščine, *Kerla* IV/1 (2002), str. 83–89.

evropske dediščine dodelil poseben status »klasičnega jezika«. ²⁶ Kljub kritični situaciji ter prošnjam in pobudam za ureditev razmer šolske oblasti do vključno šolskega leta 2015/2016 niso ukrepale.

PRVO IN DRUGO DESETLETJE (1958–1978)

Dediščina klasične gimnazije. Fakultativna latinščina. Konec pouka grščine. Slovo klasičnih oddelkov. OŠ Prežihovega Voranca – neuradni latinski center. Opustitev latinskih paralelk.

Prvi dve desetletji po šolski reformi iz leta 1958 predstavljata posebno poglavje na poti klasično-humanističnega izobraževanja za starostno stopnjo od enajst do petnajst let, katerega osrednji predmet je bila in ostaja latinščina. Zamejujeta ga mejnika z daljnosežnimi posledicami: leto 1958 je z ukinitvijo klasične gimnazije za to starostno stopnjo pomenilo konec možnosti obveznega pouka latinščine (in grščine) v okviru klasičnih oddelkov in hkrati začetek neobveznega, fakultativnega pouka, leto 1978 pa je zaznamoval odhod poslednjih tradicionalnih latinskih paralelk ²⁷ z osnovne šole, kar je botrovalo zamrtju kontinuiranega nadaljevalnega programa latinščine v srednji šoli po letu 1982. ²⁸ Prvo in drugo desetletje predstavljata čas, ko je bila dediščina ukinjene nižje klasične gimnazije še dovolj živa, da lahko osnovnošolske latinske paralelke s fakultativnim poukom latinščine, oblikovane v letih 1958–1974, imenujemo za njene neposredne dediče.

Leta 1958 se je torej latinščina za starostno stopnjo od enajst do petnajst let iz obveznega, v klasični gimnaziji osrednjega gimnazijskega predmeta spremenila v fakultativni, obrobni osnovnošolski predmet, grščina pa je bila iz osnovnošolskega programa v celoti izbrisana. ²⁹ Od tedaj dalje, vse do konca polstoletnega obdobja osemletne osnovne šole leta 2008, ³⁰ izraz »osnovnošolski pouk latinščine« označuje

26 Prim.: Osnutek poročila o večjezičnosti : prednost Evrope in skupna zaveza, Evropski parlament 2008/2225(INI), str. 6; Sklepi Sveta Evrope o večjezičnosti in razvoju jezikovnih kompetenc, *Uradni list Evropske unije* C 183/26, str. 1 (dostopno: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG0614\(06\)&from=SL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG0614(06)&from=SL), pridobljeno 25. 5. 2016); *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji* (ur. Janez Krek, Mira Metljak), Ljubljana 2011, str. 135–136; Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018, Državni zbor RS, str. 22 (dostopno: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO91#>, pridobljeno 25. 5. 2016).

27 V *Pregledu* ločimo »tradicionalne latinske paralelke« (oblikovane v letih 1958–1974) in »nove latinske paralelke« (oblikovane v letih 1987–1998).

28 Svoje je pripomoglo tudi usmerjeno izobraževanje (1981–1990). Gl. op. 20.

29 Izjema so bili klasični oddelki 8. razreda v šol. l. 1958/59, ki so izbirali med grščino in francoščino kot 3. tujim jezikom (pouk tega se je začel v 8. razredu in nadaljeval v gimnaziji). Naslednja generacija je imela le francoščino, pozneje so 3. tuji jezik zamenjali tečaji italijanščine, tedaj popularnega esperanta idr. (Vir: Tatjana Culiberg, Andreja Grošelj, Cvetana Tavzes; v *Pregledu* akademski nazivi pri virih niso navedeni.)

30 Obdobje 1999–2008 je bil čas sobivanja osemletke in devetletke.

štiriletni *fakultativni* pouk na predmetni stopnji (5.–8. razred, 11–15 let). Edina izjema v osnovni šoli z *obveznim* poukom latinščine (in v šolskem letu 1958/59 v osmem razredu tudi grščine) so bili v Ljubljani v letih 1958–1962³¹ in v Mariboru v letih 1958–1961³² klasični oddelki, vpisani v program klasične gimnazije pred uveljavitvijo nove zakonodaje, ki jim je bilo dovoljeno dokončati šolanje po začetem programu. V *Pregledu* so zaradi lažjega razlikovanja v tem začetnem obdobju osnovnošolski oddelki z obvezno latinščino poimenovani »klasični oddelki«, oddelki s fakultativno latinščino »latinske paralelke« in oddelki brez latinščine »realni oddelki«. ³³ Izraz »pravi klasiki« označuje učence z obveznim poukom obeh klasičnih jezikov, latinščine in grščine.

Uveljavljanje nove šolske zakonodaje

V Jugoslaviji je do šolske reforme leta 1958 prišlo po večletnem obdobju sprememb in negotovosti na šolskem področju. *Splošni zakon o šolstvu* je bil sprejet brez večinske podpore strokovnjakov 25. junija 1958 (Uradni list FLRJ, št. 28, 16. 7. 1958, str. 746–761).³⁴ V veljavo je stopil 1. septembra istega leta, »uvajanje njegovih določil in uresničevanje pa je potekalo vse do 1962«. ³⁵ V zadnjem odstavku 8. člena uvodnega zakona za splošni zakon o šolstvu je pisalo: »Od dneva, ko začne veljati splošni zakon o šolstvu, bo gimnazija organizirana kot šola, na kateri traja pouk štiri leta (39. člen splošnega zakona o šolstvu).« 6. člen splošnega zakona o šolstvu pa se je glasil: »Vsi državljani, stari od sedem do petnajst let, so dolžni obiskovati osnovno šolo. Obvezno šolanje traja osem let.«³⁶ S pričetkom šolskega leta 1958/59 so se nižji razredi bivše osemletne gimnazije združili z dotedanjo štiriletno osnovno šolo v enotno osemrazredno osnovno šolo.

Glede predmetnika in učnega načrta je uvodni zakon za splošni zakon o šolstvu v 6. členu navajal: »Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo predpišejo republiški sveti za prosveto v enem letu od dneva, ko začne veljati ta zakon.« Novi predmetnik in učni

31 Na 2. osnovni šoli sta bila zadnja klasična oddelka oblikovana l. 1958 (5.a, 5.b); osnovno šolo sta zaključila po klasičnem programu l. 1962. Gl. Pavla Strmole, Iz kronike Osnovne šole Prežihovega Voranca, *Zbornik ob 100-letnici* 1999, str. 30; ZAL 463, t. e. 1: Šolska kronika OŠ P. Voranca za šol. l. 1958/59 in 1959/60).

32 Osnovna šola III je l. 1958 oblikovala latinsko paralelko s fakultativno latinščino in jo poimenovala »5. razred« (brez zaporedne črke abecede). V Mariboru so bili zadnji klasični oddelki vpisani l. 1957 (gimnazijske paralelke 1.a–d); l. 1958 so se »vrnili« v osnovno šolo in jo po klasičnem programu zaključili 1961. Gl. *Klasična gimnazija v Mariboru : 1940–1941, 1945–1959* (ur. Aleš Arih et al.), Maribor 1992, str. 87–88 (v nadaljevanju: *Klasična gimnazija v Mariboru 1992*).

33 Po prenehanju oblikovanja latinskih paralelek l. 1975 se oddelki niso več delili v »latinske« in »realne«, ampak so postali »kombinirani« (del oddelka se je učil latinščino, del pa ne).

34 »Čeprav so k reševanju pritegnili strokovnjake in so do šolske reforme leta 1958 obstajala različna mnenja o slovenskem šolstvu in o vlogi posameznih predmetov, njihovih mnenj večinoma niso upoštevali.« (Stane Okoliš, *Zgodovina šolstva na Slovenskem*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2009, str. 109.)

35 Hriberšek 2002, str. 221.

36 Osemletna obveznost za Slovenijo ni bila novost (gl. op. 14); od 1946 do 1950 je izjemoma veljala sedemletna obveznost.

načrt za osnovno šolo sta bila sprejeta junija 1959 in objavljena avgusta leta 1959.³⁷ »Učni načrt v enotni osnovni šoli je bil manj zahteven kot v nekdanjih nižjih gimnazijah, s tem pa so ostali prikrajšani bolj sposobni učenci. O dodatnih predmetih ali paralelkah za zahtevnejše učence v tistem času prosvetna oblast še ni premišljevala.«³⁸ Slednje so se pravzaprav samooblikovale, zakonodaji navkljub, v obliki osnovnošolskih latinskih paralelk.

Slovenski *Zakon o osnovni šoli* je bil sprejet 1. oktobra 1959. Osnovnošolci, vpisani v klasično gimnazijo pred uveljavitvijo nove zvezne oziroma republiške zakonodaje, so nadaljevali šolanje po klasičnem programu. Večina se je po zaključku osnovne šole v gimnaziji naprej učila latinščino (in del prve generacije tudi grščino) znotraj klasičnih oddelkov z nadaljevalnim programom. Gimnaziji je novi zakon tudi sicer dopuščal klasične oddelke z obvezno latinščino. Zadnji odstavek 37. člena splošnega zakona o šolstvu se je glasil: »Posamezne gimnazije imajo lahko nalogo, da dajo tudi širše znanje iz klasičnih jezikov in poglobijo izobrazbo iz humanističnih znanosti.«³⁹ V orientacijskem predmetniku za gimnazijo iz leta 1962 je bilo na primer drugemu tujemu jeziku ali latinščini odmerjenih deset ur tedensko (v prvem in četrtem razredu po tri ure, v drugem in tretjem po dve uri),⁴⁰ grščina pa se je poučevala le v obliki neobveznega tečaja. Za osnovno šolo novi zakon možnosti klasično-humanističnega izobraževanja ni omenjal. Enotna osnovna šola je pomenila *enoten* predmetnik, kjer v obveznem delu za pouk klasičnih jezikov ni bilo prostora.

Izginjevanje sledi za osemletno klasično gimnazijo

Klasična gimnazija v Ljubljani je bila ukinjena konec avgusta 1958, Klasična gimnazija v Mariboru pa leto pozneje, avgusta 1959,⁴¹ potem ko ji je bila leta 1958 odvzeta nižja stopnja. Obe gimnaziji sta uživali velik ugled in imeli dolgo tradicijo. Mariborska je v šolskem letu 1958/59 že okrnjena, brez nižje stopnje, slavnostno obhajala svojo dvestoletnico (1758–1958), ljubljanska pa bi pet let pozneje zaznamovala štiristoletnico klasično-humanističnega izobraževanja (1563–1963).⁴² Njuni oddelki so bili v skladu s sklepom Sveta za šolstvo LRS priključeni šolam splošnega tipa, nižja stopnja osemletni osnovni šoli, višja pa štiriletni gimnaziji splošnega tipa. Šolski po-

37 *Predmetnik in učni načrt za osnovne šole*. V: Objave Sveta za šolstvo. Posebna izdaja. Ljubljana, avgusta 1959.

38 Aleš Gabrič, *Šolska reforma 1953–1963*, Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2006, str. 6.

39 To možnost je v celoti izkoristila le II. gimnazija v Ljubljani (t. i. Šubičeva gimnazija), ki je do l. 1982 ohranjala poleg začetnega tudi nadaljevalni program latinščine ter organizirala tečaje grščine.

40 Gl. Hriberšek 2002, str. 224. Za primerjavo: v šol. I. 1957/58 je bilo v višjih razredih klasične gimnazije latinščini namenjenih 13 ur tedensko (4, 3, 3, 3) in prav toliko grščini (ali francoščini). Gl. *Klasična gimnazija v Mariboru 1992*, str. 66.

41 Gl. *ibid.*, str. 86.

42 Gl. op. 13.

sloplji na Prežihovi ulici 8 v Ljubljani in na Mladinski ulici 9 v Mariboru, ki sta bili sezidani – v Mariboru leta 1892 in v Ljubljani leta 1899 – za potrebe klasične gimnazije, sta bili dodeljeni drugim šolam.

Sledile so združitve in razdružitve šol, preimenovanja, selitve in programske spremembe, zaradi česar so se sledi za ljubljansko in mariborsko klasično gimnazijo počasi, a vztrajno izgubljale. Šole, ki so jim bili dodeljeni njuni oddelki in matični posloplji, so poleg učil in inventarja prejele tudi dele njunih bogatih knjižnic, arhivov in zbirk, ki so ob premestitvah doživljali različne usode in nekateri utrpeli veliko škodo.⁴³ Za mnogimi se je z leti izgubila vsaka sled. V tem prelomnem času je bil ravnatelj mariborske Klasične gimnazije njen nekdanji dijak, profesor Jože Košar,⁴⁴ ravnatelj ljubljanske pa prav tako njen nekdanji dijak, profesor Miroslav Ravbar.⁴⁵ Oba sta se zaman zavzemala za njeno ohranitev. Prof. Ravbar je o tem zapisal: »Prenehanje ni bilo presenečenje. Pripravljalo se je že nekaj let po vsej državi – šolska reforma! Pri nas se je začelo z opuščanjem grščine in novim režimom tujih jezikov ... Kljub sporazumnim ugovorom ravnateljev klasičnih gimnazij v Jugoslaviji in številnim sestankom (imeli smo debatni klub) ter z delno podporo javnosti se ni dalo nič doseči. Iz Slovenije sva hodila na sestanke Jože Košar iz Maribora in jaz, podpiral naju je ugledni klasični filolog profesor Anton Sovrè.«⁴⁶

Dediščina nižje klasične gimnazije

Ljubljana⁴⁷

S šolskim letom 1958/59 je bilo štirinajst klasičnih oddelkov nižje stopnje Klasične gimnazije v Ljubljani priključenih novoustanovljeni 2. osnovni šoli, katere ravnatelj je postal profesor Rudi Bajželj.⁴⁸ 2. osnovna šola je poleg klasičnih prevzela tudi tri realne gimnazijske oddelke ter pet oddelkov od prvega do četrtega razreda z OŠ Ledina.⁴⁹

43 Ob ukinitvi Klasične gimnazije v Mariboru so se učila »porazdelila med I. in II. gimnazijo, inventar je bil deloma preseljen na II. gimnazijo, deloma pa posojen Višji komercialni šoli; prav tako se je porazdelila dijaška knjižnica, medtem ko je bila knjižnica Klasične gimnazije kot posebno telo predana Študijski knjižnici, arhiv pa je prevzela mariborska arhivska ustanova.« (*Klasična gimnazija v Mariboru* 1992, str. 87.)

44 Prof. J. Košar, klasični filolog, prevajalec in založnik (Založba Obzorja), je Klasično gimnazijo vodil v šol. l. 1946/47 in v letih 1951–1959; 1959/60 je bil ravnatelj Prve gimnazije Maribor.

45 Prof. M. Ravbar, slavist, prevajalec in literarni zgodovinar, je Klasično gimnazijo vodil v letih 1951–1958; v šol. l. 1958/59 je bil ravnatelj IV. gimnazije in 1959–1964 II. gimnazije (»selil« se je skupaj s klasičnimi oddelki višje stopnje).

46 Miroslav Ravbar, O šoli in ravnatelju, *Zbornik ob 100-letnici* 1999, str. 48–50.

47 Gl. *ibid.*, 279 str.; *Zbornik ob 50-letnici Osnovne šole Prežihovega Varanja, Ljubljana* (ur. Damjan Perš et al.), Ljubljana 2008, 64 str.

48 R. Bajželj je pred tem poučeval na VI. gimnaziji v Šubičevi ulici, ki so jo zaradi intenzivnega osemletnega pouka francoščine poimenovali »francoska gimnazija«.

49 V šol. l. 1958/59 je imela 22 oddelkov (705 učencev), od tega 17 na predmetni stopnji. »Zavod je prevzel 17 oddelkov bivše klasične gimnazije, od teh 3 realne ... 5. razred 2 klasična (*sic*), 6. razred 8 (5 klasičnih, 3 realni), 7. razred 4 klasični in 8. razred 3 klasični.« (ZAL 463, t. e. 1: Šolska kronika OŠ P. Varanja za šol. l. 1958/59.)

Tega leta je 2. osnovna šola delovala skupaj s prav tako novoustanovljeno IV. gimnazijo v poslopju Klasične gimnazije v Prežihovi ulici. Vse učilnice, razen treh, vse zbirke, upravne in pomožne prostore je uporabljala osnovna šola skupno z »novo«, zdaj štiriletno gimnazijo, ki je dalje upravljala šolsko poslopje.⁵⁰ S pričetkom šolskega leta 1959/60 se je IV. gimnazija izselila, osnovna šola pa je dobila 12 srbohrvaških oddelkov (kot so imenovali oddelke s srbohrvaškim učnim jezikom) s 5. osnovne šole Ljubljana–Center⁵¹ v Šubičevi ulici in se preimenovala v OŠ Prežihovega Voranca. Šola je to leto imela kar 36 oddelkov (1100 učencev), od tega 24 slovenskih.⁵² Slovenski in srbohrvaški oddelki so delali vsak po svojem programu in nekaj let tudi vsak v svojem »turnusu«.

Njena predmetna stopnja je imela v letih 1959–1962 poleg srbohrvaških⁵³ tri vrste slovenskih oddelkov: klasične oddelke (z obvezno latinščino), latinske paralelke (s fakultativno latinščino)⁵⁴ in realne paralelke (brez latinščine). Pri vsej programski pestrosti je v šolskem letu 1961/62 prišlo še do dodatnih sprememb: več kot dvesto učencev je bilo prešolanih na novozgrajeno OŠ Toneta Čufarja, z OŠ Majde Vrhovnik pa je več kot sto učencev prišlo na OŠ Prežihovega Voranca, kjer je bila tolikšna prostorska stiska, da sta imela eden ali dva razreda kar nekaj let pouk v tretji izmeni. V latinske paralelke – enako kot v srbohrvaške oddelke – so bili učenci sprejeti ne glede na sicer od leta 1959 obvezni šolski okoliš.⁵⁵ Klasični oddelki so od tod odšli junija 1962, srbohrvaški pa so ostali štirideset let (1959–1999).

Zadnji pravi klasiki z obvezno latinščino in grščino so zaključili šolanje na 2. osnovni šoli leta 1959 (matura 1963 na II. gimnaziji v Ljubljani).⁵⁶ V tej generaciji so bile tri klasične paralelke, kjer si je v osmem razredu za tretji tuji jezik izbralo grščino za en oddelek učencev, ostali pa francoščino. Zato sta imela v šolskem letu 1958/59 oddelka 8.a in 8.b (8.c je imel v celoti francoščino) vzporedne ure grščine in francoščine ter sta bila v Ljubljani zadnja osnovnošolska oddelka, kjer je del učencev še imel obvezno grščino (v Mariboru je bil zadnji takšen oddelek istega leta 8. a na Osnovni

50 Gl. Pavla Strmole, Iz kronike Osnovne šole Prežihovega Voranca, *Zbornik ob 100-letnici 1999*, str. 29.

51 Njen ravnatelj je bil Miloš Poljanšek (pozneje ravnatelj Gimnazije I. Cankarja), ki je 1. 10. 1959 prišel kot prof. pripravnik (slavist) na OŠ P. Voranca. Gl. ZAL 463, t. e. 1: Šolska kronika OŠ P. Voranca za šol. l. 1959/60.

52 Prim.: v šol. l. 2015/16 je na šoli, ki ima od 1977 tudi velik prizidek, 18 oddelkov (449 učencev).

53 Latinščina se v njih ni poučevala, z izjemo redkih primerov po l. 1975. Štiriletni program latinščine je v štiridesetih letih zaključila ena sama učenka srbohrvaškega oddelka (8.A 1979/80).

54 Prvi latinski paralelki 5. razreda s fakultativno latinščino sta bili oblikovani l. 1959. Ravnatelj je tega leta v kroniko zapisal: »V 5. razred je bil uveden novi učni načrt. Latinski jezik se v 5. razredu poučuje kot neobvezen predmet, vendar se uče celi oddelki, ki imajo ta predmet v rednem urniku.« Oddelka 5.a in 5.b 1959/60 je poimenoval »slovenska oddelka z latinskim jezikom« (za razliko od »slovenskih klasičnih oddelkov« v 6., 7. in 8. razredu) in paralelko 5.c 1959/60 »slovenski oddelek brez latinskega jezika« (za razliko od 7.f in 7.g 1959/60, ki sta bila »slovenska realna oddelka«). (ZAL 463, t. e. 1: Šolska kronika OŠ P. Voranca za šol. l. 1959/60.)

55 To leto so »vpisali učence strogo po novo določenem šolskem okolišu...dočim so bili v srbohrvatske (sic) in klasične (sic) slovenske oddelke sprejeti učenci ne glede na šolski okoliš.« (ZAL 463, t. e. 1: Šolska kronika OŠ P. Voranca za šol. l. 1959/60.)

56 Gl. Nada Grošelj, Iz osemletne gimnazije v osemletno osnovno šolo: leto 1958, objavljeno v tej številki revije *Šolska kronika*.

šoli III). Skupaj z njimi je leta 1959 z osnovne šole odšla tudi grščina. Zadnja klasična oddelka (brez grščine) sta zaključila šolanje na OŠ Prežihovega Voranca leta 1962 (matura 1966 na II. gimnaziji v Ljubljani), v Mariboru pa se je to zgodilo že leto prej (1961). Do precejšnjih sprememb je prišlo leta 1958 tudi v profesorskem zboru.⁵⁷ OŠ Prežihovega Voranca še vedno deluje v matičnem posloplju nekdanje Klasične gimnazije v Ljubljani in nadaljuje s poukom latinščine.

Leta 1962 je bilo v slovenski javni osnovni šoli konec klasičnih oddelkov z obvezno latinščino. Dediščino nižje klasične gimnazije so po svoje nadaljevale osnovnošolske latinske paralelke s fakultativnim poukom latinščine, ki so jih šole oblikovale v letih 1958–1974,⁵⁸ in sicer kontinuirano, v večjem številu in pretežno iz »zunanjih« učencev le OŠ Prežihovega Voranca, nekatere druge pa le občasno oziroma v majhnem obsegu ter večinoma iz matične šolske populacije.⁵⁹

Maribor⁶⁰

S šolskim letom 1958/59 je bilo devet oddelkov nižje stopnje Klasične gimnazije v Mariboru priključenih Osnovni šoli III s sedežem na Mladinski ulici 13, ki je po novem zasedla tudi pritličje in polovico prvega nadstropja Klasične gimnazije na Mladinski ulici 9. Do sprememb je prišlo tudi med profesorskim kadrom.⁶¹ V šolskem letu 1958/59 je »klasična predmetna stopnja« Osnovne šole III – vodila jo je ravnateljica Zdenka Košar – imela po dva oddelka osmega in sedmega razreda, štiri oddelke šestega in en oddelek petega razreda, skupno devet oddelkov, od tega osem klasičnih (6.–8. razred) z obvezno latinščino. V oddelku 8.a je imel del učencev tudi grščino, del pa si je za tretji tuji jezik izbral francoščino. V latinski paralelki petega razreda, kjer so se zaradi latinščine zbrali učenci iz različnih mariborskih šolskih okolišev, je bila latinšči-

57 V šol. l. 1958/59 se je nekaj profesorjev Klasične gimnazije zaposlilo na 2. osnovni šoli, med njimi klasične filologinje Lilijana Avčín (do 31. 8. 1978, zadnja tri leta z zmanjšano obveznostjo; poučevala tudi angleščino), Olga Gnjezdá (do 31. 8. 1979, zadnja tri leta honorarno; poučevala tudi slovenščino) in Ana Šašel (do 16. 6. 1963). Nekaj profesorjev, po novem zaposlenih na IV. gimnaziji, je to leto na 2. osnovni šoli dopolnjevalo učno obveznost, med njimi klasični filologi Danilo Golob, dr. Josip Ilc in Silvester Kopriva. Gl. ZAL 463, t. e. 1: Šolska kronika OŠ P. Voranca (sic) za šol. l. 1958/59.

58 Dejansko so bile oblikovane mimo zakona, vendarle se je to (do ugovora l. 1975) v praksi dopuščalo, ker so fakultativni pouk latinščine šteli le za organizacijski povezovalni dejavnik.

59 Nekatere šole so skupine, kjer so združevale učence različnih oddelkov le dvakrat ali trikrat tedensko pri urah latinščine, imenovalle kar »latinski oddelki«. Te so ponekod napačno imeli za »latinske paralelke«.

60 Gl. *Klasična gimnazija v Mariboru* 1992, str. 80–85, 87–88.

61 L. 1958 sta se zaposlili na Osnovni šoli III gimnazijska profesorja (klasična filologa) Breda Filo (do 1. 2. 1960) in Rafael Stauber (v 8.a 1958/59 je poučeval tudi grščino) ter dopolnjevala obveznost na gimnaziji. Obratno pa sta ostala zaposlena na gimnaziji in dodatno poučevala latinščino na osnovni šoli profesorja Anton Kolar (romanist) in Ciril Miklič (klasični filolog). Gl. *Klasična gimnazija v Mariboru* 1992, str. 69 in 75.

na že v šolskem letu 1958/59 fakultativni predmet⁶² – drugače kot v Ljubljani, kjer se je to zgodilo leto pozneje (1959/60).⁶³ Leta 1959 se je Osnovna šola III preimenovala v OŠ Bojana Iliča, v okviru katere je do januarja 1961 delovala samostojna klasična šola OŠ Bojana Iliča II. OŠ Bojana Iliča še vedno deluje v Mladinski ulici, a že dobra tri desetletja in pol nima več pouka latinščine.

Zadnja mariborska generacija pravih klasikov (obvezna latinščina in grščina) je zaključila osmi razred na Osnovni šoli III leta 1959 (matura 1963 na Prvi gimnaziji Maribor in II. gimnaziji Maribor)⁶⁴, torej istega leta kot v Ljubljani. Zadnji štirje klasični oddelki (brez grščine) so osnovno šolo zaključili leta 1961 (matura 1965 na Prvi gimnaziji in Gimnaziji Tabor, kot se je tedaj imenovala II. gimnazija Maribor). S tem je bilo v Mariboru konec ne le osnovnošolskih klasičnih oddelkov (1961), ampak tudi nadaljevalnega⁶⁵ programa latinščine v gimnaziji (1965). V osnovni šoli je sicer sledilo obdobje fakultativnega pouka latinščine, ki pa se mu – v nasprotju z Ljubljano – ni nikjer uspelo obdržati strnjeno za več kot poldrugo desetletje.⁶⁶

Dediščina višje klasične gimnazije

Osnovnošolski in gimnazijski pouk latinščine sta, čeprav formalno ločena, v praksi še nekaj časa delovala povezano. Zato moramo na tem mestu vsaj na kratko omeniti tudi usodo višje klasične gimnazije. Tako v Ljubljani kot v Mariboru so njeni oddelki v šolskem letu 1958/59 še ostali v matičnem poslopju, in sicer v Mariboru kot okrnjena Klasična gimnazija, v Ljubljani pa kot del nove IV. gimnazije. V naslednjih letih so sledile selitve in nadaljnje korenite spremembe.

Ljubljana⁶⁷

Devet oddelkov višje klasične gimnazije (5.–8. razred) je bilo v šolskem letu 1958/59 dodeljenih novoustanovljeni IV. gimnaziji, ki je poleg klasičnih dobila še pet realnih oddelkov s VI. gimnazije⁶⁸ v Šubičevi ulici. IV. gimnazija se je leta 1959, potem ko je eno leto delovala (skupaj z 2. osnovno šolo) v Prežihovi ulici, preselila v Šubičevo

62 »Že v tem letu (1958/59, op. a.) je bila latinščina v 5. razredu le še neobvezen predmet, v naslednjem letu pa se v 6. razredu sploh ni več poučevala.« (*Klasična gimnazija v Mariboru* 1992, str. 87–88). V nasprotju s tem podatkom je latinščina navedena v dnevniku in redovalnici oddelka 8. c 1961/62 OŠ B. Iliča (vpis v 5. r. 1958) (vir: Katjuša Kolar). Sprva je v urniku vpisana 3-krat tedensko, od 27. 10. 1961 pa dvakrat 6. šolsko uro s pripisom »neobvezno«; učilo se jo je 16 od 27 učencev (povprečna ocena 2,6); poučeval je R. Stauber.

63 Po sprejetju predmetnika in učnega načrta za osemletko I. 1959. Gl. op. 37.

64 Gimnaziji zapisujeta svoje ime kot: Prva gimnazija Maribor, II. gimnazija Maribor.

65 Gl. op. 20.

66 V Mariboru so fakultativni pouk latinščine najdlje izvajale: OŠ B. Iliča (1958–1980, nestrnjeno), OŠ L. Pliberška (1989–1999), OŠ S. Klavore (1991–2006) in OŠ b. Polančičev (1991–2005).

67 Gl. *Ljubljanski klasiki* 1999; *Zbornik ob 100-letnici* 1999.

68 Gl. op. 48.

ulico in se združila z II. gimnazijo⁶⁹ s Poljan. Nova šola je dobila ime II. gimnazija v Ljubljani, a že leta 1963 sta se šoli spet združili. Gimnazija, ki je ostala v Šubičevi ulici in ohranila ime II. gimnazija v Ljubljani, je imela splošne in klasične oddelke ter bila več let najmočnejša »latinska« šola v Sloveniji. Leta 1971 na primer, je imela enaintrideset oddelkov, od tega petnajst realnih in šestnajst klasičnih, in sicer v vsakem razredu po štiri paralelke, od tega po eno z nadaljevalnim programom latinščine iz osnovne šole⁷⁰, in dva tečaja grščine.⁷¹ Leta 1976 se je II. gimnazija preimenovala v Gimnazijo Ivana Cankarja in leta 1981, v času usmerjenega izobraževanja, v Srednjo šolo Ivan Cankar za splošno kulturo in elektroenergetiko. A s tem za »Šubičevo gimnazijo«, prvotno dedinjo višje stopnje Klasične gimnazije v Ljubljani, še ni bilo konec sprememb.⁷² Naslednica ljubljanske Klasične gimnazije je sčasoma postala Gimnazija Poljane.⁷³

Na II. gimnaziji v Ljubljani so zadnji pravi klasiki maturirali leta 1963 v paralelki 4.a, kjer je poleg nadaljevalne latinščine imela grščino le približno polovica dijakov, preostali pa francoščino.⁷⁴ Pozneje je francoščina v celoti prevladala, grščina pa se je poučevala le še v obliki tečaja. Leta 1961 je zaradi nadpovprečno številne generacije⁷⁵ klasični oddelek z nadaljevalno latinščino izjemoma (le za to generacijo) odprla tudi I. gimnazija Ljubljana–Bežigrad.⁷⁶ Zadnji klasični oddelki z osemletno obvezno latinščino (brez grščine) so maturirali na II. gimnaziji leta 1966. Dijaki poznejših klasičnih oddelkov (matura 1967–1982) so se sicer še lahko učili latinščino osem let, le da to ni bil več enovit blok osemletnega obveznega pouka, ampak sestavljen iz štiriletnega fa-

69 Pred 1958 V. gimnazija Ljubljana–Poljane. Do l. 1963 se je iz Šubičeve nazaj v Strossmayerjevo ulico preselilo dovolj oddelkov, da je spet zaživela Gimnazija Poljane (od 1977 Gimnazija Vida Janežič).

70 Hriberšek 2002, str. 226. V šol. l. 1967/68 je imela v 4. razredu še dva (čeprav majhna) nadaljevalna klasična oddelka (4.a, 4.b). Med »nadaljevalci« je bilo poleg učencev OŠ P. Voranca, ki so bili vsako leto v veliki večini, največkrat tudi nekaj učencev OŠ M. Jarca, redki pa so prišli od drugod (z drugih slovenskih šol oz. iz tujine; nekaj se jih je v osnovni šoli latinščino učilo tudi privatno). Oddelki z nadaljevalno latinščino so bili vse do konca (1980) v drugem turnusu kot oddelki z začetno.

71 Začetni in nadaljevalni, dvakrat tedensko ob 7. uri. Tečaje je vodil prof. Silvester Kopriva, ki je na šoli poučeval latinščino. Za dijake iz bolj oddaljenih okolišev sta bili jutranji preduri predvsem pozimi huda preizkušnja.

72 L. 1982 se je del za splošno kulturo (tudi oddelki z latinščino kot 2. tujim jezikom) preselil na Poljane in se združil z Gimnazijo Vida Janežič v Srednjo šolo za družboslovje in splošno kulturo. V Šubičevo ulico se je vselila Srednja zdravstvena šola, ki je 1990 postala Srednja zdravstvena šola in gimnazija Ljubljana ter spet uvedla oddelke z latinščino. Po izselitvi zdravstvene šole l. 1997 je šola postala Gimnazija Jožeta Plečnika, kamor pa »nova klasična gimnazija« ni bila uvedena (1997 so sicer oblikovali klasično paralelko). Latinščina se tu od l. 2003 poučuje kot 3. tuji jezik (vir: Nada Pakiž).

73 Srednja šola za družboslovje in splošno kulturo Vide Janežič (1984–1990) je uvedla družboslovno-jezikovni program že v času usmerjenega izobraževanja. L. 1990 se je preimenovala v Gimnazijo Poljane, ki je začela l. 1998 (poskusno 1996) izvajati program »nove klasične gimnazije«. Gl. glej Hriberšek 2002, str. 240–245. Gl. op. 20, 21.

74 Nadaljevalni program. Prvo leto so se 3. tujega jezika učili v 8. razredu osnovne šole. Gl. op. 29.

75 L. 1961 je samo na OŠ P. Voranca 8. razred končalo pet klasičnih oddelkov.

76 Pod ravnateljem Francem Čemažarjem: paralelka 1.k 1961/62 (matura 1965); latinščino je poučeval prof. Janez Fašalek. (Vir: Cvetana Tavzes.)

kultativnega programa v osnovni šoli in štiriletnega nadaljevalnega v gimnaziji. Po letu 1982 je tradicija osemletnega pouka latinščine v Sloveniji zamrla.⁷⁷ V letih 1959–1982 so »Šubičevo gimnazijo« vodili profesorji Miroslav Ravbar, Danilo Golob, Slavko Podmenik, Miloš Poljanšek in Marjeta Štrukelj.⁷⁸

Maribor⁷⁹

Klasična gimnazija v Mariboru je v šolskem letu 1958/59 sicer še obdržala svoje ime, a je obsegala le osem oddelkov nekdanje višje stopnje (5.–8. razred), ki so zdaj postali oddelki 1.–4. razreda. Večina profesorjev je morala učno obveznost dopolnjevati na drugih šolah, predvsem na Osnovni šoli III, kjer so bili po novem nižjegimnazijski klasični oddelki. Leta 1959 je bilo vseh osem klasičnih oddelkov preseljenih in priključenih splošni gimnaziji, pet Prvi gimnaziji Maribor na Trgu generala Maistra 1 in trije II. gimnaziji Maribor na Trgu Miloša Zidanška 1.⁸⁰ Poslopje Klasične gimnazije je bilo leta 1959 dodeljeno Višji komercialni šoli, zdaj pa v njem deluje Pravna fakulteta Univerze v Mariboru.

Zadnji oddelek pravih klasikov (4.e), kjer so imeli še vsi dijaki tudi grščino, je zaključil šolanje na Prvi gimnaziji leta 1960. Pravi klasiki so bili na obeh gimnazijah tudi naslednja tri leta (matura 1961, 1962 in 1963), a to so bili že kombinirani oddelki, kjer se je grščino učil le del dijakov, del pa francoščino. Zadnji štirje klasični oddelki z nadaljevalno latinščino iz osnovne šole (brez grščine) so bili vpisani leta 1960 in 1961, in sicer trije na Prvi gimnaziji in eden na II. gimnaziji.⁸¹ Zadnji mariborski klasiki so torej maturirali leta 1965 na Prvi gimnaziji in na Gimnaziji Tabor (kot se je tedaj imenovala II. gimnazija)⁸². V teh letih sta Prvo gimnazijo vodila profesorja (klasična filologa) Jože Košar in Ivan Rudolf, II. gimnazijo pa profesorja Janez Malnarič in Alfonz Fekonja.⁸³ II. gimnazija je po odhodu klasičnih oddelkov v svojem programu

77 Gl. op. 20.

78 M. Ravbar 1959–1964 (gl. op. 45), D. Golob do 1971 (1948–1958 poučeval latinščino na Klasični gimnaziji v Ljubljani), S. Podmenik do 1976 (v času reforme učil na Klasični gimnaziji v Mariboru), M. Poljanšek do 1980 (gl. op. 51) in kot zadnja M. Štrukelj (čas selitve na Poljane).

79 Za več glej *Klasična gimnazija v Mariboru* 1992; Martina Polajžar, *Mariborske gimnazije : diplomsko delo*, Maribor: Univerza v Mariboru : Filozofska fakulteta, 2014, 82 str.

80 Gl. op. 64. Prva gimnazija je dobila klasične oddelke 1.f, 2.d, 3.d, 4.e in 4.f (vsi 1959/60), II. gimnazija pa klasične oddelke 1.g, 2.f in 3.e (vsi 1959/60). Gl. *Klasična gimnazija v Mariboru* 1992, str. 87.

81 Prva gimnazija: 1.e 1960/61, 1.d 1961/62 in 1.e 1961/62; II. gimnazija: 1.g 1961/62. Gl. *ibid.*, str. 87.

82 II. gimnazija je nekajkrat spremenila ime (in program): Gimnazija Tabor (1964–1971), Gimnazija Miloša Zidanška (1971–1983), Srednja naravoslovna šola Miloš Zidanšek (1983–1990) in nato spet II. gimnazija Maribor.

83 Prva gimnazija Maribor: J. Košar 1959/60 (gl. op. 44), po 1960 I. Rudolf; II. gimnazija: J. Malnarič 1952–1960, I. Rudolf, A. Fekonja (slavist) 1960–1977 (vir: Tatjana Polajner).

še nekaj časa obdržala pouk latinščine.⁸⁴ Naslednica mariborske Klasične gimnazije je sčasoma postala Prva gimnazija.⁸⁵

Konec tradicionalnega klasično-humanističnega izobraževanja

Z maturo zadnjih pravih klasikov v Ljubljani in Mariboru leta 1963 je tradicionalni klasično-humanistični izobraževalni program prav ob štiristoletnici (1563–1963) doživel svoj konec. Nova šolska zakonodaja iz leta 1958 ga je dodobra oklestila (odvzela mu je grščino in zmanjšala fond ur latinščine), osemletni pouk latinščine razdelila v dve med seboj slabo povezani polovici (začetni osnovnošolski in nadaljevalni gimnazijski program) ter mu – z dodelitvijo fakultativnega statusa osnovnošolskemu programu – porezala korenine. Le še vprašanje časa je bilo, kdaj bo v takšnih razmerah zamrl tudi osemletni pouk latinščine. V Mariboru se je to zgodilo leta 1965 z maturo zadnjih klasičnih oddelkov, v Ljubljani pa delno leta 1980 in dokončno leta 1982.⁸⁶

Fakultativnost

»Prostovoljni«,⁸⁷ fakultativni predmeti so se poučevali praviloma zunaj rednega urnika, učenci so jih lahko načeloma opustili kadarkoli in brez kakršnihkoli posledic, ocene – postale naj bi opisne – pa niso imele vpliva na splošni učni uspeh. Tudi pred letom 1958 je bil klasično-humanistični program prostovoljen, danes bi rekli izbiren, toda za učenca, ki se je zanj odločil, je z vpisom v klasično gimnazijo postal za čas šolanja na njej obvezujoč. Fakultativni status po letu 1958 pa je pomenil predvsem pravice brez dolžnosti in ne le da ni ustrezal, ampak je bil v popolnem nasprotju s samo naravo pouka latinščine, njegovimi cilji in metodičnimi izhodišči. Na srečo so mnogi starši in učenci do latinščine še dalje ohranjali enak odnos kot do obveznih

84 Kot edina naravoslovna gimnazija je redno vpisovala oddelke z latinščino kot 2. tujim jezikom; z uvedbo splošne gimnazije l. 1990 se je latinščina poučevala kot 3. tuji jezik (do 1996). L. 2008 je bil uveden latinski tečaj (vir: Tatjana Polajner).

85 Prva gimnazija Maribor se je v času usmerjenega izobraževanja (1981–1990) imenovala Srednja družboslovna šola; l. 1988 je kot novost uvedla klasično-humanistične oddelke. Od 1990 se spet imenuje Prva gimnazija Maribor in od 1998 izvaja program »nove klasične gimnazije«. Gl. Polajžar 2014, str. 26–28. Gl. op. 20.

86 L. 1980 je na »Šubičevi gimnaziji« maturiral zadnji klasični oddelek, kjer so imeli vsi dijaki nadaljevalno latinščino (vir: Ivan Urban Pregelj), l. 1982 pa zadnji klasični oddelek, kjer je imela približno polovica nadaljevalno, ostali pa začetno latinščino (vir: Metoda Kokole). Poučeval je prof. Matija Pogorelec. Gl. op. 20 in 21.

87 Namesto »fakultativen/neobvezen« se je pogosto uporabljal izraz »prostovoljen« (občasno tudi »svoboden«). Npr. kronika OŠ P. Voranca navaja (nepodpisano): »V šol. l. 1961/62 sta končala šolanje zadnja dva oddelka 8. razreda z obveznim latinskim jezikom. Od tedaj dalje so se za pouk latinščine prijavi prostovoljno. Latinščina je bila v 8 oddelkih.« (ZAL 463, t. e. 1: Šolska kronika OŠ P. Voranca za šol. l. 1961/62.)

predmetov, seveda pa je fakultativnost povzročila, da je bilo tudi vse več takšnih, ki so latinščino predčasno opuščali.⁸⁸

Odrinjenost na obrobje lepo ponazarja učni načrt iz leta 1975, ki je latinščino uvrstil med »druge prostovoljne dejavnosti učencev«, med »predmetne krožke« (kjer je latinski – in še nekateri jezikovni – predstavljal nadomestek rednega pouka, drugi, vključno s srbohrvaškim, pa njegovo nadgradnjo).⁸⁹ Fakultativni pouk latinščine je lahko izvajala vsaka šola, če je le imela dovolj zainteresiranih učencev in usposobljene učitelja, s čimer so sicer vsi slovenski osnovnošolci res dobili teoretično enake možnosti za njen pouk, v praksi pa je bila, nasprotno, ta možnost marsikomu, ki se je želel učenja lotiti resno, celo vzeta. Le maloštevilnim šolam se je namreč uspelo notranje tako organizirati, da so pouku latinščine zagotovile – fakultativnosti navkljub – ustrezno kvaliteto in kontinuiteto. Pri tem so ključno vlogo odigrali starši, ki so predstavljali – poleg šolskih vodstev, svetovalnih služb⁹⁰ in učiteljev latinščine – glavni motivacijski faktor ne le pri usmerjanju otrok k latinščini,⁹¹ ampak tudi pozneje pri preprečevanju osipa. Dobro pretehtan vpis s strani staršev in otrok, ob upoštevanju vpisnih kriterijev, priporočenih s strani šole,⁹² je bil v razmerah fakultativnosti ključni mehanizem za zagotavljanje uspeha.

Dve smeri

Fakultativnost latinščini tudi sicer ni prinesla nič dobrega. Število ur se je v prvih dveh desetletjih zmanjšalo za več kot polovico, najprej na tri, nato na dve uri tedensko.⁹³ Do leta 1974 si je sicer nekaj osnovnih šol, med njimi kontinuirano in v večjem

88 Npr. OŠ P. Voranca: v prvi generaciji »fakultativcev« je štiriletni program zaključilo v 8.a 1962/63 vseh 29 učencev, v 8.b 1962/63 pa 24 od 31; tolikšen osip (ok. 20 odstotkov) je že takoj postal nekaj običajnega.

89 V poglavju Druge za šolo obvezne vzgojnoizobraževalne dejavnosti so navedeni: »1. Dopolnilni pouk, 2. Dodatni pouk, 3. Zborovsko petje, 4. Gospodinjska praksa, 5. Druge prostovoljne dejavnosti učencev.« Pod točko 5 so naštet »predmetni krožki, kot so jezikovni (srbohrvaški, latinski ali drugi tuji jeziki), biološki, zgodovinski, zemljepisni, kemijski, fizikalni, matematični, tehnični, gospodinjski in drugi«. V nadaljevanju sledijo »dejavnosti po posebnem programu«. (*Osnovna šola : Vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*, Ljubljana 1975, str. 11).

90 Večina svetovalnih služb zaradi premalo tovrstnih izkušenj ni bila dovolj usposobljena za usmerjanje k latinščini.

91 Glede vpisa je odločal interes učencev in staršev, ne vpisni kriteriji.

92 Šole so priporočale (da se učencem z učnimi težavami ne bi nalagalo še dodatnih bremen): odličen ali prav dober splošni uspeh ter oceno 5 ali 4 iz slovenščine v 4. razredu, dobre delovne navade, motivacijo za štiri- oz. osemletno učenje latinščine, pogosto tudi zanimanje za jezike in zgodovino. V primeru prešolanja je bilo običajno pridobljeno tudi mnenje matične šole (razrednika oz. svetovalne službe).

93 Po učnem načrtu je bilo mogoče organizirati tečaje po eno do dve uri tedensko od 5. do 8. r. V latinskih paralelkah je prišlo do odstopanj: latinščini je tedensko namenila OŠ P. Voranca tri ure (vsa leta), OŠ M. Jarca pa dve uri in pol (podatek za 1971/72). Gl. Hriberšek 2002, str. 226–228. Prim.: v šol. l. 1957/58 je bilo v štirih razredih nižje klasične gimnazije latinščini namenjenih 17 tedenskih ur (5, 4, 4, 4) in v 8. razredu tudi tri ure grščini (ali francoščini). Gl. *Klasična gimnazija v Mariboru* 1992, str. 66.

obsegu le OŠ Prežihovega Voranca, dovolilo izjemo in oblikovalo homogene latinske paralelke⁹⁴ z urami latinščine v rednemu urniku (to je omogočalo tudi obstoj nadaljevalnega programa latinščine v gimnaziji), a po intervenciji Zavoda za šolstvo januarja 1975 so morale to prakso opustiti. Po tem ukrepu se je latinščina dobro desetletje poučevala izključno v obliki krožkov,⁹⁵ ki so jih obiskovali enako ali različno stari učenci, občasno tudi z različnih šol, pouk pa je potekal zunaj rednega urnika in zanj so morali občasno kriti stroške sami starši.

Osnovnošolski pouk latinščine je v spremenjenih okoliščinah kmalu krenil v dve smeri. Predvsem na šolah z daljšo tradicijo in večjim številom učencev (z velikim deležem zunanjih), kjer so bile učne skupine starostno homogene in ure latinščine priključene temeljnemu pouku, so še lahko sledili učnemu načrtu in dosegali zastavljene standarde znanja. Drugod pa, kjer je bilo učencev malo (pretežno matična šolska populacija) in je pouk potekal v starostno heterogenih skupinah, ob popoldnevih in pogosto v blok urah, se je obseg jezikovnih vsebin postopoma zmanjševal v korist kulturno-civilizacijskih, dokler niso te ponekod povsem prevladale. Za zgodnje klasično-humanistično izobraževanje sta bili obe zvrsti pouka, vsaka po svoje, zelo pomembni.⁹⁶

Razširjenost

Kljub teoretični možnosti, da lahko fakultativni pouk latinščine organizira vsaka slovenska osnovna šola, se to seveda ni zgodilo. Marsikje pa, kjer so brez predhodnih izkušenj le poskusili, se je pogosto obdržal le za čas ene generacije ali celo manj. V Ljubljani se je prvi dve desetletji ohranjal le na peščici osnovnih šol, zunaj Ljubljane pa kljub prizadevanjem latinistov ni in ni mogel zaživeti, še več, že sredi šestdesetih let je začasno zamrl celo v Mariboru. »Klasični osnovni šoli«⁹⁷ se je z vsakoletnim odpiranjem dveh novih latinskih paralelk petega razreda in s kontinuiranim sodelovanjem z II. gimnazijo v Ljubljani pri ohranjanju nadaljevalne latinščine od vseh slovenskih šol najbolj približala OŠ Prežihovega Voranca. Vseeno ji šolske oblasti njenega dejanskega statusa osnovnošolskega latinskega centra niso nikoli uradno priznale.⁹⁸ Nasprotno, leta 1975 je bilo na zahtevo Zavoda za šolstvo opuščeno še zadnje, kar se je uspelo ohraniti kot dediščina nekdanje nižje klasične gimnazije – osnovnošolske latinske paralelke s fakultativnim poukom latinščine. To je pouku latinščine prizadejalo najhujši udarec po letu 1958.

94 Gl. op. 58.

95 V letih 1975–1986 ni bilo na novo oblikovane nobene latinske paralelke.

96 Šele zasebna OŠ A. Šuštarja je l. 2011 uvedla poimenovanje predmeta v skladu z njegovo vsebino: Klasična kultura (6.–9. razred) in Klasična kultura z latinščino (7.–9. razred).

97 Namesto »klasična osnovna šola« so se uveljavili izrazi »področni latinski center«, »osnovna šola s poudarkom na poučevanju latinščine«, »magneta šola za latinščino« idr.

98 To bi zahtevalo vsaj uvedbo eksperimentalnega projekta, če ne kar spremembo šolske zakonodaje.

Osnovne šole s fakultativno latinščino

V prvih dveh desetletjih osemletnega programa (1958–1978) je fakultativni⁹⁹ pouk latinščine izvajalo devet osnovnih šol (a nikoli vse hkrati), kar je v primerjavi s poznejšim obdobjem malo, in še te, razen OŠ Prežihovega Voranca in delno OŠ Mirana Jarca, v glavnem za kratka strnjena časovna obdobja in za majhno število učencev. Zunanaj Ljubljane in Maribora je imela latinščino le OŠ Mozirje v šolskem letu 1971/72.¹⁰⁰ Med šolami je že od samega začetka izstopala OŠ Prežihovega Voranca, tako glede števila učencev in organizacije pouka kot tudi na kadrovskega področju. Medtem ko druge šole zaradi majhnega fonda ur in negotovega položaja fakultativnega predmeta latinistom niso mogle zagotavljati redne zaposlitve, je bil na OŠ Prežihovega Voranca v obdobju osemletnega programa¹⁰¹ vedno polno zaposlen najmanj en učitelj latinščine, v prvih dveh desetletjih pa v kombinaciji z drugimi predmeti celo dva.¹⁰² Na drugih osnovnih šolah so največkrat honorarno poučevali gimnazijski profesorji, nekateri že upokojeni, vse pogosteje pa tudi absolventi oziroma študenti višjih letnikov klasične filologije.

Maribor¹⁰³

Fakultativni pouk latinščine so v prvih dveh desetletjih izvajale OŠ Bojana Iliča (do leta 1961 je šola imela tudi klasične oddelke), OŠ Antona Aškercja in zelo kratek čas OŠ Ivana Cankarja. OŠ Bojana Iliča v Mladinski ulici (v šolskem letu 1958/59 Osnovna šola III) je prvo latinsko paralelko s fakultativnim poukom latinščine vpisala leta 1958.¹⁰⁴ V njej je poučeval profesor Ciril Miklič, naslednja leta (verjetno do 1966) pa je fakultativno latinščino učil profesor Rafael Stauber.¹⁰⁵ Šolo je do leta 1965 vodila ravnateljica Ema Robnik, za njo pa skoraj tri desetletja ravnatelj Marjan Cigoj.¹⁰⁶ OŠ Bojana Iliča je latinščino – glede na dolgo tradicijo klasično-humanističnega izobraževanja v Mariboru – obdržala sorazmerno kratek čas (nestrjneno do leta 1980)¹⁰⁷

99 Glede obveznega pouka v klasičnih oddelkih gl. Dediščina nižje klasične gimnazije.

100 Gl. Hriberšek 2002, str. 226. Zaradi pomanjkanja podatkov ni jasno, ali je OŠ Mozirje izvajala pouk latinščine samo to leto. Gl. op. 6.

101 V devetletki je posamezna šola, tudi OŠ P. Voranca, učitelju lahko zagotovila največ šest tedenskih ur latinščine (ter k temu morda občasno dodala še eno uro iz fonda dopolnilnega oz. dodatnega pouka).

102 Glede obdobja s klasičnimi oddelki gl. op. 57.

103 Vir: Vanda Brvar Kanop, Barbara Damjan, Katjuša Kolar, Marija Kosi, Štefan Muraus, Tatjana Polajner, Marija Strašek Vrecl.

104 Gl. op. 32 in 62.

105 Glede obdobja s klasičnimi oddelki gl. op. 61.

106 V kronikah OŠ B. Iliča do l. 1979 ter v dnevnikih in redovalnicah 8. razreda do l. 1980 latinščina razen v začetnem obdobju ni dokumentirana (vir: Katjuša Kolar). Gl. op. 6.

107 Ravnatelj OŠ B. Iliča prof. Štefan Muraus (na šoli od 1979, ravnatelj od 1993) se spominja, »da je poučeval fakultativni pouk latinščine gospod Žužek. Pouk predmeta je potekal še v šolskem letu 1979/80«.

in v majhnem obsegu. Fakultativni pouk latinščine je na tej šoli prvič začasno zamrl verjetno že leta 1966,¹⁰⁸ se nato v sedemdesetih letih vrnil (najverjetneje leta 1972)¹⁰⁹ ter obstal, morda s krajšo prekinitvijo, do leta 1980, ko je dokončno zamrl. V drugi polovici sedemdesetih let je latinščino na OŠ Bojana Iliča poučeval profesor Franc Žužek,¹¹⁰ po letu 1980 pa na tej šoli ni bilo več pouka latinščine in sčasoma je spomin nanjo, predvsem med mlajšimi generacijami, povsem ugasnil.¹¹¹

V Mariboru se je latinščina z gotovostjo poučevala tudi v šolskih letih 1972/73 in 1973/74, verjetno na OŠ Bojana Iliča, ki je tedaj še veljala za dedinjo nižje klasične gimnazije, lahko pa tudi na kateri od drugih mariborskih šol. Poročilo o delu aktiva za latinski jezik,¹¹² napisano na OŠ Prežihovega Voranca v drugem polletju šolskega leta 1973/74, namreč imena šole ne omenja, navaja pa, da iz Ljubljane pošiljajo ciklostirano gradivo *Fundamenta Latina II*¹¹³ tudi profesorici Mariji Hrastnik,¹¹⁴ ki v Mariboru poučuje latinščino v šestem razredu osnovne šole. V obdobju neposredno po ukinitvi Klasične gimnazije sta imeli fakultativni pouk latinščine tudi dve šoli, ki bi ju danes v Mariboru zaman iskali:¹¹⁵ OŠ Antona Aškerca (najmanj v letih 1959–1963, poučeval profesor Ciril Miklič)¹¹⁶ in OŠ Ivana Cankarja (verjetno le v prvih mesecih šolskega leta 1959/60, poučevala profesorica Breda Filo). Skupina učencev latinščine z OŠ Ivana Cankarja je bila priključena latinski skupini na OŠ Antona Aškerca, kjer so lahko zaključili štiriletni program. Po zaključenem osmem razredu mariborski učenci, drugače kot v Ljubljani, po letu 1961 niso imeli možnosti, da bi se v gimnaziji vključili v nadaljevalni program latinščine, ki je v Mariboru zamrl že z maturo leta 1965.

108 V izkazu učenca, ki je na OŠ B. Iliča l. 1966 zaključil štiriletni program, je ocena iz latinščine (s pripisom »neobvezno«) vpisana le v 5. razredu (5.c 1962/63), v 6., 7. in 8. razredu pa nič več (vir: Barbara Damjan).

109 V šol. l. 1971/72 v Mariboru osnovnošolski pouk latinščine ni bil evidentiran (gl. Hriberšek 2002, str. 225–226).

110 Najmanj v letih 1978–1980, verjetno že prej. V kronikah OŠ B. Iliča 1973–1979 je zabeleženo le, da je F. Žužek dopolnjeval učno obveznost kot učitelj angleščine (vir: Katjuša Kolar).

111 Celo marsikdo od klasično izobraženih Mariborčanov, s katerimi je avtorica prišla v stik pri pisanju *Pregleda*, ni vedel za obstoj fakultativnega pouka latinščine v Mariboru v 60. in 70. letih.

112 Gl. ZAL 463, t. e. 13: Poročilo o delu aktiva za latinski jezik (1 tipkana stran A4, brez datuma). Glede na vsebino je bilo napisano v 2. polletju 1973/74; podpisali sta ga profesorici O. Gnjezda in L. Avčin.

113 *Fundamenta Latina II* je izšel z zamudo (1976), zato so gradivo pretipkavali. Učenci so morali pred tem (v 5. razredu 1972/73) usvojiti snov *Fundamenta Latina I*. Podatkov o tem, ali se je tečaj nadaljeval 3. in 4. leto, ni bilo mogoče pridobiti.

114 M. Hrastnik je poučevala latinščino in grščino do l. 1959 na Klasični gimnaziji, nato na II. gimnaziji Maribor.

115 OŠ A. Aškerca v Aškerčevi ulici (do 1960 Osnovna šola V) se je l. 1972 združila z OŠ b. Polančičev in prevzela njeno ime. OŠ I. Cankarja je bila l. 2008 združena z OŠ F. Rozmana – Staneta.

116 Na OŠ A. Aškerca so bile ure latinščine dvakrat tedensko ob 7. uri zjutraj (vir: Vanda Brvar Kanop). V redovalnici 1961/62 so vpisane ocene iz latinščine brez dopisa »neobvezno« (vir: Katjuša Kolar). Gl. članek Vande Brvar Kanop, objavljen v tej številki revije *Šolska kronika*.

Ljubljana

V prvih dveh desetletjih po reformi zasledimo fakultativni pouk latinščine na petih osnovnih šolah v štirih različnih predelih Ljubljane.¹¹⁷ V prvem desetletju so imele latinščino OŠ Prežihovega Voranca v centru mesta, OŠ Mirana Jarca za Bežigradom in OŠ Spodnja Šiška, v drugem desetletju pa sta jo imeli poleg OŠ Prežihovega Voranca in OŠ Mirana Jarca še OŠ Riharda Jakopiča v Šiški in OŠ dr. Jožeta Potrča na Vodmatu.

OŠ Prežihovega Voranca je prvi paralelki petega razreda s fakultativno latinščino vpisala leta 1959 (do leta 1962 je imela tudi klasične oddelke). Prav posebnega pomena je, da je tej šoli uspelo skupaj II. gimnazijo v Šubičevi ulici (ob delni pomoči OŠ Mirana Jarca) kontinuirano ohranjati osemletni pouk latinščine celih šestnajst let po odhodu zadnjih dveh klasičnih oddelkov (zadnji dve latinski paralelki s fakultativno latinščino sta zaključili osnovno šolo leta 1978 in del učencev se je vključil v nadaljevalno latinščino ter maturiral leta 1982).¹¹⁸ Čeprav je OŠ Prežihovega Voranca zaradi prenapolnjenosti, ki jo je povzročila priključitev srbohrvaških oddelkov leta 1959,¹¹⁹ delovala v posebno težkih razmerah (enoizmenski pouk je na primer uvedla šele po dograditvi prizidka leta 1977), kar je marsikaterega zunanjega učenca odvrnilo od prešolanja v njene latinske paralelke, je postala in ostala najmočnejša »latinska osnovna šola« v Sloveniji. Na OŠ Prežihovega Voranca je zaradi fakultativne latinščine prihajalo dovolj učencev z različnih koncev Ljubljane in njene okolice,¹²⁰ da je lahko do vključno šolskega leta 1974/75 vsako leto oblikovala po dve novi latinski paralelki petega razreda – in bi jih še dlje, če ne bi januarja 1975 Zavod za šolstvo zahteval njihove opustitve.¹²¹ V letih 1958–1976 je šolo vodil profesor Rudi Bajželj, nasledila ga je profesorica Vilma Šega (pomočnica ravnateljca v letih 1965–1976, ravnateljica v letih 1976–1984). Latinščino sta vsa leta poučevali profesorici Lilijana Avčin in Olga Gnjezda,¹²² sredi sedemdesetih let pa se je OŠ Prežihovega Voranca na področju latinščine prvič za kratko obdobje srečala tudi s kadrovsko problematiko.¹²³

117 V Ljubljani je vpis v 5. razredu celo v času, ko je bila tradicija klasične gimnazije še izredno močna, zadoščal le za tri ali štiri latinske paralelke letno, od tega največ dve »zunanji«. Obstoj teh bi bil brez upoštevanja regionalnosti ogrožen.

118 Gl. op. 86.

119 Slovenski (sl.) in srbohrvaški (sh.) oddelki so sobivali 40 let (1959–1999). Število sh. učencev je v nekaterih primerih celo nekoliko preseгло število sl., npr. v 8. razredu 1981/82, 1987/88, 1989/90 (vpis v 5. razred 1978, 1984, 1986). Brez priliva zunanjih učencev zaradi latinščine bi število sh. učencev občasno močno prevladalo.

120 Učenci so prihajali tudi iz oddaljenih okolišev (in to v času, ko je večina uporabljala le javni prevoz), izjemoma celo z Vrhnike in iz Kamnika.

121 Latinske paralelke je OŠ P. Voranca spet oblikovala v letih 1987–1998.

122 Gl. op. 57.

123 Zaradi občasne odsotnosti prof. L. Avčin in upokojitve prof. O. Gnjezda (31. 8. 1976). Slednja je nato še tri leta poučevala honorarno, L. Avčin pa sta nadomeščali profesorici latinščine in angleščine (tedaj študentki) Katja Pavlič Škerjanc (2. polletje 1974/75) in Majda Brezočnik Kukulj (2. polletje 1975/76).

OŠ Mirana Jarca (do leta 1960 III. osnovna šola)¹²⁴ je z nekaj prekinitvami v različnih organizacijskih oblikah (latinske paralelke, skupine, krožki) in v različnem obsegu ohranjala pouk latinščine od leta 1958 do leta 2010,¹²⁵ torej poleg OŠ Prežihovega Voranca najdlje v Sloveniji. Šola se je v svoje novozgrajeno poslopje preselila v letih 1965–1966, do tedaj pa je gostovala v prostorih I. gimnazije Ljubljana - Bežigrad. Latinščino je sprva več let poučeval profesor Janez Fašalek, klasični filolog in prevajalec, sicer zaposlen na bežigradski gimnaziji, za njim pa z nekaj izjemami študenti višjih letnikov oziroma absolventi klasične filologije.¹²⁶ OŠ Mirana Jarca je občasno oblikovala tudi homogene latinske paralelke (zadnje leta 1988), v šolskem letu 1971/72 na primer se je latinščina poučevala »v 2 paralelkah 5. razreda in 1 paralelki 6.–8. razreda po 5 ur/14 dni«. ¹²⁷ Precej učencev OŠ Mirana Jarca je učenje latinščine nadaljevalo na II. gimnaziji v Šubičevi ulici v klasičnih oddelkih z nadaljevalnim programom.¹²⁸ Med »nadaljevalce« na II. gimnaziji sta se leta 1962 vključila tudi eden ali dva učenca z OŠ Zvonka Runka, kot se je leta 1960 poimenovala OŠ Spodnja Šiška, ki je fakultativni pouk latinščine izvajala le kratko obdobje, najverjetneje samo v letih 1958–1962. Poučeval je tedaj že upokojeni klasični filolog, profesor Ivan Sivec, ki je pred tem dolga leta učil latinščino in grščino na Klasični gimnaziji v Ljubljani (s prekinitvijo od leta 1926 do 1958).¹²⁹

V sedemdesetih letih sta fakultativni pouk latinščine za kratko oziroma nestrjneno obdobje uvedli še dve šoli: OŠ Riharda Jakopiča v Šiški in OŠ dr. Jožeta Potrča na Vodmatu. Na obeh so poučevali predvsem absolventi klasične filologije. OŠ Riharda Jakopiča je leta 1972 na željo staršev odprla celo latinsko paralelko, da učencem zaradi latinščine ne bi bilo treba hoditi v center Ljubljane na OŠ Prežihovega Voranca.¹³⁰ Tedaj je šolo vodil Štefan Žargi (ravnatelj 1965–1973), ki si je z uvedbo latinščine po zbranih podatkih nakopal zamero oblasti. Najpozneje leta 1976 je OŠ Riharda Jako-

124 Vir: Martin Benedik, Vladimir Erjavec, Dragica Fabjan Andritsakos, Marko Ilašič, Marko Potočnik. V času nastanka *Pregleda* vodstvo OŠ M. Jarca ni razpolagalo s podrobnejšimi podatki o preteklem pouku latinščine.

125 Uvedba latinščine je bila na vseh šolah odvisna predvsem od ravnatelja. OŠ M. Jarca so vodili: Danica Hudales (1958–1962), Dušan Mazgon (1962–1973), Milena Rankel (1973–1978), Franc Brečko (1978–1985), Vladimir Erjavec (1985–1998), Francka Petek (1998–2008) in Danica Večerič (od 2009). Gl. *OŠ Mirana Jarca : 50 let najbolj zelene šole v beli Ljubljani* (ur. Iris Kolenc Slabe), Ljubljana 2015, 48 str., str. 18 (publikacija ima poudarek na arhitekturi šole, pouka latinščine ne omenja).

126 V prvi polovici 70. let je poučeval prof. Viktor Merc, ki ga je za eno leto nasledil prof. Martin Benedik (tedaj absolvent). Podatki o drugih predavateljih v 70. letih niso bili dosegljivi.

127 Gl. Hriberšek 2002, str. 226. Glede »1 paralelke 6.–8. razreda« ni jasno, ali so bile to tri starostno homogene latinske paralele ali (verjetneje) en starostno heterogen *ad hoc* »latinski oddelek« oz. »skupina« (gl. op. 59).

128 Gl. op. 70.

129 Vir: Marija Šteblaj Meden.

130 Gl. Hriberšek 2002, str. 227.

piča latinščino opustila (znova jo je, tudi tedaj le za kratko obdobje, spet uvedla čez tri desetletja kot izbirni predmet).¹³¹ OŠ dr. Jožeta Potrča na Vodmatu (od leta 1992 OŠ Vodmat) je pouk latinščine izvajala, verjetno nestrnjeno, v desetletju 1974–1984, ko je šolo vodil dolgoletni ravnatelj Milan Simić (1964–1988).¹³²

Klasični filologi so si prizadevali, da bi se pouk latinščine razširil na osnovne šole po vsej Sloveniji. Dr. Kajetan Gantar je imel, na primer, novembra 1971 na Zavodu za šolstvo sestanek, katerega rezultat je bila okrožnica, ki je pod prvo točko obsegala »vprašanje ustanavljanja latinskih paralelk tudi na osnovnih šolah izven Ljubljane, ki naj bi se ustanovile, če bi se prijavilo vsaj 15 učencev (Zavod naj bi poslal okrožnico na nekaj šol v Mariboru, Celju, Novem mestu, Ravnah, Novi Gorici, Murski Soboti, Kopru, Kranju, Ptuj in Kočevju)«. ¹³³ Decembra 1971 je bil nato na pobudo Zavoda za šolstvo sklican sestanek strokovnega aktiva profesorjev latinskega jezika,¹³⁴ ki sta se ga udeležila tudi predstavnika OŠ Prežihovega Voranca in OŠ Mirana Jarca in kjer so med drugim oblikovali »besedilo za priporočilo osnovnim šolam glede uvedbe latinskih paralelk« ter »priporočali tudi navezavo osebnih stikov z ravnateljji (od katerih je bila uvedba latinščine v šolo največkrat odvisna)«. ¹³⁵ Potek dogodkov je sprva zbujal optimizem, toda predlogi pozneje niso bili uresničeni. Dr. Kajetan Gantar je v članku Kam zidam svoje upe, objavljenem 24. marca 1973 v časopisu *Delo*, med drugim zapisal, da »kot ima vsaka slovenska občina svojo glasbeno šolo, tako bi morala imeti vsaj vsaka večja občina tudi osnovno šolo z latinskimi paralelkami«. ¹³⁶ V nadaljevanju je dodal, da se dobro zaveda »raznih odporov, na katere lahko naletijo takšne zamisli«. Ni se zmotil. Čez slabi dve leti, 28. januarja 1975, je na vse ljubljanske osnovne šole prišla zaupna okrožnica Zavoda za šolstvo,¹³⁷ ki je pomenila konec tradicionalnih osnovnošolskih latinskih paralelk in posledično prenehanje kontinuiranega osemletnega pouka latinščine.

131 Š. Žargija sta nasledila ravnatelja Anton Sigulin (do 1975) in Majda Lenič. Po do sedaj zbranih podatkih ni gotovo, ali je pouk potekal tudi 4. leto (1975/76). Poučevali so: v šol. l. 1972/73 profesorja (tedaj absolventa klasične filologije) Jasna Hrovat (1972) in Martin Benedik (1973) ter v letih 1973–1975 prof. angleščine in francoščine Cvetka Kham (vir: Martin Benedik, Cvetka Kham).

132 Poučevale so profesorice (tedaj absolventke klasične filologije): Katja Pavlič Škerjanc (1974/75), Nada Pakiž (najverjetneje 1978–1980) in Breda Čop (1983/84) (vir: Breda Čop, Kajetan Gantar, Katja Pavlič Škerjanc). Za druga šolska leta podatkov ni bilo mogoče pridobiti.

133 Hriberšek 2002, str. 225.

134 Aktiv profesorjev latinskega jezika (v 50. letih s sedežem na Klasični gimnaziji in pozneje na OŠ P. Voranca) je bil nekakšen predhodnik Društva za antične in humanistične študije Slovenije, ki je bilo ustanovljeno l. 1975. (Ibid., str. 229.)

135 Ibid., str. 225–226.

136 Kajetan Gantar, Kam zidam svoje upe, *Delo* 24. 3. 1973. Prim.: OŠ P. Voranca se je v predlogu programa Osnovna šola s poudarkom na klasično-humanističnem izobraževalnem programu (2010/11) zavzemala, da bi imelo »območni latinski center« najmanj vsako slovensko mesto, kjer deluje »nova klasična gimnazija«.

137 Okrožnica Organizacijske enote Ljubljana Zavoda SRS za šolstvo, št. 38/75 z dne 18. 1. 1975. Gl. Hriberšek 2002, str. 230.

Tradicionalne latinske paralelke

V letih 1958–1974 je peščica slovenskih osnovnih šol na predmetni stopnji oblikovala – največkrat na željo staršev, končna odločitev pa je bila na strani ravnateljev – starostno homogene latinske paralelke z urami latinščine priključenimi rednemu urniku, z namenom, da bi kvalitetneje in organizacijsko lažje izvajale pouk latinščine. To se je dogajalo dejansko mimo črke zakona,¹³⁸ saj zakonodaja možnosti takšne diferenciacije ni nikjer izrecno omenjala (dopuščala je le izjemo v primeru klasičnih oddelkov z obvezno latinščino, vpisanih pred uveljavitvijo nove zakonodaje). Latinske paralelke, kjer je bila latinščina seveda prav tako le fakultativni predmet (predstavljala je samo organizacijski faktor),¹³⁹ so delale po programu enotne osnovne šole, le da so imele dve do tri¹⁴⁰ dodatne tedenske ure fakultativne latinščine. Izjema pa so bile v tem, da so se v njih lahko – kljub od leta 1959 dalje obveznemu šolskemu okolišu – vključevali tudi zunanji učenci.¹⁴¹ Večina šol je imela v skupnem seštevku le zelo majhno število latinskih paralelk,¹⁴² včasih eno samo, oblikovano le za eno generacijo učencev, na primer OŠ Bojana Iliča (1958), OŠ Spodnja Šiška (1958) in OŠ Riharda Jakopiča (1972). OŠ Mirana Jarca pa jih je oblikovala skozi daljše obdobje, vendar ne kontinuirano. Osnovna šola z največjim številom latinskih paralelk je bila OŠ Prežihovega Voranca, ki je imela v šestnajstih letih (1959–1975) 32 latinskih paralelk, po dve novi vsako leto (5.a in 5.b).

OŠ Prežihovega Voranca

Ravnatelj Rudi Bajželj ni v šolskih kronikah¹⁴³ nikoli pozabil vsaj na kratko omeniti pouka latinščine, čeprav »le« fakultativnega. V šolskem letu 1958/59 je na primer zapisal, da se latinščina poučuje v štirinajstih klasičnih oddelkih, v šolskem letu 1959/60 pa v enajstih klasičnih in dveh »slovenskih oddelkih z latinskim jezikom«, kot je poimenoval prvi latinski paralelki petega razreda s fakultativno latinščino. Po odhodu klasičnih oddelkov leta 1962 je vsako leto zapisal, da se latinščina poučuje v osmih oziroma v šolskem letu 1965/66 izjemoma sedmih¹⁴⁴ slovenskih oddelkih, in

138 Gl. op. 58.

139 Učenci, ki so latinščino predčasno opustili, so ostali v oddelku (latinščina je bila »le« fakultativni predmet oz. prostovoljna dejavnost).

140 Na OŠ P. Voranca izjemoma tri ure tedensko. Gl. op. 93.

141 Po l. 1959 so v latinskih paralelkah zunanji učenci predstavljali večino le na OŠ P. Voranca, drugod pa (po do sedaj dosegljivih podatkih) matična populacija.

142 Bilo jih je morda celo manj, kot je zabeleženo. Gl. op. 59 in 127.

143 Šolske kronike OŠ P. Voranca za šol. l. 1958/59–1983/84 hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana pod oznako: SI ZAL LJU 463, OŠ Prežihovega Voranca, t. e. 1, a. e. 1–5 (v nadaljevanju: ZAL 463, t. e. 1). Manjkajo kronike za 1960/61–1962/63 in 1973/74–1975/76, ki ZAL niso bile izročene (za nekatera leta so vloženi kratki, nepopolni povzetki dogodkov). OŠ P. Voranca hrani le šolske kronike od 80. let dalje (vir: Karmen Cigale Kunič, pomočnica ravnatelja OŠ P. Voranca).

144 V šol. l. 1965/66 je bila v 8. razredu ena sama latinska paralelka (8.a 1965/66, 28 učencev), ki je nastala (zaradi osipa) z združitvijo dveh paralelk 7.a in 7.b 1964/65 (vpis v 5. razred 1962, 5.a in 5.b). (Vir: Barbara Žargi.)

največkrat dodal »neobvezno, vendar v rednem urniku«, za šolsko leto 1959/60 pa »vendar se uče celi oddelki, ki imajo ta predmet v rednem urniku« in za šolsko leto 1972/73 »neobvezno, vendar v okviru rednega pouka«.

V slovenskih oddelkih osmega razreda je štiriletni program latinščine v desetletju 1958–1968 uspešno zaključilo 61 odstotkov vseh učencev (598 od 980 osmošolcev), v desetletju 1968–1978 pa 52 odstotkov (425 od 826 osmošolcev). Še dodatno je bilo z leti vse več tudi učencev, ki so se latinščino učili le eno, dve ali tri leta, nekaj pa tudi takšnih, ki so vztrajali do konca osmega razreda, a niso dosegli pozitivne ocene. Tako visok delež (61 odstotkov) v prvem desetletju je bil posledica izjemno močnih generacij klasikov in predvsem dejstva, da je imel »slovenski del« šole prva štiri leta, z izjemo šolskega leta 1960/61, v osmem razredu le klasične oddelke.¹⁴⁵ Po njihovem odhodu se je s šolskim letom 1962/63 stanje na šoli »stabiliziralo«: vsako leto do vključno 1974/75 – z delno izjemo leta 1961/62¹⁴⁶ – so odprli po dve novi latinski paralelki (5.a in 5.b) in vsako leto do vključno 1977/78 – z edino izjemo leta 1965/66 – sta štiriletni program latinščine zaključili prav tako po dve latinski paralelki (8.a in 8.b). Predvsem zaradi zahtevnosti programa (v kombinaciji s fakultativnostjo) je bil osip pri latinščini nekaj običajnega, zato so bili v latinskih paralelkah v višjih razredih – praviloma v manjšini¹⁴⁷ – tudi učenci, ki so latinščino predčasno opustili. Med urami latinščine so dobili tiho zaposlitev ali pa jih je učitelj pritegnil k skupnemu ponavljanju slovenske slovnice, kar je bil pri pouku latinščine pogost korak. Obstajala je sicer možnost internega popravnega izpita (v junijskem in jesenskem roku), ki pa je nekateri niso izkoristili oziroma izpita niso naredili.¹⁴⁸

Na OŠ Prežihovega Voranca je v prvih dveh desetletjih končalo osmi razred¹⁴⁹ skupno 67 slovenskih oddelkov, od tega 14 klasičnih z obvezno latinščino (8.a–e), 31 latinskih paralel s fakultativno latinščino (8.a, b)¹⁵⁰ in 22 realnih (8.c, d), ter 27 srbohrvaških oddelkov (8.A, B). V začetku šestdesetih let je vpis v latinske paralelke zaradi strukturnih sprememb, ki jih je doživljala šola (predvsem ustavitve vpisa v klasične oddelke in priključitve srbohrvaških) precej upadel,¹⁵¹ nato pa se je stanje spet

145 V nižjih razredih tudi realne (od 1958) in srbohrvaške (sh.) (od 1959). Sestava oddelkov 8. razreda: 1958/59 3 klasični (8.a, b, c; 80 učencev); 1959/60 4 klasični (8.a, b, c, d; 100); 1960/61 5 klasičnih (8.a, b, c, d, e; 144), 2 realna (8.f, g; 65), 1 sh. (8.A; 21); 1961/62 2 klasična (8.a, b; 57) in 1 sh. (8.A; 33).

146 V 5.b 1961/62 se je k latinščini vpisala le slaba polovica oddelka. V tej generaciji je štiriletni program zaključilo 31 učencev (8.a 23, 8.b 8).

147 Večino so predstavljali le v redkih izjemah, npr. v 8.b 1970/71, kjer je štiriletni program zaključilo 13 od 31 učencev. Gl. tudi op. 146.

148 V tem obdobju so se starši v primeru slabih ocen še zelo pogosto odločali za pomoč v obliki inštrukcij že tudi sredi šolskega leta (pozneje se je ta praksa v osnovni šoli v glavnem opustila).

149 Vpis v 1. razred osemletne gimnazije v letih 1955–1957 oz. 5. razred osnovne šole v letih 1958–1974.

150 Latinske paralelke so na OŠ P. Voranca ohranile poimenovanje po prvih črkah abecede do l. 1994.

151 V letih 1963–1966 (vpis v 5. razred 1959–1962) je štiriletni program zaključilo po posameznih letih 53, 41, 31, 28 učencev.

postopoma izboljšalo.¹⁵² V latinske paralelke petega razreda se je v zadnjih petih letih pred njihovo ukinitvijo (1975) vpisalo letno v povprečju 58 učencev, od katerih jih je vsako leto 46 tudi uspešno zaključilo štiriletni program.¹⁵³

Nove spremembe

V začetku sedemdesetih letih se je zanimanje za pouk latinščine spet povečalo ne le na OŠ Prežihovega Voranca, ampak tudi drugod. Pouk latinščine se je po krajšem premoru leta 1972 vrnil v Maribor, leta 1971 ga je imela tudi OŠ Mozirje, v Ljubljani sta ga na novo uvedli OŠ Riharda Jakopiča leta 1972 in OŠ dr. Jožeta Potrča leta 1974. OŠ Mirana Jarca je leta 1971 na primer oblikovala kar dve latinski paralelki petega razreda in je skupaj z OŠ Prežihovega Voranca pomagala še dalje ohranjati nadaljevalni program latinščine na II. gimnaziji (od 1976 Gimnazija Ivana Cankarja). Tudi pogovori s šolskimi oblastmi so stekli na videz ugodno, kar vse je zbuvalo nekaj optimizma.

Po drugi strani pa so se v šolstvu že pripravljale nove spremembe, ki so med drugim ogrozile obstoj osnovnošolskih latinskih paralelek, na kar je opozoril dr. Kajetan Gantar prvič že v šolskem letu 1971/72, ko je v imenu Oddelka za klasično filologijo Filozofske fakultete v Ljubljani protestiral proti njihovi ukinitvi ter se zavzel za odprtje novih, in nato spet proti koncu šolskega leta 1972/73. Oddelek za klasično filologijo je podprla tudi Filozofska fakulteta in izvoljena je bila komisija za sestavo spomenice (pozneje opuščene zaradi navidezno ugodnega poteka dogodkov), ki naj bi javnost opozorila na perečo problematiko in pozvala odgovorne, naj osnovnošolske latinske paralelke javno potrdijo oziroma demantirajo njihovo ukinitve. V obeh primerih so sledili sestanki na Zavodu za šolstvo in sprejetih je bilo nekaj predlogov, ki so sicer bili naklonjeni osnovnošolskemu pouku latinščine, toda pozneje nikoli uresničeni.¹⁵⁴ Med drugim so razpravljali celo o »eksperimentalnem projektu«,¹⁵⁵ ki naj bi pomagal najti najustreznejšo obliko poučevanja latinščine v osnovni šoli, a tudi v tem primeru je ostalo le pri obljubah. Tudi v poznejših letih¹⁵⁶ je vse prepogosto prihajalo do razkora med ustnimi dogovori s šolskimi oblastmi na eni strani in njihovimi naknadno (nepričakovano in pogosto anonimno) sprejetimi odločitvami na drugi.

152 V letih 1967–1973 (vpis v 5. razred 1963–1969) je štiriletni program zaključilo po posameznih letih: 44, 32, 32, 43, 39, 40, 40 učencev. Vpisanih v 5. razred je bilo najmanj sto več (povprečni osip je znašal ok. sedem učencev na razred).

153 V letih 1974–1978 (vpis 5. razred 1970–1974) je štiriletni program zaključilo po posameznih letih 51, 41, 52, 39, 48 učencev.

154 Gl. Hriberšek 2002, str. 224–229.

155 Gl. *ibid.*, str. 228–229. Izdelan je bil celo pisni predlog: oblikovana naj bi bila po dva eksperimentalna paralelna latinska oddelka s tremi tedenskimi urami latinščine v rednem urniku na eni šoli v Ljubljani in eni zunaj nje. V marsičem podoben projekt je ZRSŠ realiziral dvajset let pozneje v okviru priprav na devetletko (1991–1999).

156 Npr. l. 2008 je latinščina izpadla iz nabora obveznih drugih tujih jezikov 3. triade (z obrazložitvijo, da ni živ jezik) in l. 2012 (tokrat po zbranih podatkih pomotoma, ne namerno) iz nabora izbirnih tujih jezikov 2. triade.

Elitizem

Latinskim paralelkam so nasprotniki¹⁵⁷ očitali predvsem elitizem in socialno diferenciacijo ter rušenje načela enotne osnovne šole. Z dvema oziroma tremi tedenskimi urami fakultativne latinščine, dodanimi enotnemu osnovnošolskemu programu, so res predstavljale »obogatitev in požlahtnitev obstoječega togega šolskega sistema«¹⁵⁸ ter bile v tem smislu elitne, kar bi morale biti pohvalno in zaželeno. Glede socialne diferenciacije pa je treba poudariti, da se je vanje lahko vključil vsakdo, ki je bil pripravljen na dodatno obremenitev nekaj ur latinščine tedensko. Res pa je, da marsikdo za njihov obstoj sploh ni vedel, kaj šele da bi bil seznanjen z možnostjo menjave šolskega okoliša. Dolžnost šolskih oblasti bi bila, da se socialne diferenciacije lotijo z ozaveščanjem¹⁵⁹ širše javnosti o možnostih vključitve v klasično-humanistični izobraževalni program, ne pa z njegovo ukinitvijo.

Zelo realno podobo tradicionalne latinske paralelke iz prve polovice šestdesetih let podaja – s stališča učenca – naslednji opis: »V našem latinskem oddelku (5.a) smo se zbrali učenci z vseh koncev Ljubljane in bližnje okolice – tja do Vevč ... Naši starši so opravljali vse mogoče poklice – od šoferja in pleskarja do univerzitetnega profesorja.¹⁶⁰ Materialne razlike med družinami, iz katerih so prihajali moji sošolci, so bile precejšnje. Vendar pa je bilo povojno pomanjkanje še preblizu in smo bili pravzaprav vsi navajeni na zelo skromen način življenja. Sestava razreda se je nekoliko spreminjala. Latinščina poleg vsega drugega je bila za nekatere prehud zalogaj. Vendar je bila šola prilagodljiva ... Vsekakor sem se tu počutil bolje kot v prejšnji šoli. S sošolci nas je združevala želja po večjem znanju in šola je našim težnjam tudi ustregla. Deležni smo bili dokaj individualne obravnave, od nas pa so tudi precej zahtevali ...«¹⁶¹ Učence v latinskih paralelkah je resnično družila predvsem želja po odkrivanju novega, po dodatnem znanju.

Ukinitve latinskih paralelk

V tedanjih razmerah ni bilo nobenega dvoma, da brez osnovnošolskih latinskih paralelk, kjer so se za otroke v starosti od enajst do petnajst let postavljali temelji klasično-humanističnega izobraževanja, ne bo mogoče ohraniti niti kvalitete niti

157 Nasprotnikov klasično-humanističnega izobraževalnega programa je bilo že od časov Avstro-Ogrske dalje vedno precej, razlogi, ki so jih navajali, pa raznoliki. Gl. op. 3 in 18.

158 Besede akademika prof. dr. Kajetana Gantarja v pismu z dne 2. 3. 2000, naslovljenem na ravnatelja OŠ P. Voranca glede predloga programa Osnovna šola s poudarkom na poučevanju latinščine. (ZAA, hrani SŠM)

159 V ta namen bi bil treba izdelati poseben nacionalni program. Vodstva »nelatinskih« šol bi, predvsem v letih upadanja osnovnošolske populacije, na ozaveščanje o možnostih menjave šolskega okoliša verjetno težko pristala.

160 Med starši učencev v latinskih paralelkah jih je bilo tudi precej na pomembnih (političnih) položajih, ki so dobro poznali prednosti zgodnjega klasično-humanističnega izobraževanja.

161 Peter Legiša, V latinskem oddelku od 1960 do 1964, *Zbornik ob 100-letnici* 1999, str. 108–109 (odlomek). Za dodatne opise latinskih paralelk gl. *ibid.*, str. 108–122; *Zbornik ob 50-letnici* 2008, str. 33–36.

kontinuitete pouka latinščine – ne le začetnega osnovnošolskega, ampak tudi nadaljevalnega gimnazijskega ne. Zato je bil boj za njihov obstoj še toliko večjega pomena. Toda vsi argumenti strokovnjakov in zainteresirane javnosti so bili zaman, tedaj – kot že mnogokrat prej in pozneje – se je odvijala »debata gluhih«. ¹⁶²

Pouku latinščine je po letu 1958 najhujši udarec zadala okrožnica Organizacijske enote Ljubljana Zavoda za Šolstvo, št. 38/75 z dne 28. januarja 1975 (v nadaljevanju: Okrožnica), ki jo je podpisala Ana Tomić ¹⁶³ in se je glasila: »Analiza dosedanjih latinskih oddelkov na nekaterih osnovnih šolah v mestu Ljubljana je pokazala, da so se v teh oddelkih združevali učenci staršev intelektualcev z urejenimi družinskimi razmerami in z najvišjimi intelektualnimi sposobnostmi. Prevladoval je odličen in prav dober uspeh. Tako so ti oddelki prerasli v selekcionirane skupine, kjer otrok nekvalificiranih delavcev ni, kar ocenjujemo kot zunanjo diferenciacijo vzgoje in izobraževanja. Vse to ni združljivo s samoupravno socialistično angažirano šolo in s temeljnimi principi marksistične pedagogike. Zato naročam šolam, da v šolskem letu 1975/76 ne odpirajo novih latinskih oddelkov in da dosedanje razformirajo in oblikujejo heterogene oddelke glede na intelektualne sposobnosti, učni uspeh in izobrazbeno strukturo staršev. Latinščina se lahko poučuje kot fakultativna dejavnost v okviru dodatnega pouka. Ravnatelje šol, ki imajo latinske oddelke, prosimo, da nam najkasneje do 15. junija 1975 sporočijo, kako bodo v šolskem letu 1975/76 realizirali zahteve te okrožnice.«

Okrožnica, ki je šolskim vodstvom naročala, da razpustijo že obstoječe latinske paralelke in v šolskem letu 1975/76 ne odpirajo novih, je bila zaupno ¹⁶⁴ poslana na ljubljanske osnovne šole, kjer se je v šolskem letu 1974/75 učilo latinščino več kot tri-sto učencev, od tega skoraj dve tretjini na OŠ Prežihovega Voranca. Imena avtorjev in rezultati analiz, ki naj bi pripeljale do takšne odločitve, niso bili objavljeni. Pomembno je, da ni bilo niti v Okrožnici niti v poznejših pogovorih na Zavodu za šolstvo zaslediti nobene resnične skrbi za nadaljnjo usodo osnovnošolskega pouka latinščine. ¹⁶⁵⁻

Najbolj je Okrožnica prizadela OŠ Prežihovega Voranca (proti kateri je bila očitno v resnici tudi uperjena), ki je v šolskem letu 1974/75 imela, kot v povprečju vsa leta, osem latinskih paralel z dobro utečenim fakultativnim poukom. Vsebina in ton Okrožnice sta sprožila veliko ogorčenje in 17. aprila 1975 je bil na šoli sklican zbor staršev. Med 141 udeleženci so bili tudi predstavniki Zavoda za šolstvo, nekaj klasičnih

162 Hriberšek 2002, str. 230; Peter Srakar, Predhodniki usmerjenega izobraževanja, *Mladina*, št. 12, 23. 3. 1986, str. 22–23.

163 Z izjemo prof. Ane Tomić so nasprotniki pouka klasičnih jezikov »ostajali anonimni; nikoli niso javno nastopali z argumenti (razen Tomičeve v primeru okrožnice, ker je prišla v javnost; na njene argumente se je Zavod skliceval še več kot 10 let)«. (Hriberšek 2002, str. 235.)

164 »Okrožnica je prišla v roke Društva za antične in humanistične študije Slovenije preko osebnih zvez društvenega tajnika Matije Pogorelca (prof. M. Pogorelec je poučeval latinščino na II. gimnaziji v Ljubljani, op. a.) ... Na pobudo Matije Pogorelca, ki je tvegala največ, se je Društvo odzvalo na ta dopis.« (Hriberšek 2002, str. 231). Gl. tudi Kajetan Gantar, Spomini na ustanovitev Društva za antične in humanistične študije Slovenije, *Keria* II/2 (2000), str. 240.

165 Gl. Hriberšek 2002, str. 230–235.

filologov in drugih zagovornikov pouka latinščine. Na prošnjo ravnatelja Rudija Bajžlja je podpisnica Okrožnice Ana Tomić pojasnila stališča Zavoda. Po njenih besedah naj bi šlo »za nesporazum, ker naj bi Zavod ne nasprotoval pouku jezika, ampak združevanju boljših učencev« in da na OŠ Prežihovega Voranca »naj bi diferenciacija ne bila tako velika; huje naj bi bilo drugod«, a ni navedla, kje naj bi to bilo.¹⁶⁶ Poudarila je, da »z nastopom proti združevanju v selekcionirane skupine boljših učencev zastopa tudi stališče Občinskega komiteja ZK in Izvršnega sveta CK ZKS in da latinščina kot predmet ni uzakonjena za poučevanje v osnovni šoli«. Zbor staršev je predlagal, naj Zavod odloži ukinitvev latinskih oddelkov in »priskrbi strokovno argumentirano mnenje univerze in ustreznih fakultet«. ¹⁶⁷ Zavod je na škodljive posledice zahtevanih ukrepov že pred tem zaman pisno opozorilo tudi novoustanovljeno Društvo za antične in humanistične študije Slovenije.¹⁶⁸

Časopisna polemika¹⁶⁹

Zavod za šolstvo, ki ni odstopil od stališč in zahtev Okrožnice, in Društvo za antične in humanistične študije Slovenije, ki je dalje nastopalo proti ukinitvi osnovnošolskih latinskih paralelk, nista našla skupnega jezika. Tako je polemika dne 18. aprila 1975, dan po zboru staršev na OŠ Prežihovega Voranca, prešla v časopisje, a ukinitve latinskih paralelk ni zadržala. Dr. Kajetan Gantar, tedanji predsednik Društva, se je na sklep o ukinitvi latinskih paralelk odzval s člankom *Zavržena klasika*, objavljenim v časopisu *Delo* dne 18. aprila 1975. Po objavi članka, ki je odražal stališče društva, so v Poštni predal 29 časopisa *Delo* prispela številna pisma bralcev v podporo prizadevanjem Društva¹⁷⁰ in v polemiko so se vključili še drugi časopisi in revije.¹⁷¹ Odzvali so se tudi člani Osnovne organizacije Zveze komunistov na Zavodu za šolstvo v Ljubljani in v časopisu *Komunist* dne 19. maja 1975 objavili prispevek z naslovom *Nihče ne preganja latinščine iz osnovne šole*, ki ga je nato kot pojasnilo številnim pismom bralcev povzel in objavil tudi časopis *Delo* dne 31. maja 1975. V skladu z napisanim naj bi latinščino v osnovni šoli še naprej poučevali in njen pouk celo razširili, a ne v okviru rednega urnika. Skratka, latinščina naj bi ostala, latinske paralelke pa ne.

166 V šol. l. 1974/75 so v Ljubljani po zbranih podatkih imele pouk latinščine poleg OŠ P. Voranca le OŠ M. Jarca, OŠ R. Jakopiča in OŠ dr. J. Potrča, latinske paralelke pa le prve tri.

167 Ibid., str. 232–233; Zapisnik seje zбора staršev osnovne šole Prežihov Voranc v Ljubljani dne 17. aprila 1975, str. 1–7 (zasebni arhiv akademika prof. dr. Kajetana Gantarja). Glede šolske kronike OŠ P. Voranca za šol. l. 1974/75 gl. op. 143.

168 Gl. op. 134.

169 Gl. Hriberšek 2002, str. 231–235.

170 Gl. Kajetan Gantar, *Zavržena klasika*, *Delo* 18. 4. 1975; Primož Simoniti, *Zavržena klasika*: *Delo* 18. 4., *Delo* 26. 4. 1975; Kajetan Gantar, *Zavržena klasika*: *Delo* 18. 4., 26. 4., 31. 5., *Delo* 7. 6. 1975; Ana Tomić, *Zavržena klasika*: *Delo* 18. 4., 26. 4., 31. 5., *Delo* 7. 6. 1975.

171 Gl. Martin Casagrande-Richter, *Latinščina*, *Dnevnik* 29. 4. 1975; Marjan Sedmak, *Prava pot in bližnjica*: *Tečna tema*, *ITD* 11. 5. 1975; *Pavliha* 12. 5. 1975, str. 19; *Nihče ne preganja latinščine iz osnovne šole*, *Komunist* 19. 5. 1975.

Sledil je odgovor dr. Kajetana Gantarja in v časopisu Delo dne 7. junija 1975 je svojo interpretacijo razmer objavila tudi podpisnica Okrožnice Ana Tomić. Iz njenega prispevka se je dalo med drugim razumeti celo, da se učenci v latinskih paralelkah OŠ Prežihovega Voranca latinščine sploh niso učili prostovoljno. Skratka, šolnikom se je očitano, »da so zahtevali tisto, kar je nujni pogoj uspešnega učenja latinščine (in ne le latinščine): pretehtan vpis in kontinuiteto pouka med letom. Zamerili so jim, ker fakultativnega pouka latinščine niso organizirali tako, da bi nujno propadel«. ¹⁷² Šolske oblasti niso bile pripravljene prisluhniti strokovnim argumentom in prevladala je politična odločitev. Zavod za šolstvo je nadaljeval reorganizacijo osnovnošolskega pouka latinščine in ob začetku šolskega leta 1975/76 o tem javnosti ni bil pripravljen dati pojasnil. ¹⁷³ Osnovnošolske latinske paralelke so bile ukinjene in latinščina se je začela poučevati po dve uri tedensko v okviru latinskih krožkov zunaj rednega urnika.

OŠ Prežihovega Voranca

Ravnatelj Rudi Bajželj je problematiko latinskih paralelk uvrstil na dnevni red učno-vzgojne konference šele 28. maja 1975, in sicer pod drugo točko (»2. Latinski oddelki«), takoj za celodnevno šolo in pred poročilom o 7. srečanju šol »Bratstvo edinstvo (*sic*)«. V zapisniku navedene konference piše: »Ta točka je na dnevnem redu, da bi lahko obvestili starše. Okrožnica, ki smo jo dobili konec januarja, zahteva, da moramo do 15. junija odgovoriti, kako bomo zadevo z latinskimi oddelki rešili. Tov. ravnatelj predlaga, da razmislimo o rešitvi, ki jo bomo potem na prihodnji konferenci sprejeli.« ¹⁷⁴

Naslednja učno-vzgojna konferenca je bila 9. junija 1975, torej le slab teden pred rokom, določenim za odgovor v januarski Okrožnici. Problematika latinskih paralelk je prišla tokrat na vrsto pod tretjo točko dnevnega reda (»3. Pouk latinskega jezika v prihodnjem šolskem letu«), za petdesetletnico pisane partijske besede in celodnevno šolo. V zapisniku konference piše: »Po krajši diskusiji je učiteljski zbor sprejel glede pouka latinskega jezika naslednje stališče: 1. V šolskem letu 1975/76 ne bomo več formirali v 5. razredu »latinskih« oddelkov. Učencem, ki se bodo želeli učiti latinski jezik, bomo to omogočili kot svobodno dejavnost izven rednega urnika. 2. Oddelki 6.–8. razreda bodo nadaljevali oz. dokončali pouk latinskega jezika na dosedanji način. Tako bo ustrezno želji staršev in osnovnim pedagoškim načelom. Zaradi pomanjkanja prostora in popolne dvojne izmene tudi ne bi bilo možno naenkrat prenesti vse latinščine na čas izven pouka. Da bi se v bodoče mogle zadovoljivo razvijati svobodne dejavnosti, posebno v celodnevni šoli, je nujna dograditev šole.« ¹⁷⁵ Ravnatelj je zahteve Okrožnice

172 Gl. Baskar 1987, str. 137–138.

173 Gl. Hriberšek 2002, str. 234; Marjan Sedmak, Prava pot in bližnjica : Po sledih naših člankov, *ITD* 14. 9. 1975.

174 ZAL 463, t. e. 13: Zapisnik učno-vzgojne konference OŠ P. Voranca z dne 28. 5. 1975.

175 ZAL 463, t. e. 13: Zapisnik učno-vzgojne konference OŠ P. Voranca z dne 9. 6. 1975. Glede na vse obtožbe, ki so tedaj letele na latinščino, ne bi bilo čudno, če bi jo kdo okrvil tudi za veliki zeleni prizidek (dograjen maja 1977), katerega arhitektura, čeprav nagrajena, je v javnosti sprožala polemike. Ta je bil seveda posledica številnosti šolske populacije zaradi dvojnosti šole (slovenski in srbohrvaški oddelki).

izpeljal dovolj diplomatsko: novih latinskih paralelk OŠ Prežihovega Voranca ni več odpirala, že obstoječih pa ni razpustila.

S šolskim letom 1975/76 je morala – v skladu z zahtevami Okrožnice – tudi OŠ Prežihovega Voranca na novo vpisane učence latinščine razporediti po vseh paralelkah petega razreda in fakultativni pouk latinščine organizirati v skupinah zunaj rednega urnika (latinski krožki). Za tretjino se je zmanjšal tudi fond latinščini namenjenih ur, s treh tedenskih ur v latinskih paralelkah na dve uri v latinskih krožkih. Šolski letni delovni načrt, sprejet 17. decembra 1975, je v skladu s sklepom konference z dne 9. junija 1975 sledil zahtevam Okrožnice v celoti le za peti razred, v treh višjih razredih pa je ostalo po starem, z izjemo urnika (ne pa tudi števila tedenskih ur) za šesti razred: »V predmetniku 7 a, 7.b ter 8.a, 8.b imamo vključene po 3 ure pouka latinskega jezika tedensko. V 5. razredu letos organiziramo pouk latinskega jezika kot prostovoljne dejavnosti. Iz 5. a se je prijavilo 22 učencev, iz 5.b in 5.A pa 26. Vsak latinski predmetni krožek ima po 2 tedenski uri izven predmetnika oz. urnika. Prav tako je izven predmetnika organiziran pouk latinskega jezika v 6.a in 6.b.«¹⁷⁶ Pri tem je treba poudariti, da sta oddelka 6.a in 6.b (vpis v peti razred leta 1974) do konca osnovne šole ostala latinski paralelki in imela latinščino po tri ure tedensko,¹⁷⁷ toda »izven predmetnika oziroma urnika«, kar je pomenilo, da se je latinščina poučevala po koncu temeljnega pouka.

Čeprav je Okrožnica ravnateljem osnovnih šol naložila, da morajo razpustiti tudi že obstoječe latinske paralelke, so na OŠ Prežihovega Voranca te dokončale osnovno šolo v takšni sestavi, v kakršni so bile v letih 1972, 1973 in 1974 vpisane v peti razred: za vse tri generacije sta paralelki a in b ostali »latinski« (z nekaj običajnega osipa), paralelka c pa »realna«, torej brez učencev latinščine.¹⁷⁸ Prav učenci teh treh generacij, ki so se na »Šubičevi gimnaziji«¹⁷⁹ vključili v nadaljevalni program latinščine, predstavljajo poslednje slovenske »klasičke« z osemletnim poukom latinščine (matura 1980, 1981, 1982).¹⁸⁰ Nekateri učenci latinskih paralelk 8.a in 8.b OŠ Prežihovega Voranca pa so leta 1976 ob vpisu v nadaljevalni program latinščine na Gimnaziji Ivana Cankarja, kot se je tega leta poimenovala II. gimnazija,¹⁸¹ naleteli na težave. Nekdanji učenec je o tem zapisal: »Seveda pa so to bili časi ..., ko so latinski razredi predstavljali nezaželeno elito ter povzročili ob koncu osmega razreda nekaterim od nas hude težave. Šele ko so

176 ZAL 463, t. e. 8: Delovni načrt OŠ P. Voranca za leto 1975/76. Tu prvič zasledimo poskus vključitve srbohrvaških oddelkov k latinščini (5.A; gl. op. 53) ter spremenjeno izrazje in drugačen ton zapisa.

177 Za šol. l. 1977/78 je bilo latinščini v 8. razredu dodeljenih 6 ur (8.a 3 ure O. Gnjezda, 8.b 3 ure L. Avčin). Gl. ZAL 463, t. e. 13: Zapisnik 1. seje učiteljskega zbora v šol. l. 1977/78 z dne 31. 8. 1977.

178 V šol. l. 1975/76 se je latinščino učilo v 8.a (30) 26 in 8.b (27) enako 26 učencev; 8.c (32) je bil realen. V šol. l. 1976/77 se je učilo v 8.a (28) 20 in 8.b (27) 19 učencev; 8.c (25) realen. V šol. l. 1977/78 se je učilo v 8.a (35) 23 in v 8.b (34) 25 učencev; 8.c (23) realen.

179 II. gimnazija v Ljubljani se je l. 1976 preimenovala v Gimnazijo Ivana Cankarja in l. 1981 v Srednjo šolo Ivan Cankar za splošno kulturo in elektroenergetiko.

180 Gl. op. 20 in 86.

181 L. 1976 je vodstvo Gimnazije I. Cankarja prevzel prof. M. Poljanšek. Gl. op. 51 in Hriberšek 2002, str. 234–235.

bila vsa mesta na ostalih ljubljanskih gimnazijah popolnjena, je namreč vodstvo Šubičeve gimnazije objavilo spisek sprejetih učencev v edini nadaljevalni latinski razred. S to pozno objavo bi nekaterim izmed nas kmalu onemogočili vpis na gimnazijo. Seveda so bila na voljo še mesta na poklicnih srednjih šolah v omejenem številu ..., a se je vsaj zame – razen pokvarjenih počitnic – srečno končalo. Oba latinska razreda s Prežihova sta se zlila v en gimnazijski razred ...«¹⁸²

Kročki

V »tekstualnem delu poročila Osnovne šole Prežihov Voranc v Ljubljani ob zaključku šolskega leta 1975/76« je bilo pod prvo točko navedeno, da se je vse leto »urejalo vprašanje šolskega vodstva. 1. avgusta 1975 je odpovedal delovno razmerje ravnatelj šole tov. Rudi Bajželj, 15. junija 1976 je prišel sklep občinske skupščine, da je razrešen«, pod drugo točko pa je pisalo: »To je bilo šolsko leto, v katerem smo spremenili organizacijsko obliko poučevanja latinskega jezika. Ob utemeljevanju in uvajanju novega je bilo potrebno dosti naporov za spreminjanje stališč prizadetih kategorij.«¹⁸³

S šolskim letom 1975/76, dokončno pa z odhodom zadnjih dveh latinskih paralelek junija 1978 (vpis v peti razred leta 1974), je OŠ Prežihovega Voranca prešla v novo fazo svojega razvoja, ko je bila pretrgana njena močna navezanost na klasično-humanistično tradicijo nekdanje Klasične gimnazije v Ljubljani. Še naprej pa so se nanjo vpisovali zaradi latinščine tudi učenci iz drugih šolskih okolišev, le da sčasoma v manjšem številu. Ker šola od leta 1975 ni več odpirala novih latinskih paralelek, se je sestava njenih oddelkov bistveno spremenila. Odpravljena je bila tradicionalna delitev na latinske in realne paralele in že v šolskem letu 1978/79 so bili vsi oddelki »kombinirani«, kjer se je del učencev učil latinščino, del pa ne.¹⁸⁴ Generacija, ki je osnovno šolo zapustila junija 1979 (vpis v peti razred leta 1975), je bila prva generacija »kročkarjev«,¹⁸⁵ ki v gimnaziji ni več imela nadaljevalnega programa latinščine.

Uradno naj bi se po letu 1975 uporabljal le izraz »latinski kroček« (izjemoma tudi »latinska skupina«), ki pa se je v šolski dokumentaciji uporabljal nedosledno. Razredničarka¹⁸⁶ 6.a 1975/76 je na primer v poročilu zapisala, da je bilo šest učencev negativno ocenjenih iz »neobveznega predmeta latinščine«, da dva iz razreda nista obiskovala »la-

182 Boštjan Gomišček, Prežihov Voranc v šolskih letih 1972/73 do 1975/76, *Zbornik ob 100-letnici 1999*, str. 115–116 (odlomek).

183 ZAL 463, t. e. 13: Tekstualni del poročila OŠ P. Voranc v Ljubljani ob zaključku šolskega leta 1975/76.

184 Po novem so bili učenci latinščine (tudi zunanji) porazdeljeni po vseh oddelkih in običajno nikjer v večini: npr. v 8. razredu 1978/79 (vpis v 5. r. 1975) se je latinščino učilo 28 učencev, od tega 15 v 8.a (30) in 13 v 8.b (32); 1979/80 (vpis v 5. r. 1976) se je latinščino učilo 25 učencev, od tega 7 v 8.a (29), 12 v 8.b (27) in 6 v 8.c (24) itd.

185 Prva generacija »kročkarjev«: osip 42-odstoten; od 48 učencev, vpisanih k latinščini v 5. razredu, jih je štiriletni program končalo 28 (8.a 15, 8.b 13).

186 Prof. Vida Matičetova (slavistka). Gl. ZAL 463, t. e. 1: Razrednikovo poročilo, 6.a 1975/76.

tinskega krožka« in da so se učenci »živahno udeleževali v petih krožkih: biološkem, literarnem, matematičnem, prometnem in srbohrvaškem«. Omenjeni oddelek 6 a je bil latinska paralelka ali vsaj »oddelek z latinskim jezikom«, a izraza nista bila več dobrodošla. Zato je bil uporabljen izraz »latinski krožek«, a hkrati latinščina med krožki ni bila naštetja. Skratka, novo izrazoslovje je med učitelje vnašalo negotovost.¹⁸⁷

S šolskim letom 1975/76 se je spremenil tudi ton pisanja šolskih kronik, ki jo je za to leto pisala že profesorica Vilma Šega, pomočnica ravnatelja, ki je s šolskim letom 1976/77 prevzela vodstvo šole. Spremembo so brez dvoma narekovala družbene razmere, kjer se je latinščina – da preostalih šestih latinskih paralelk v višjih treh razredih niti ne omenjamo – očitno znašla na črni listi.¹⁸⁸ Latinščina, zreducirana na predmetni krožek, se po letu 1975/76 – kljub po novem vse obširnejšim, z najrazličnejšim gradivom preobloženim letnim poročilom – dejansko ni več omenjala, doletela jo je neke vrste *damnatio memoriae*. Izpuščali so jo celo pri navedbi šolskega okoliša, čeprav je izjema (v praksi) še dalje veljala tudi zanjo.¹⁸⁹

V šolski kroniki za leto 1976/77 na primer, ki se je začela s fotografijo Klasične gimnazije¹⁹⁰ iz leta 1899 in ki je bila v počastitev devetega srečanja skupnosti šol »Bratstvo enotnost« izredno obsežna, je bila latinščina omenjena – če odmislimo navedbo poklica ob imenih obeh profesorice latinščine – le v vlepljenem časopisnem članku.¹⁹¹ Nekaj več besed ji je bilo namenjenih v naknadno priloženem povzetku kronik, kjer je za leto 1976/77 pisalo: »Latinščino smo poučevali po pouku v 5. razredu 2 skupini s skupaj 30 učenci in v 6. razredu prav tako 2 skupini z 42 učenci ... V tem šolskem letu so končali zadnji razredi,¹⁹² ki so imeli pouk latinskega jezika v urniku.«¹⁹³ Latinski paralelki 7.a 1976/77 in 7.b 1976/77, od koder so izšli (poleg redkih izjem v devetdesetih letih) poslednji slovenski »klasiki« z osemletnim poukom latinščine,¹⁹⁴

187 Gl. op. 87 in 89. Takšno izrazje je pri nepoznavalcu lahko vzbudilo vtis, da je šlo (drugače od latinskih krožkov) v latinskih paralelkah za »neprostovoljno«, torej prisilno obliko pouka, kar je seveda popoln nesmisel. Prim.: Ana Tomič, Zavržena klasika : Delo, 18. 4., 26. 4., 31. 5., *Delo* 7. 6. 1975; Baskar 1987, str. 137–138.

188 Prim. op. 106.

189 »Šolski okoliš za slovenske oddelke krajevna skupnost Ajdovščina in vse mestno področje za srbohrvaške oddelke.« (ZAL 463, t. e. 1: Šolska kronika OŠ P. Voranca za šol. l. 1977/78.) Prim. op. 55.

190 Ob njej se omenja »klasična gimnazija«, ne pa tudi pouk klasičnih jezikov. Gl. ZAL 463, t. e. 1: Šolska kronika OŠ P. Voranca za šol. l. 1976/77.

191 Stanko Kokole, *Moj poklic*, Ljubljanski dnevnik, 28. 5. 1977.

192 Latinski paralelki 8.a in 8.b 1976/77 (vpis v 5. razred 1973) sta delali še »po starem« (tri tedenske ure latinščine v rednem urniku); del učencev se je v gimnaziji vključil k nadaljevalni latinščini (matura 1981). Gl. op. 86.

193 Tipkan in nepodpisani povzetek vsebuje kratek, nesistematičen in pomanjkljiv izbor podatkov za leta 1960–1980. Gl. ZAL 463, t. e. 1: Šolska kronika OŠ P. Voranca za šol. l. 1960–1980.

194 Latinski paralelki 7.a in 7.b 1976/77 (vpis v 5. razred 1974) sta do konca osnovne šole delali delno »po starem« (tri tedenske ure latinščine, toda po koncu temeljnega pouka); del učencev se je vključil k nadaljevalni latinščini (matura 1982). Gl. op. 20, 86 in 177.

v zapisu nista bili omenjeni. Tudi v kroniki za šolsko leto 1978/79, ko je slovenska osnovna šola obhajala svojo dvajsetletnico (tej je bilo v primerjavi z drugimi rečmi¹⁹⁵ namenjene izredno malo pozornosti), je bil njen pouk latinščine omenjen le posredno v skopem zapisu, da je »Olga Gnjezda¹⁹⁶ končala svoje poučevanje z odhodom njenih zadnjih dveh 8. razredov z latinskim jezikom«. ¹⁹⁷ V kronikah iz tega obdobja latinščine ni zaslediti niti med predmetnimi krožki niti med številnimi interesnimi in drugimi dejavnostmi.¹⁹⁸

Drugače od šolskih kronik pa je bil fakultativni pouk latinščine omenjen v letnih delovnih načrtih (čeprav le krožki, ne pa tudi latinske paralelke). Delovna načrta za šolski leti 1976/77 in 1977/78¹⁹⁹ sta ga uvrstila med interesne dejavnosti. Prvi mu je namenil 288 ur, od tega 144 ur za dve skupini petega razreda (skupno 30 učencev) in 144 ur za dve skupini šestega razreda (skupno 42 učencev).²⁰⁰ Za leto 1977/78 je bila latinščina zabeležena kot interesna dejavnost v petem, šestem in sedmem razredu (skupno 234 učencev) z dopisom, da se izvaja po koncu rednega pouka. Kar se tiče štirih latinskih paralelek v šolskem letu 1976/77 (7.a, 7.b, 8.a in 8.b) in dveh v šolskem letu 1977/78 (8.a in 8.b),²⁰¹ tudi v delovnih načrtih niso bile navedene.

Prenapolnjena dvojna, slovenska in srbohrvaška šola, s postopoma odhajajočim profesorskim kadrom iz časov Klasične gimnazije, ki po letu 1975 ni več oblikovala novih latinskih paralelek, je začela počasi izgubljeni svojo privlačnost za zunanje učence in njihove starše. Nekateri med njimi so se skušali znajti po svoje, predvsem kot pobudniki ustanavljanja latinskih krožkov v matičnih šolskih okoljih (s čimer so se izognili tudi težavam, povezanim s vsakodnevnim prevozom otrok k pouku v primeru prešolanja).²⁰² Opustitev latinskih paralelek je pomenila hkrati tudi začetek konca gimnazijskega nadaljevalnega programa. Pomen tradicionalnih osnovnošolskih latinskih paralelek je bil neprimerno večji in njihova ukinitvev leta 1975 zdaleč usodnejši ukrep, kot bi se utegnilo zdeti poznavalcu.

195 V spomin na prvi srbohrvaški oddelek 1. razreda na 5. osnovni šoli v Šubičevi ulici je bila npr. priložena celo fotografija (gl. op. 51). Gl. ZAL 463, t. e. 1: Šolska kronika OŠ P. Voranca za šol. l. 1978/79.

196 Prof. O. Gnjezda je učila latinščino in slovenščino na OŠ P. Voranca 21 let (1958–1979), pred tem pa že pet let latinščino, grščino in slovenščino na Klasični gimnaziji (kjer je l. 1936 maturirala).

197 To je bila prva generacija »krožkarjev« in prva brez nadaljevalne latinščine v gimnaziji. Gl. op. 184 in 185.

198 Navedeni pa so drugi krožki, npr. živih tujih jezikov in esperanta.

199 ZAL 463, t. e. 8: Delovni načrt OŠ P. Voranca za leto 1976/77; Delovni načrt OŠ P. Voranca za leto 1977/78.

200 Prim. op. 193.

201 Vpis v 5. razred 1973 in 1974. Gl. op. 192 in 194.

202 Predvsem v času zmanjševanja osnovnošolske populacije je vse več šol uvajalo latinske tečaje predvsem zato, da bi preprečile prešolanje (odličnih in prav dobrih) učencev, le redke pa so zagotovile tudi kontinuiteto pouka.

Učbeniki

V drugi polovici prejšnjega stoletja je metodika pouka latinščine za starostno stopnjo enajst do petnajst let doživljala velike spremembe, ki jim je sčasoma sledila tudi slovenska učbeniška literatura. V Sloveniji so dodatne prilagoditve narekovale tudi spremenjene razmere za pouk latinščine, predvsem fakultativnost predmeta, zmanjšan fond ur in ne nazadnje tudi opustitev pouka grščine. Klasični oddelki, vpisani pred uveljavitvijo nove zvezne in republiške šolske zakonodaje iz leta 1958 in 1959, so nadaljevali učenje po tradicionalnem klasičnem programu.²⁰³ Tudi učenci fakultativne latinščine so še več kot desetletje uporabljali nekatere učbenike iz časov klasične gimnazije: prvi del *Latinske vadnice* (1959) Rudolfa Južniča in Silvestra Koprive ter drugi del *Latinske vadnice za klasične gimnazije* (1955) istih avtorjev, ki pa ga v osnovni šoli kmalu niso več mogli v celoti predelati (snov so dokončali pri nadaljevalni latinščini v prvem razredu gimnazije).

Prve generacije s fakultativno latinščino so si pri učenju še vedno pomagale tudi z *Latinsko slovnico* (1952) Rudolfa Južniča in Silvestra Koprive (delo po njej je spodbujala predvsem profesorica Ana Šašel) in z *Latinsko-slovenskim slovarjem* (1955) ter *Slovensko-latinskim slovarjem* (1957) Frana Bradača. Toda osnovnošolci so jih že kmalu prenehali samostojno uporabljati in so se začeli slovnico učili le še iz zapiskov v zvezkih, besede pa iz slovarčkov v učbenikih. Tudi *Latinsko berilo za gimnazije s komentarjem* (1953) so v osnovni šoli z uvedbo fakultativne latinščine opustili (po njem so delali pri nadaljevalni latinščini v gimnaziji). Ko so leta 1961 izšla za tedanje čase metodično izredno napredna skripta *Fundamenta Latina* Ane Šašel, zasnovana kot prvi od treh delov učbeniškega kompleta, namenjenega uporabi v osnovni šoli (11–15 let), so jih nekateri profesorji začeli uporabljati kot dopolnilo k *Latinski vadnici*, po letu 1972, ko so po enajstih letih končno izšla tudi v knjižni obliki, pa vsi kot samostojen učbenik.

Učbeniku *Fundamenta Latina I* brez dvoma pripada osrednje mesto med vsemi osnovnošolskimi latinskimi učbeniki. Avtorica Ana Šašel ga je sestavila v šolskem letu 1960/61 med svojim poučevanjem na OŠ Prežihovega Voranca. V uvodu k prvi tiskani izdaji je maja 1972 zapisala: »V šolskem letu 1960–1961 smo v Sloveniji prvič poskušali uvesti modernejšo in zmanjšanemu številu tedenskih učnih ur primernejšo metodo pri pouku latinščine na 2. osnovni šoli Prežihovega Voranca v Ljubljani. Ker ni bilo na razpolago knjig, je bilo treba sproti sestavljati lekcije in tako je v tem šolskem letu nastajal v praksi sami učbenik, ki ga je tedanji Zavod za prosvetno-pedagoško službo OLO Ljubljana dal ob koncu šolskega leta razmnožiti. Izvodov je bilo malo in so dokaj hitro pošli, klasični filologi pa, vajeni davno ustaljene metode, so v glavnem dalje učili kot do tedaj, zlasti ker so imeli za stari način pouka na razpolago

203 Učbenike, ki jih je uporabljala poslednja generacija »pravih klasikov« v letih 1955–1959, je podrobno opisala prof. Andreja Grošelj, nekdanja dijakinja Prve državne realne gimnazije in Klasične gimnazije v Ljubljani ter nato učenka 2. osnovne šole v Prežihovi ulici. Gl. Andreja Grošelj, *Latinski učbeniki, Lingua Latina : razstava o latinščini v javni osnovni šoli 1958–2015* (razstavni katalog SŠM), Ljubljana 2015, str. 6.

zelo dober učbenik. Vendar je bilo v zadnjem času vse pogosteje slišati željo, da bi se Slovenci približali metodam, ki so danes v veljavi po vsem svetu, in ko je stara knjiga pošla, je slovenski aktiv klasičnih filologov letos sklenil, naj se natisne učbenik z novo metodo, in predlagal to Zavodu za šolstvo, ki je predlog sprejel. Žal je zaradi pomanjkanja časa knjiga ostala z malimi spremembami in dodatki v svoji prvotni – bolj skicirani kot izdelani – obliki iz leta 1961. Vseeno upajmo, da bo vsaj prehodno služila svojemu namenu.«²⁰⁴

Fundamenta Latina I je svojemu namenu služil vse prej kot le prehodno, saj je ostal v uporabi cela tri desetletja (1972–2002)²⁰⁵ in po njem so se učile generacije osnovnošolcev – in tudi srednješolcev. Pri prvi izdaji iz leta 1972, ki je šla v tisk brez avtoričinih popravkov, jo je tiskarski škrtar kar dvakrat zagodel: na naslovnici je bilo *latina* zapisano z malo začetnico in v učbeniku je bil za tedanje čase neustrezen zemljevid, ki je sprožil precej »šuma« na relaciji tiskarna – Zavod za šolstvo. Na OŠ Prežihovega Voranca so morali v šolskem letu 1972/73 petošolci svoje nove latinske učbenike izročiti profesorici,²⁰⁶ ki jih je naslednjo uro vrnila brez zemljevida in tudi brez pojasnjevanja (večina učencev spremembe sploh ni zaznala, saj so zemljevid opazili le najbolj zvedavi). Tudi v latinski paralelki petega razreda na OŠ Riharda Jakopiča (in gotovo tudi drugod) so ravnali podobno: sporni zemljevid sta iz učbenikov družno odstranila ravnatelj in učitelj latinščine.²⁰⁷ Žal je bil v naslednjih izdajah skupaj z zemljevidom odstranjen tudi seznam geografskih imen.

Drugi del učbeniškega kompleta *Fundamenta Latina II* je izšel šele leta 1976, kar je profesorjem, ki so začeli delati po prvem delu že leta 1972, povzročalo precejšnje težave. Profesorici latinščine na OŠ Prežihovega Voranca Lilijana Avčin in Olga Gnjezda sta na začetku leta 1974 v poročilu aktiva²⁰⁸ takole opisali težave z zamudo pri izidu *Fundamenta Latina II*: »S knjigo Južnič-Kopriva Lat. vadnica II. del v 7. in 8. razredu nimava problemov, ker jo uporabljava že vsa leta. V 5. razredu pa sva lansko šolsko leto (1972/73, op. a.) začeli učiti po novi knjigi Ane Šašel Fundamenta Latina I. V lanskem šol. letu smo z učenci predelali in utrdili 15 lekcij iz te knjige, zato letos s to snovjo v 5. razredu ni težav. V 6. razredu sva letos nadaljevali – po predhodnem ponavljanju – s 16. lekcijo in I. knjigo v celoti predelali do konca decembra 1973. Potem pa je nastala težava. Obljubljena Fundamenta Latina II. niso izšla – knjiga je v pripravi – zato si morava pomagati s skripti, ki nama jih sproti izročila avtorica tov. Šašlova. Lekcije te II. knjige, ki so zelo zgoščene glede latinskih tekstov, gramatike in novih besed, pretipkavamo in razmnožujemo na ciklostil za naše učence in tov. Čopovo²⁰⁹ v

204 Ana Šašel, *Fundamenta Latina I*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1972, str. 5.

205 S šol. l. 1999/2000 se je začel v osnovno šolo za poskusno dobo treh let postopno uvajati ilustrirani učbeniški komplet *Latinščina za vsakogar*, ki je s šol l. 2002/03 v osnovni šoli nadomestil *Fundamenta Latina*.

206 Prof. Avčinovi v 5.b 1972/73 (vir: Ivan Urban Pregelj).

207 Ravnatelj Štefan Žargi in učitelj latinščine Martin Benedik (vir: Martin Benedik).

208 Gl. op. 112.

209 Prof. Cvetka Čop por. Kham. Gl. op. 131.

Ljubljani in tov. Hrastnikovo²¹⁰ v Mariboru, ki tudi poučujeta latinščino v 6. razredu.« Poročilu sta profesorici priložili kratka zapisnika,²¹¹ naslovljena »Poročilo o 1. sestanku prof. latinskega jezika (za 6. r.) : razgovor o 1. lekciji II. knjige – skript avtorice tov. Ane Šašel« z dne 7. januarja 1974 in »Poročilo o 2. sestanku prof. latinskega jezika (za 6. r.) : razgovor o 2. in 3. lekciji istih skript.« z dne 11. februarja 1974, iz katerih lahko glede na datuma in podnaslova sklepamo na približno hitrost usvajanja učnih vsebin.

Tretji in zadnji del *Fundamenta Latina III* je izšel leta 1977 kot začasna izdaja in je dokončno obliko dobil v prvem ponatisu leta 1979. V osnovni šoli so uporabljali predvsem prva dva dela, in sicer so sprva (v okviru latinskih paralelk)²¹² snov *Fundamenta Latina I* predelali v letu in pol ter sredi šestega razreda prešli na snov *Fundamenta Latina II*, pozneje pa so, predvsem zaradi manjšega števila tedenskih ur in dodajanja kulturno-civilizacijskih vsebin, za usvojitev iste snovi potrebovali vse več časa.²¹³ Leta 1976 je izšla tudi prenovljena *Latinska slovnica* Silvestra Koprive, toda osnovnošolci je v glavnem niso več uporabljali, saj so se slovnico lahko po novem učili ne le iz zvezkov, ampak tudi iz učbenika – lekcije v *Fundamenta Latina* so namreč vsebovale tudi slovnično razlago in vaje.

TRETJE DESETLETJE (1978–1988)

Slovo tradicionalnih latinskih paralelk. Konec osemletnega pouka latinščine. Predmetni krožki. Nove latinske paralelke.

Šolsko kolesje se vrtilo počasi, zato je bilo posledice predhodnih, za osnovnošolski pouk latinščine škodljivih ukrepov, predvsem dodelitve fakultativnega statusa (1958) in ukinitve latinskih paralelk (1975), najmočnejše občutiti prav v tretjem desetletju, ko so bile razmere za pouk latinščine v celotnem obdobju osemletne osnovne šole najslabše.²¹⁴ Poleg tega se je tedaj v srednji šoli že pripravljalo in nato v letih 1981–1990 tudi izvajalo klasičnim jezikom nenaklonjeno usmerjeno izobraževanje. Skratka, tretje desetletje je latinščini prineslo več slabega kot dobrega. Med drugim bi leta 1980 – ob pripravah novega učnega načrta – skorajda izgubila četrtno že tako premajhnega fonda ur (240 ur v štirih letih). Predmetna komisija za tuje jezike za prenovo učnega

210 Prof. Marija Hrastnik. Gl. op. 113 in 114.

211 Skupni obseg obeh zapisnikov je 1 tipkana stran A4. Podpisali sta ju profesorici O. Gnejzda in L. Avčin.

212 Prve tri generacije (vpis v 5. r. 1972, 1973, 1974), ki so delale po tem učbeniku, so imele na OŠ P. Voranca tri tedenske ure latinščine. Gl. op. 93.

213 Gl. poglavje Četrto desetletje : Učbeniki.

214 V povprečju se je v 3. desetletju v Sloveniji učilo latinščino le ok. 180 osnovnošolcev letno.

načrta v osnovni šoli²¹⁵ je namreč sklenila, da se bo pouk latinščine po novem začel šele v šestem razredu. Po posvetu s profesorico dr. Eriko Mihevc Gabrovce z Oddelka za klasično filologijo Filozofske fakultete v Ljubljani in profesorjem Matijo Pogorelcem z Gimnazije Ivana Cankarja pa je predsednica Predmetne komisije predlagala »v celoti nespremenjen učni načrt ter priporočala pouk v manjših skupinah in ob primernejšem času«. ²¹⁶ Tako se je latinščina do nastopa devetletnega programa²¹⁷ še naprej poučevala od petega do osmega razreda po dve uri tedensko.

OŠ Prežihovega Voranca

Že na samem začetku tretjega desetletja je prišlo na šoli do kadrovskih sprememb, potem ko sta prenehali poučevati dolgoletni profesorici Lilijana Avčin (1978) in Olga Gnjezda (1979).²¹⁸ Od njune upokojitve dalje je OŠ Prežihovega Voranca zaposlovala le še največ enega²¹⁹ učitelja latinščine. Leta 1978 se je zaposlila profesorica latinščine in angleščine Stanislava Krapež,²²⁰ leta 1980 pa jo je nasledila profesorica latinščine in francoščine Barbara Šega Čeh,²²¹ ki je na šoli poučevala latinščino do konca šolskega leta 1987/88. Sredi osemdesetih let je prišlo do zamenjave tudi v šolskem vodstvu: leta 1984 je po upokojitvi ravnateljice Vilme Šega vodstvo šole prevzel profesor Martin Žgajnar²²² (ravnatelj v letih 1984–1997). Prav ravnatelju Martinu Žgajnarju in profesorici Barbari Šega Čeh gredo – poleg staršev in učencev – največje zasluge za ponovno oblikovanje homogene latinske paralelke leta 1987, že pred tem pa – ob podpori nekaterih članov Društva za antične in humanistične študije Slovenije – tudi za ohranitev številčnih ocen pri pouku latinščine na OŠ Prežihovega Voranca.

V tretjem desetletju je OŠ Prežihovega Voranca bistveno spremenila svojo podobo, čeprav je še dalje, kot edina v Sloveniji, kontinuirano izvajala štiriletni program latinščine (vsako leto ga je končalo povprečno 25 učencev, najmanj (17) leta 1983 in največ (33) leta 1985). Šolsko leto 1978/79 je namreč prvič od svoje ustanovitve začela – zaradi zahtev Zavoda za šolstvo iz leta 1975 – brez latinskih paralelk in tega leta je

215 Predsednica prof. Fedora Umek. Članice Predmetne komisije za latinski jezik: prof. dr. Erika Mihevc-Gabrovce, prof. Barbara Šega in prof. Nevenka Seliškar. Gl. *Učni načrti za fakultativne predmete* (3. zvezek), Ljubljana 1982.

216 Gl. Hriberšek 2002, str. 235–236.

217 Devetletka je latinščini odvzela 6. razred (5. razred osemletke) in s tem dobro četrtino ur. Gl. op. 22.

218 Gl. op. 57 in 123.

219 Gl. op. 101. V letih 2004–2014 sta bili na OŠ P. Voranca spet zaposleni dve latinistki, čeprav prof. Tea Kranjc izključno, avtorica *Pregleda* pa delno za poučevanje angleščine. Toda velikega pomena je bilo že sodelovanje pri nekaterih interesnih dejavnostih.

220 V šol. l. 1979/80 sta jo nadomeščala prof. Vida Pust Škrkulja (tedaj absolventka) in prof. Matija Pogorelec z Gimnazije I. Cankarja (2. polletje).

221 V šol. l. 1982/83 sta jo nadomeščali absolventki klasične filologije Breda Čop in Tatjana Polajner. Profesorici B. Šega Čeh in B. Čop sta bili nekdanji učenki latinske paralelke na tej šoli.

222 Pred tem je na šoli v letih 1967–1969 poučeval glasbo. Pomočnica ravnatelja je bila v letih 1984–2002 Silva Tovornik (na šoli od 1970 kot razredna učiteljica).

bila pretrgana tudi njena dvajsetletna povezava s »Šubičevo gimnazijo«, ki je omogočala osemletni²²³ pouk latinščine. Zadnji tradicionalni latinski paralelki (oblikovani leta 1974) sta iz osnovne šole odšli junija 1978²²⁴ in z maturo te generacije (leta 1982 na »Šubičevi gimnaziji«) je v Sloveniji zamrl gimnazijski nadaljevalni program latinščine (v Mariboru se je to zgodilo že leta 1965).

Na OŠ Prežihovega Voranca so v dvanajstih šolskih letih (1975–1987), ki so sledila opustitvi latinskih paralelk, vpisali skupno dvaintrideset oddelkov petega razreda, a med njimi nobene latinske paralelke. Po letu 1975 so bili v latinske krožke povabljeni tudi učenci srbohrvaških oddelkov, a so se vključili v zelo majhnem številu.²²⁵ Po novem so bili učenci latinščine (tudi zunanji) razporejeni po vseh oddelkih²²⁶ in, razen izjemoma, povsod v manjšini. Pouk latinščine je potekal izključno v obliki latinskih krožkov, po dve uri tedensko zunaj rednega urnika, največkrat po koncu temeljnega pouka. Zaradi spremenjenih razmer je na OŠ Prežihovega Voranca delež učencev latinščine močno upadel. V desetletju 1978–1988 je v slovenskih oddelkih osmega razreda od skupno 765 učencev štiriletni program latinščine uspešno zaključilo le 248 učencev (33 odstotkov), kar je v primerjavi s prvim in drugim desetletjem, ko je delež znašal 61 oziroma 52 odstotkov, predstavljalo ogromen padec.²²⁷

Proti koncu osemdesetih let se je zaradi spremenjene družbene klime začel izboljševati tudi odnos do klasično-humanističnega izobraževanja, tako na osnovnošolski kot srednješolski stopnji. Na področju pouka latinščine je med srednjimi šolami prevzela pobudo Srednja šola za družboslovje in splošno kulturo Vida Janežič, poznejša Gimnazija Poljane,²²⁸ med osnovnimi pa OŠ Prežihovega Voranca, kjer so se leta 1987 odločili za prelomen korak in po dvanajstih letih premora oblikovali homogeno latinsko paralelko 5.a 1987/88.²²⁹ Slednja je bil prva v nizu 38 »novih latinskih paralelk«,²³⁰ ki so jih slovenske osnovne šole odprle v letih 1987–1998, od tega OŠ Prežihovega Voranca šestnajst. Z oblikovanjem te prve »nove latinske paralelke« se je tok razvoja pouka latinščine na OŠ Prežihovega Voranca leta 1987 za naslednjih šestnajst let (do začetka uvajanja devetletke²³¹ leta 2003) končno spet obrnil v pozitivno smer.

223 Štiriletni začetni program v osnovni šoli (tri ure tedensko) in štiriletni nadaljevalni v gimnaziji (tri oz. dve uri tedensko). Tudi pozneje so se nekateri učili latinščino osem let, a so imeli v gimnaziji ponovno začetni program. Gl. op. 20.

224 Gl. op. 194.

225 Gl. op. 176.

226 Gl. op. 184.

227 V desetletju 1958–1968 je štiriletni program končalo 598 od 980 osmošolcev (61 odstotkov), v desetletju 1968–1978 pa 425 od 826 osmošolcev (52 odstotkov).

228 Gl. Hriberšek 2002, str. 238. Gl. op. 73 in 85.

229 Gl. Pavla Strmole, iz kronike Osnovne šole Prežihovega Voranca, *Zbornik ob 100-letnici 1999*, str. 35.

230 Gl. op. 27.

231 Devetletka je bila dokončno uvedena l. 2008, priprave nanjo pa so se začele l. 1991. Po sprejetju nove zakonodaje (marca 1996) so prve šole začele postopni prehod l. 1999, zadnje, med njimi tudi OŠ P. Voranca, pa l. 2003; za slednje je bilo obdobje 2003–2008 čas sobivanja osemletke in devetletke.

Ravnatelj Martin Žgajnar je za šolski zbornik takole opisal tedanje razmere: »V slovenskih oddelkih se je vsako šolsko leto od petega do osmega razreda prijavilo k fakultativnemu pouku latinskega jezika preko 50 odstotkov učencev. Seveda so zainteresirani starši nenehno poudarjali, da mora šola omogočiti pouk latinščine. Šolska oblast in ustanovitelj (občina) latinščini nista bila naklonjena. Nekajkrat sem bil poklican na zagovor, ker sem omenjeni fakultativni pouk podpiral. Na smeh mi je šlo, ko so mi dejali, da pripravljamo kader za »farje«. Šele v šolskem letu 1988/89 in 1989/90 smo dobili za organizacijo fakultativnega pouka latinščine uradno potrditev šolskih oblasti. Vremena Kranjcem so se počasi jasnila.«²³²

Druge šole

Zunaj Ljubljane osnovnošolski pouk latinščine tudi v tretjem desetletju ni mogel zaživeti. V skladu z zbranimi podatki ga je leta 1980 dokončno opustila celo OŠ Bojana Iliča²³³ in za šolsko leto 1982/83 na primer, je bilo ugotovljeno, da »v območjih enotah Kranj, Novo mesto, Maribor, Murska Sobota, Dravograd, Nova Gorica, Koper in Celje v osnovnih šolah ni bilo pouka latinskega jezika.«²³⁴ Nasprotno pa se je v Ljubljani (pogosto na pobudo staršev) zanj odločalo vse več osnovnih šol,²³⁵ a le malokateri je uspelo vzpostaviti kontinuiteto pouka in realizirati štiriletni program. V desetletju 1978–1988 zasledimo latinske krožke – pogosto za starostno mešane skupine ali celo za učence različnih šol (navadno iste občine) – na kar enajstih osnovnih šolah. Štiri od teh so pouk latinščine uvedle za manj kot pet let:²³⁶ OŠ Majde Vrhovnik (1982–1984), OŠ Milana Šuštaršiča (1986–1990), OŠ Vide Pregarc (1986/87) in OŠ Toneta Seliškarja (1987–1990). Sedem šol pa je izvajalo pouk latinščine daljše obdobje: poleg OŠ Prežihovega Voranca in OŠ Mirana Jarca, ki sta ga imeli že od leta 1958 (OŠ Mirana Jarca nestrnjeno), še OŠ dr. Jožeta Potrča (1974–1984, nestrnjeno), OŠ Ledina (1986–2006), OŠ Toneta Čufarja (1987–2006, v začetku nestrnjeno), OŠ Valentina Vodnika (1987–2013, v začetku nestrnjeno) in OŠ Marjan Novak – Jovo (1987–2006).²³⁷ Tečaja latinščine, namenjena osnovnošolcem, sta bila tudi na Teološki fakulteti in v Pionirskem domu.

Številčno stanje

V šolskem letu 1982/83, na primer, se je v Sloveniji učilo latinščino 165 osnovnošolcev.²³⁸ Na OŠ Prežihovega Voranca so imeli osem starostno homogenih skupin od

232 Martin Žgajnar, Nekaj mojih spominov na Prežihovo šolo, *Zbornik ob 100-letnici* 1999, str. 58–59.

233 Gl. op. 107.

234 »Dokumentacija iz zasebnega arhiva zasl. prof. dr. Erike Mihevc Gabrovec.« (Hriberšek 2002, str. 237.)

235 Gl. op. 202.

236 Nekatere od teh šol so latinščino pozneje (spet za kratko obdobje) znova uvedle, npr. OŠ M. Vrhovnik, OŠ M. Šuštaršiča, OŠ V. Pregarc.

237 L. 1992 so se mnoge šole preimenovala: OŠ dr. Jožeta Potrča v OŠ Vodmat, OŠ X. SNOUB Ljubljanske v OŠ Trnovo, OŠ Marjan Novak – Jovo v OŠ Vič, OŠ Alojza Kebeta v OŠ Šentvid, OŠ Toneta Seliškarja v OŠ Prule itd.

238 »Dokumentacija iz zasebnega arhiva zasl. prof. dr. Erike Mihevc Gabrovec.« (Hriberšek 2002, str. 237.)

petega do osmega razreda (skupno 114 učencev): v petem in sedmem razredu po dve skupini, v šestem tri in v osmem eno²³⁹ (štiriletni program je zaključilo 17 učencev).²⁴⁰ Na OŠ Mirana Jarca se je tega leta učilo latinščino petnajst učencev, in sicer je bil to starostno heterogen začetni tečaj, ki so ga obiskovali učenci od petega do sedmega razreda z več osnovnih šol občine Bežigad.²⁴¹ Na OŠ dr. Jožeta Potrča so imeli tri latinške skupine po deset učencev: po eno skupino petega in šestega razreda ter združeno skupino sedmega in osmega razreda.²⁴² Na OŠ Majde Vrhovnik je potekal začetni tečaj, v katerega se je vključilo šest učencev petega in šestega razreda.²⁴³ Na OŠ Prežihovega Voranca so stroške fakultativnega pouka latinščine krili iz sredstev izobraževalne skupnosti, namenjenih za interesne dejavnosti, medtem ko so na preostalih treh šolah pouk plačevali sami starši.²⁴⁴ Z namenom, da bi se uredilo sofinanciranje osnovnošolskega pouka latinščine,²⁴⁵ je Društvo za antične in humanistične študije Slovenije septembra 1985 naslovlilo na Mestno izobraževalno skupnost prošnjo, ki je bila po dolgotrajnih pogajanjih ugodno rešena šele decembra 1986, denar pa nakazan aprila 1987.²⁴⁶

Učni načrt za fakultativno latinščino iz leta 1982 je navajal, da se štiriletni osnovnošolski pouk latinščine deli v dve stopnji zahtevnosti, nižjo (peti in šesti razred) in višjo (sedmi in osmi razred) ter da se »pouk latinščine v okviru fakultativnih dejavnosti po svoji didaktično-metodični in snovni obravnavi močno razlikuje od pouka tujega jezika po rednem programu, saj mora biti pouk ne le prilagojen zrelosti učencev in njihovim psihofizičnim sposobnostim, ampak tudi tematsko mobilen glede na večjo ali manjšo sposobnost učencev«. ²⁴⁷ V desetletju 1978–1988 so na osnovnih šolah poučevali z nekaj izjemami, na primer na OŠ Ledina in OŠ Prežihovega Voranca, študenti oziroma absolventi klasične filologije.²⁴⁸

239 Gl. ibid.

240 8.a 4 učenci, 8.b 9 učencev, 8.c 4 učenci. Gl. *Zbornik ob 100-letnici* 1999, str. 228.

241 »Dokumentacija iz zasebnega arhiva zasl. prof. dr. Erike Mihevc Gabrovec.« (Hriberšek 2002, str. 237.)

242 Gl. ibid.

243 Gl. ibid.

244 Gl. ibid.

245 Ta naj bi se sicer financiral iz sredstev za dodatni pouk. Okrožnica ZRSŠ z dne 28. 1. 1975, ki je zahtevala ukinitve latinskih paralelk, je namreč navajala, da »se lahko latinščina poučuje kot fakultativna dejavnost v okviru dodatnega pouka«. (Hriberšek 2002, str. 239.)

246 Gl. ibid.

247 Učni načrti za fakultativne predmete (3. zvezek), Ljubljana 1982, str. 74.

248 V 3. desetletju so poučevali latinščino: *ŌŠ P. Voranca*: Stanislava Krapež (1978–1980), Vida Pust Škrkulja (1979/80), Matija Pogorelec (1980), Barbara Šega Čeh (1980–1988), Breda Čop (1982/83), Tatjana Polajner (1982/83); *ŌŠ M. Jarca*: Barbara Kranjc Bratož (verjetno 1981), Miran Špelič (verjetno 1982), Breda Čop (1984/85), Aleksandra Pirkmajer Slokan (1986–1988); *ŌŠ Ledina*: Andreja Grošelj (1986–1993); *ŌŠ T. Čufarja*: Maja Dovjak-Koderman (1987/88); *ŌŠ V. Vodnika*: Nataša Homar (1987/88); *ŌŠ M. Novak –Jovo*: Brane Senegačnik (1987/88); *ŌŠ M. Vrhovnik*: Barbara Šega Čeh (1982/83), Tatjana Polajner (1983/84); *ŌŠ dr. J. Potrča*: Nada Pakiž (verjetno 1978–1980), Breda Čop (1983/84); *ŌŠ V. Pregarc*: Dragica Fabjan Andritsakos (1986/87); *ŌŠ M. Šuštaršiča*: Maja Dovjak-Koderman (1986–1988); *ŌŠ T. Seliškarija*: Irena Česnik (1987/88). Preostalih podatkov ni bilo mogoče pridobiti.

Zaradi naraščanja števila osnovnih (in srednjih šol) s poukom latinščine je Društvo za antične in humanistične študije Slovenije pod predsedstvom dr. Rajka Bratoža leta 1988 ustanovilo šolsko sekcijo z namenom, da se omogočita medšolsko povezovanje in izmenjava izkušenj. Kratka anketa o fakultativnem pouku latinščine, narejena v okviru šolske sekcije junija 1988, je pokazala, da je ob zaključku tretjega desetletja, v šolskem letu 1987/88, osnovnošolski pouk latinščine potekal le v Ljubljani, in sicer se je latinščino učilo najmanj 240 učencev, od tega 136 na OŠ Prežihovega Voranca (kjer je bil oddelek 5.a 1987/88 homogena latinska paralelka z dvema tedenskima urama latinščine, vključenima v redni urnik). Na vseh osnovnih šolah so delali po učbeniškem kompletu *Fundamenta Latina* avtorice Ane Šašel, ki so ga ponekod dopolnjevali še z drugimi, predvsem tujimi ilustriranimi učbeniki. Glede izgovarjave si učitelji niso bili enotni, ponekod so uporabljali avtentično (Kikero), drugod pa tradicionalno (Cicero) izgovarjavo.²⁴⁹

ČETRTO DESETLETJE (1988–1998)

Rast števila »latinskih šol« in učencev latinščine. Latinske paralelke, skupine in krožki. Pouk latinščine tudi zunaj Ljubljane. Interesne dejavnosti *Per vias antiquas*. Eksperimentalni projekt – priprava na devetletni program. Osnovnošolska študijska skupina. Državno tekmovanje *Certamen Latinum*. Poskusi oživitve osemletnega učenja latinščine.

To je bilo desetletje velikih sprememb tudi na šolskem področju: konec je bilo srednješolskega usmerjenega izobraževanja (1990), v samostojni državi so se začele priprave na devetletno osnovno šolo in v tem okviru eksperimentalni projekt Zavoda za šolstvo Pouk latinščine v osnovni šoli (v nadaljevanju: Projekt) (1991), znova je začela delovati zasebna Škofijska klasična gimnazija (1993), sprejeti so bili šolska zakonodaja za devetletno osnovno šolo (1996) in novi učni načrti, med njimi tudi za latinščino v devetletnem programu (1998), in uveden je bil javni program »nove klasične gimnazije« (1998, poskusno 1996). Predvsem pa je bil to čas, ko so družbene razmere postale neprimerno manj nenaklonjene klasično-humanističnemu izobraževanju kot v predhodnem obdobju. Vse to je močno vplivalo tudi na pouk latinščine v osnovni šoli, kjer so bile spet oblikovane latinske paralelke, in ne nazadnje tudi na njegovo povezavo s srednjo šolo. V devetdesetih letih so se učenci – v Ljubljani prvič po letu 1978, v Mariboru pa prvič po letu 1961 – po zaključenem štiriletnem osnovnošolskem programu latinščine občasno spet lahko vključili v nadaljevalni gimnazijski program. Ta je bil realiziran v okviru klasičnih oddelkov z začetno latinščino v nekaj primerih na

249 Aleksandra Pirkmajer, dva dopisa kolegom (vsak v obsegu 1 tipkane strani A4) z dne 22. 9. 1988 in 1. 2. 1989. (ZAA, hrani SŠM.)

Gimnaziji Poljane ter za generaciji, ki sta zaključili osnovno šolo leta 1997 in 1998, tudi na Prvi gimnaziji Maribor.

Na pragu četrtega desetletja

Za šolsko leto 1988/89 poročilo²⁵⁰ šolske sekcije Društva za antične in humanistične študije Slovenije navaja: »Glavna novost so letos trije ljubljanski peti razredi (oddelki petega razreda, op. a.), ki imajo latinščino kot fakultativni predmet vključeno v redni urnik (5.a in 5.b na Prežihovem Vorancu in 5.a na Miranu Jarcu) (skupno 74 učencev). Že lansko leto so na P. Vorancu formirali en takšen homogen oddelek – letošnji 6.a (31 učencev), tako da se letos v Ljubljani uči latinščino v okviru rednega urnika – čeprav le fakultativno – skupno 105 učencev. V dogovoru z vodstvom šol se njihovo znanje latinščine ocenjuje s številčnimi ocenami. Ti štirje homogeni oddelki na področju fakultativne osnovnošolske latinščine izstopajo ... Izven Ljubljane še vedno ni nobenega latinskega tečaja. P. Voranc ima poleg že omenjenih homogenih oddelkov še šest ... skupin od petega do osmega razreda²⁵¹ (skupno 80 učencev). Začetni tečaji so letos še na V. Vodniku, M. Šuštaršiču, T. Seliškarju,²⁵² nadaljevalni pa na M. Jarcu, V. Vodniku in M. Šuštaršiču (skupine so majhne, tako da je v vseh šestih skupno 50 učencev). Tečaja sta še na Ledini in T. Čufarju ... Tečaja na V. Pregarc in M. Novaku sta zamrla (na M. Novaku je bilo učencev dovolj, a v drugem polletju so ostali brez predavatelja) ... Osnovnošolci se lahko učijo latinščino že nekaj časa tudi v okviru tečaja Teološke fakultete (tu imajo že 3. nadaljevalno skupino; 3. nadaljevalno skupino ima tudi OŠ Ledina) in letos je latinščino uvrstil v svoj program tudi Pionirski dom.«

Poročilo²⁵³ šolske sekcije o stanju osnovnošolskega pouka latinščine na začetku šolskega leta 1989/90 že prej naštetim šolam na novo dodaja OŠ X. SNOUB Ljubljanske (začetni tečaj). To leto je uspelo začetni tečaj ponovno organizirati tudi OŠ Marjan Novak-Jovo, ponekod pa je bilo zanj premalo prijav (OŠ Ledina, OŠ Mirana Jarca). Na OŠ Milana Šuštaršiča je bilo zanimanja dovolj, a so starši za vpis otrok v začetni tečaj postavili pogoj, da se v naslednjem letu zagotovi nadaljevanje pouka. Nekaj drugih šol je imelo dovolj prijav, a niso našle predavatelja (začetni tečaj na OŠ Toneta Čufarja, prvi in drugi nadaljevalni tečaj na OŠ Milana Šuštaršiča, začetni, prvi in drugi nadaljevalni tečaj na OŠ Valentina Vodnika). Na OŠ Mirana Jarca so imeli to leto latinsko paralelko šestega razreda (6.a) in v sedmem razredu drugi nadaljevalni tečaj (tretje leto učenja). Na OŠ Ledina so imeli celo tristopenjski – prvi, drugi in tretji nadaljevalni tečaj (drugo, tretje in četrto leto učenja). Največ učencev se je, kot vsa

250 Aleksandra Pirkmajer, Rezultati februarske »ankete«, Ljubljana, 14. 4. 1989, str. 1–2. (ZAA, hrani SŠM)

251 Starostno homogene skupine, sestavljene iz učencev enega ali največ dveh oddelkov istega razreda.

252 Glede preimenovanja OŠ Toneta Seliškarja, OŠ Marjan Novak-Jovo in OŠ X. SNOUB Ljubljanske gl. op. 237.

253 Aleksandra Pirkmajer, Poročilo o stanju fakultativne latinščine na ljubljanskih osnovnih šolah v začetku šol. l. 1989/90, Ljubljana, 9. 11. 1989, str. 1–3. (ZAA, hrani SŠM)

leta, latinščino učilo na OŠ Prežihovega Voranca, kjer so imeli v šolskem letu 1989/90 poleg šestih latinskih paralelk (5.a, 5.b, 5.c, 6.a, 6.b, 7.a; skupno 148 učencev)²⁵⁴ tudi štiri nadaljevalne skupine, kjer je pouk potekal drugo, tretje oziroma četrto leto (6.c, 7.a/b, 8.a, 8.b; skupno 45 učencev). V omenjenem poročilu manjka omemba uvedbe latinščine na OŠ Ludvika Pliberška v Mariboru, za kar se v začetku šolskega leta 1989/90 v Ljubljani očitno še ni vedelo.

Iz poročil šolske sekcije lahko razberemo naslednje tri posebnosti osnovnošolskega pouka latinščine v njegovem četrtem desetletju: organizacijsko raznolikost (latinske paralelke, skupine in krožki), kadrovsko problematiko (pomanjkanje učiteljev latinščine oziroma njihovo pogosto menjavanje) in rast števila šol, ki so na novo uvajale latinščino – zaradi česar je število učencev po padcu, ki je sledil opustitvi latinskih paralelk leta 1975, spet začelo naraščati, sprva počasi, nato pa vse hitreje, po letu 1991 v veliki meri tudi po zaslugi Projekta. Medtem ko je bilo v tretjem desetletju v Sloveniji letno v povprečju le okoli 180 učencev latinščine, je njihovo število v četrtem desetletju naraslo z 270 v šolskem letu 1988/89 na 735²⁵⁵ v šolskem letu 1997/98.

Paralelke, skupine, krožki

Po letu 1987 so obstajale tri organizacijske različice pouka latinščine – v vseh je bila latinščina fakultativni predmet z dvema tedenskima urama (izjemoma združenima v blok uro): homogene latinske paralelke (celoviti oddelki, oblikovani po načelu zunanje diferenciacije), latinske skupine (oblikovane v »nelatinskih« oddelkih po načelu fleksibilne diferenciacije²⁵⁶) ter latinski krožki.²⁵⁷ Latinske skupine so predstavljale zametek poznejših skupin pri izbirnem predmetu Latinščina I–III,²⁵⁸ krožki pa so bili predhodniki poznejših interesnih dejavnosti kot nadomestka rednega pouka.²⁵⁹ Najpomembnejšo novost četrtega desetletja so brez dvoma predstavljale »nove latinske paralelke«²⁶⁰ z dvema tedenskima urama latinščine v rednem urniku, oblikovane v letih 1987–1998. Nastale so na podlagi kombinacije zelo različnih izkušenj in pričakovanj iz časa tradicionalnih latinskih paralelk (pred 1975) na eni strani in poznejšega obdobja latinskih krožkov (po 1975) na drugi.

254 Do vpisa treh notranjih latinskih paralelk 5. razreda v šol. l. 1989/90 je prišlo pod pritiskom staršev in učencev. Pričakovano je sledil zelo visok osip.

255 591 učencev je bilo na šolah, vključenih v Projekt, od tega 184 na OŠ P. Voranca.

256 Šole so hkrati z latinščino ponudile učencem v izbiro tudi računalništvo, žive tuje jezike, športne igre idr. (kar je predstavljalo zametke izbirnih predmetov v devetletki).

257 Marsikatera šola je za krožke namenjala sredstva iz fonda za interesne dejavnosti; fakultativni pouk sta sicer največkrat financirala Mestna izobraževalna skupnost in šolsko ministrstvo, slednje tudi vsem šolam v Projektu. Gl. op. 245.

258 V devetletki ni bilo več latinskih paralelk, obstajale so le skupine z latinščino, integrirano v redni pouk.

259 V devetletki je bil fakultativni pouk v celoti ukinjen; nekatere šole so namesto izbirnega predmeta Latinščina I–III uvedle nesistematizirane latinske interesne dejavnosti (ure niso štejele v učno obveznost, manjši letni fond ur).

260 »Nove« latinske paralelke v nasprotju s »tradicionalnimi« niso zrasle neposredno iz tradicije klasične gimnazije.

Novе latinske paralelke so bile med seboj podobne le navidezno. Po strukturi so se delile na »zunanje« in »notranje« (slednje dalje na »prave« in »neprave«) in med njimi so bile velike razlike. Deleži notranjih učencev v zunanjih paralelkah in zunanjih učencev²⁶¹ v notranjih so bili od šole do šole in iz leta v leto zelo različni, v vseh primerih pa manjši od polovice. Med »novimi« so bile edine prave naslednice »tradicionalnih« zunanje latinske paralelke, kjer so večino predstavljali učenci, zaradi latinščine prešolanani v petem razredu iz drugih šolskih okolišev (ob upoštevanju vpisnih kriterijev).²⁶² Zunanjo latinsko paralelko je uspelo občasno (po letu 1991 v povprečju vsako drugo leto) odpreti le OŠ Prežihovega Voranca, vse druge šole so oblikovale le notranje.²⁶³ Te so bile oblikovane iz pretežno matične šolske populacije, in sicer so »prave« sestavljali učenci različnih oddelkov petega razreda, ki so zaradi latinščine zamenjali svoje matične oddelke in oblikovali novega, latinskega (ob upoštevanju vpisnih kriterijev). Takšno prestrukturiranje oddelkov je med starši in šolo povzročalo vrsto nesporazumov, med učenci pa veliko čustvene prizadetosti. Nasprotno pa oblikovanje zunanjih latinskih paralelk ni povzročalo resnejših zapletov. »Neprave«²⁶⁴ pa so sestavljali učenci enega samega oddelka, oblikovanega že na razredni stopnji, ki se je v petem razredu (skoraj) v celoti vpisal k latinščini (brez upoštevanja vpisnih kriterijev), del iz resničnega interesa, del pa iz bojzani pred spremembo oddelčne strukture. Lahko rečemo, da so bile »prave« oblikovane zaradi latinščine, »neprave« pa so latinščini navkljub obstale. Oblikovanje notranjih latinskih paralelk je bilo že v samem načelu sporno, in sicer »pravih« iz povsem drugih razlogov (poglavitni je bilo siromašenje²⁶⁵ »nelatinskih« oddelkov) kot »nepravih«, ki so se zaradi osipa v praksi največkrat že zelo kmalu spremenile v »nelatinske« oddelke. Šole pa so s formalno spremembo njihovega statusa vse prepogosto predolgo odlašale (zaradi pritiska staršev in delno tudi iz finančnih razlogov), kar je učitelju latinščine nalagalo vrsto dodatnih nalog.

Latinske skupine so bile običajno starostno homogene (učenci istega razreda),²⁶⁶ po strukturi pa so bile lahko homogene (učenci enega oddelka) ali heterogene (učenci

261 Za »zunanje« so šteli le učenci, prešolanani v 5. razredu, ne pa tudi učenci, vpisani (prav tako zaradi latinščine) že na razredni stopnji (največkrat v 1. razredu); na OŠ P. Voranca je bilo slednjih z leti vse več, a šola njihove evidence ni vodila oz. podatki niso dosegljivi.

262 Gl. op. 91 in 92.

263 V 1. fazi Projekta (1991–1995) je imela precej zunanjih učencev tudi OŠ b. Polančičev (a ne dovolj za odprtje zunanje paralelke), vse druge šole pa manj ali nobenega (npr. OŠ S. Klavore 2). »Učenci so prihajali iz Maribora, veliko se jih je vozilo s starši iz okoliških krajev, vse do Pragerskega, Ruš itd.« (Vir: Marija Strašek Vrecl.)

264 Te so se »samooblikovale« (po do sedaj zbranih podatkih) le na OŠ P. Voranca. Njihova struktura je ostala v jedru enaka od 1. do 8. razreda, npr. »nepravo« notranjo lat. paralelko 5. a 1995/96 so sestavljali učenci 4.a 1994/95 in štirje zunanji učenci; štiriletni program je zaključilo 16 od 26 učencev (62 odstotkov).

265 Za menjavo matičnega oddelka in odhod v latinsko paralelko so se (zaradi zahtevnosti programa) odločali predvsem učno uspešni učenci.

266 Lahko tudi starostno heterogene (enako kot pri izbirnem predmetu v devetletki), kar pa je bilo v praksi redko (npr. OŠ P. Voranca takšnega primera ni imela).

dveh ali več oddelkov istega razreda).²⁶⁷ Ure latinščine so imele priključene rednemu urniku²⁶⁸ in skozi vsa štiri leta so (z nekaj osipa) ohranile enako sestavo, zaradi česar so jih ponekod imenovali kar »latinski oddelki«.²⁶⁹ Šole, ki so se leta 1991 vključile v Projekt, so učenje latinščine integrirale v redni pouk (latinščina je bila tudi v tem primeru fakultativni predmet) in ga organizirale v obliki latinskih paralelk in skupin. Sicer pa se je največ šol odločalo za tretjo organizacijsko obliko, starostno homogene ali heterogene krožke, ki so jih obiskovali učenci ene ali več osnovnih šol (običajno iste občine), pouk pa je potekal zunaj rednega urnika, največkrat v popoldanskem času in pogosto v blok uri. V njihovem okviru so potekali enoletni in dveletni latinski tečaji (začetni in prvi nadaljevalni), najuspešnejši pa so trajali tri ali celo štiri leta²⁷⁰ (začetni ter prvi, drugi in tretji nadaljevalni tečaj).

Za posamezno generacijo učencev so šole organizirale le po eno obliko pouka. Edina izjema je bila OŠ Prežihovega Voranca, ki je v letih 1987–1998 petošolcem vsako leto ponudila dve obliki (pouk je v obeh potekal po istem programu): vključitev v latinsko paralelko in v vsakem »nelatinskem« oddelku tudi možnost učenja latinščine v okviru latinske skupine.²⁷¹ Prva oblika je zahtevala menjavo matičnega oddelka, druga pa ne, zato je bila za marsikoga privlačnejša. Posledica tako široke ponudbe je bil sorazmerno visok osip, predvsem v notranjih latinskih paralelkah in skupinah, zaradi katerega so prve pogosto prešle v drugo obliko (»nelatinski« oddelek z latinsko skupino). Takšnemu vzorcu je šola sledila do leta 1999, ko je zaradi premajhnega priliva zunanjih učencev opustila oblikovanje latinskih paralelk in v celoti prešla na fleksibilno organiziran pouk (skupine). Latinskih krožkov OŠ Prežihovega Voranca v tem obdobju ni oblikovala.

Vpisni kriteriji

Priporočeni kriteriji za vključitev v pouk latinščine so skozi leta – in tudi v okviru Projekta v devetdesetih letih – ostajali nespremenjeni: odličen ali prav dober splošni

267 OŠ P. Voranca je načeloma oblikovala za vsak oddelek svojo skupino, druge šole pa le eno skupino na razred.

268 Tik pred začetkom ali takoj po koncu temeljnega pouka, na OŠ P. Voranca pogosto celo v rednem urniku (za »nelatince« je bila medtem, s soglasjem staršev, organizirana druga vodena zaposlitev); do 2002 se je OŠ P. Voranca izogibala preduri in 7. šolski uri (če je bilo le mogoče, tudi 6. šolski uri) kot neprimernima za latinščino.

269 Gl. op. 59. OŠ Šentvid je latinske skupine 5.a/b 1993/94, 5.a/b 1994/95 in 5.a/b 1995/96 imenovala »latinski oddelki« (vir: Andreja Šilc-Marinčič), enako OŠ T. Čufarja svojo skupino 5.a/b/c 1994/95 (Mojca Samardžija, *Latinski jezik v osnovni šoli*, Ljubljana, 10. 10. 1995, str. 1.) (ZAA, hrani SŠM)

270 Gl. Nada Grošelj, *Začetki pouka latinščine na OŠ Ledina*, objavljeno v tej številki revije *Šolska kronika*.

271 Npr. l. 1991 je OŠ P. Voranca oblikovala dve latinski paralelki, zunanjo 5.a (25 učencev) in notranjo 5.b (26, pozneje 27 učencev), ter dve skupini, 5.c (19) 11 učencev in 5.d (21) prav tako 11 učencev. L. 1992 je formirala dve notranji latinski paralelki, 5.a (29) in 5.b (28, naknadno 29), ter dve skupini, 5.c (26) 13 učencev in 5.d (23) 10 učencev.

učni uspeh ter ocena odlično ali prav dobro iz slovenščine v četrtem razredu, dobre delovne navade, motivacija za štiriletno oziroma osemletno učenje latinščine idr.²⁷² Oblikovani so bili z namenom, da bi pomagali staršem in otrokom pri odločanju glede vpisa k pouku latinščine, da se učencem z učnimi težavami ne bi nalagala še dodatna bremena in da bi se preprečil velik osip ter zagotovila kontinuiteta pouka. V skladu z zakonodajo je imela šola pri usmerjanju k latinščini izključno svetovalno vlogo, odločilno pa je igral interes učencev in njihovih staršev. Vpisni kriteriji so se »nemalokrat izkazali za sporne, saj so jih marsikje, zlasti v manj poučeni javnosti, razumeli napačno: ne kot za učenca neobvezujoči svetovalni mehanizem, pač pa kot formalni pogoj za vpis, kar bi seveda pomenilo bistven poseg v šolski sistem.«²⁷³ OŠ Prežihovega Voranca je v devetdesetih letih pod ravnateljem Martinom Žgajnarjem vsako leto spomladi objavila časopisni oglas (včasih tudi dva ali več), s katerim je vabila k vpisu v latinsko paralelko petega razreda. Zaradi javne objave vpisnih kriterijev in formiranja latinskih paralelek se je ob dveh priložnostih znašla celo (napadena) v časopisju,²⁷⁴ češ da s selekcioniranjem učencev na osnovi učnega uspeha uvaja v naš šolski sistem zunanjo diferenciacijo. Tudi po vključitvi v Projekt se problematika vpisnih kriterijev kljub prizadevanjem ni mogla zadovoljivo rešiti.

Pod velikim pritiskom staršev (ki so v latinskih paralelkah pogosto napačno videli zagotovilo za rešitev nakopičenih problemov slovenskega šolstva) in učencev (ki so se upirali prestrukturiranju matičnih oddelkov) je OŠ Prežihovega Voranca občasno ravnala tudi nesmotrno. Leta 1989 je na primer dovolila vpis kar trem »nepravim« notranjim latinskim paralelkam (5.a, 5.b, 5.c 1989/90), namesto da bi oblikovala eno »pravo« in dve latinski skupini oziroma, ker je bil odpor proti prestrukturiranju matičnih oddelkov to leto izredno močan (vpis zunanjih učencev pa majhen), le tri latinske skupine. Že na začetku šestega razreda (6.a, 6.b, 6.c 1990/91) je prišlo do (pričakovanega) velikega osipa in štiriletni program je junija 1993 zaključilo le 43 odstotkov učencev teh treh (prvotno latinskih) paralelek.²⁷⁵ Za učitelja latinščine je bilo delo v takšnih »nepravih« latinskih paralelkah – v občasno skoraj kaotičnih razmerah, ki sta jih povzročala velik osip ter heterogenost interesov in sposobnosti – izredno naporno. Tolikšna notranja diferenciacija je predenj postavljala vrsto dodatnih nalog, med

272 Gl. op. 92.

273 Katja Pavlič Škerjanc, Projekt Učenje latinščine v osnovni šoli : Poročilo o dosedanjem poteku, Ljubljana, december 1995, str. 1–3. (ZAA, hrani SŠM.)

274 Gl. Lada Zorn, Jula Gruden in Maja Biber: Latinščina in elitni razredi, *Prosvetni delavec* št. 17, 11. 11. 1991; Marjan Šetinc: Odprto pismo predsedniku odbora državnega zbora za kulturo, šolstvo in šport, *Delo* 12. 6. 1993 (odgovor na objavo vpisnih kriterijev v časopisu *Delo* 22. 4. 1993). (ZAA – fasc. Časopisni članki, hrani SŠM)

275 Avtorica *Pregleda* je na seminarju marca 1991 s strani staršev »izsiljeno« situacijo opisala takole: »V 6.a sedi (s tiho zaposlitvijo, op. a.) pri latinščini kar osem učencev, ki se je ne učijo. V 6.c je z »nelatinci« v času latinščine pedagoginja, za 6.b pa je urnik prilagojen tako, da učenci, ki se je ne učijo, odhajajo domov. Najboljša je rešitev v 6.c, v vseh treh primerih pa seveda le še težko govorimo o homogenem razredu (latinski paralelki, op. a.). V petih, sedmih in osmih razredih je teh primerov manj ali pa jih sploh ni, ker je bil vpis bolj pretehtan.« Gl. op. 254.

katerimi je eno najpomembnejših predstavljalo vzdrževanje dovolj visoke motivacije učencev z dobrimi in nadpovprečnimi rezultati.

Upoštevanje oziroma neupoštevanje vpisnih kriterijev na eni strani in poznejši manjši oziroma večji osip na drugi sta bila v najtesnejši medsebojni povezavi. Učenci, ki so bili pripravljene zaradi vključitve k latinščini zamenjati matični oddelek ali celo šolo, so vpis skupaj s starši, ki so imeli pri tem ključno vlogo,²⁷⁶ praviloma izredno dobro pretehtali in bili motivirani, da čim uspešneje zaključijo štiriletni program, mnogi pa tudi, da učenje latinščine nadaljujejo v gimnaziji. V latinskih skupinah in »nepravih« notranjih latinskih paralelkah pa, kjer za vključitev k latinščini menjava matičnega oddelka ni bila potrebna, je bil vpis s strani učencev in staršev pogosto bistveno manj premišljen in zato osip neprimerno višji.²⁷⁷

Šole z latinščino²⁷⁸

Fakultativni pouk latinščine je (v treh organizacijskih različicah) na začetku četrtega desetletja izvajalo enajst osnovnih šol (deset v Ljubljani in ena v Mariboru, a ne vse hkrati),²⁷⁹ ob koncu desetletja pa šestnajst (deset v Ljubljani, tri v Mariboru in tri v Murski Soboti). V šolskih letih 1988/91 do 1990/91 zasledimo latinščino na naslednjih šolah (v oklepaju je navedeno leto uvedbe latinščine): OŠ Prežihovega Voranca (1958), OŠ Mirana Jarca (1958), OŠ Ledina (1986), OŠ Milana Šuštaršiča²⁸⁰ (1986), OŠ Toneta Čufarja (1987), OŠ Marjan Novak-Jovo (1987), OŠ Toneta Seliškarja (1987), OŠ Valentina Vodnika (1987), OŠ Ludvika Pliberška (1989), OŠ X. SNOUB Ljubljanske (1989) in OŠ Alojza Kebeta (1990). V šolskih letih 1996/97 in 1997/98 so imele latinščino vse zgoraj naštetih šole razen OŠ Toneta Seliškarja,²⁸¹ na novo pa so jo uvedle OŠ bratov Polančičev (1991) in OŠ Slave Klavore (1991), OŠ Oskarja Kovačiča²⁸² (1995), OŠ Murska Sobota I (1995), OŠ Murska Sobota II (1995) in OŠ Murska Sobota III (1995). Nekatere od omenjenih osnovnih šol je treba še posebej predstaviti.

OŠ Mirana Jarca je leta 1988, za časa ravnatelja profesorja Vladimira Erjavca, spet odprla homogeno latinsko paralelko – kot druga v Sloveniji po letu 1975, takoj za OŠ Prežihovega Voranca, ki je to storila leta 1987. To je bil oddelek 5.a 1988/89 s

276 Gl. tudi poglavje Prvo in drugo desetletje: Fakultativni predmet.

277 Prim.: na OŠ P. Voranca je štiriletni program končalo v zunanji paralelki 8.a 1994/95 22 od 25 učencev (88 odstotkov), v notranji 8.b 1994/95 20 od 27 (74 odstotkov), v skupini 8.c/d 1994/95 5 od 22 (23 odstotkov) (v 8.c 1 učenec od 11).

278 Glede preimenovanja šol l. 1992 gl. op. 237.

279 V šol. l. 1988/89 osem šol (vse naštetih razen OŠ X SNOUB Lj., OŠ A. Kebeta in OŠ L. Pliberška), 1989/90 deset šol (vse razen OŠ A. Kebeta), 1990/91 sedem šol (vse razen OŠ T. Čufarja, OŠ V. Vodnika, OŠ M. Šuštaršiča, OŠ T. Seliškarja).

280 OŠ M. Šuštaršiča je latinščino uvedla in opustila trikrat: 1986–1990, 1995–1997 in 2002–2004. V šol. l. 1998/99 so imeli začetni in nadaljevalni tečaj (16 učencev). Predavatelji so se menjali na eno ali dve leti.

281 OŠ T. Seliškarja je imela pouk latinščine tri leta (1997–1990). V šol. l. 1998/99 je bilo v začetnem tečaju devet učencev. V treh letih so se zamenjali trije predavatelji.

282 OŠ O. Kovačiča je imela pouk latinščine 2 leti (1995–1997).

sedemnajstimi učenci,²⁸³ ki je bil na OŠ Mirana Jarca hkrati tudi poslednja homogena latinska paralelka. Pozneje je šola pouk latinščine izvajala le še v obliki skupin ali krožkov in se v Projekt ni vključila, uspešno pa se je udeležila dveh državnih tekmovanj.²⁸⁴ Ob koncu četrtega desetletja, v šolskem letu 1997/98, je imela le krožek z dvanajstimi učenci, v naslednjem desetletju pa se je število učencev začasno spet povečalo²⁸⁵ in tudi učiteljski kader je bil sorazmerno stalen, toda svoje nekdanje dolgoletne bogate tradicije pouka latinščine ni mogla več vzpostaviti in v devetletnem programu je leta 2010 latinščino v celoti opustila.

OŠ Trnovo (do leta 1992 OŠ X. SNOUB Ljubljanske) je pouk latinščine uvedla leta 1989 in se tako pridružila osmim ljubljanskim osnovnim šolam, ki so ga imele že najmanj v šolskih letih 1987/88 in 1988/89. Prvo leto je pouk potekal v obliki popoldanskega krožka (enkrat tedensko v blok uri), ki ga je obiskovalo šestnajst učencev od četrtega do osmega razreda. Pozneje je začelo število učencev naraščati, oblikovale so se starostno homogene skupine in uveljavil se je štiriletni program. V devetdesetih letih je šola tesno sodelovala s Projektom (ne sicer kot njegova izvajalka, ampak kot pridružena šola) in udeležila se je tudi šestih državnih tekmovanj.²⁸⁶ Pouk latinščine je izvajala do leta 2011, po letu 2008 tudi kot tridelni izbirni predmet Latinščina I–III. Leta 1994 je poučevanje prevzela študentka latinščine Ana Ratajc, ki je ostala na šoli sedemnajst let in bila izredno dejavna tudi kot mentorica interesnih dejavnosti.²⁸⁷

OŠ Ludvika Pliberška je leta 1989 – po skoraj desetletje dolgem premoru – v Maribor vrnila osnovnošolski pouk latinščine. V obdobju 1989–1999 je oblikovala starostno homogene skupine, ki so združevale povprečno po petnajst učencev s treh ali štirih osnovnih šol. Šola se v Projekt ni vključila (prvo leto je bila med pogoji za vključitev homogena latinska paralelka).²⁸⁸ Večina učencev je uspešno zaključila štiriletni program²⁸⁹ in vsem so številčne ocene iz latinščine na matičnih šolah vpisali tudi v spričevalo. Za uvedbo pouka latinščine na tej šoli je bila zaslužna pomočnica ravnatelja

283 Oddelek je (po dosegljivih podatkih) končal štiriletni program brez osipa. Gl. tudi članek Dragice Fabjan Andritsakos, objavljen v tej številki revije *Šolska kronika*.

284 Iz generacije, vpisane k latinščini l. 1995, sta učenca OŠ M. Jarca na 5. državnem tekmovanju (8. 4. 1999) dosegla 1. in 3. mesto (med 17 dobitniki zlatih Sovretovin priznanj in pohval).

285 Na največ 52 učencev (vsi začetna skupina) v šol. l. 2001/02.

286 OŠ Trnovo je imela v šol. l. 1994/95 35 učencev latinščine, 1997/98 56, 2000/01 80, 2003/04 90, nato je število spet počasi upadalo. Na šestih državnih tekmovanjih je dosegla pet pohval (1 1998, 1 1999, 3 2000); nagrajena je bila tudi na ameriškem mitološkem tekmovanju Medusa Examination.

287 OŠ Trnovo je organizirala dvajset večdnevni ekskurzij v tujino, sodelovala pri mednarodnih projektih, izdelala raziskovalno nalogo (1998/99) itd. Gl. članek Ane Ratajc, objavljen v tej številki revije *Šolska kronika*.

288 Šola se državnega tekmovanja ni udeleževala (sprva so na njem sodelovale le s Projektom povezane šole).

289 Nove učence so prenehali vpisovati l. 1996. Tako so lahko vsi učenci končali štiriletni program.

profesorica Marija Kosi, ki je latinščino tudi poučevala in bila mentorica interesnih dejavnosti.²⁹⁰ Z njeno upokojitvijo leta 1999 je tečaj zamrl.²⁹¹

OŠ Šentvid (do leta 1992 OŠ Alojza Kebeta) je uvedla latinščino leta 1990 po zaslugi ravnatelja profesorja Marjana Cedilnika, ki jo je sprva tudi sam poučeval. Prva tri leta in v letih 1996–2007 je pouk potekal v obliki krožkov²⁹² in v sedemnajstih letih (1990–2007) so se zamenjali le trije predavatelji. Šola se v Projekt ni vključila,²⁹³ vendar je v šolskih letih 1993/94, 1994/95 in 1995/96 oblikovala tri »latinske oddelke« (kot so poimenovali starostno homogene latinske skupine), ki so z nekaj običajnega osipa uspešno zaključili štiriletni program.²⁹⁴ Leta 2007 je latinščino opustila, nato pa jo za generacijo 2011–2014 spet uvedla kot tridelni izbirni predmet Latinščina I–III. Od devetdesetih let dalje je občasno izvajala tudi latinske interesne dejavnosti.²⁹⁵

OŠ bratov Polančičev in OŠ Slave Klavore sta uvedli latinščino in oblikovali vsaka svojo prvo latinsko paralelko leta 1991 zaradi vključitve v Projekt. V Mariboru je odpiranje notranjih latinskih paralelk povzročilo manj konfliktnih situacij kot v Ljubljani, zato sta šoli vztrajali pri njihovem oblikovanju do leta 1998. V letih 1991–1998 je OŠ bratov Polančičev formirala devet latinskih paralelk²⁹⁶ (vsako leto po eno in leta 1994 dve) s skupno 206 učenci, od katerih jih je štiriletni program zaključilo 188 (91 odstotkov).²⁹⁷ OŠ Slave Klavore pa jih je oblikovala osem²⁹⁸ (vsako leto po eno) s skupno 162 učenci, od katerih jih je štiriletni program zaključilo 148 (91 odstotkov). Obe šoli sta občasno izvajali tudi latinske interesne dejavnosti²⁹⁹ in se udeležili vsaka devetih državnih tekmovanj.³⁰⁰ Po zaključku Projekta sta prešli na fleksibilno organizi-

290 Izlet po Italiji, izlet na Sicilijo itd. Gl. članek Marije Kosi, objavljen v tej številki revije *Šolska kronika*.

291 V šol. l. 1998/99 je bil na šoli v okviru jezikovne šole Studium organiziran začetni tečaj (5. razred, 10 učencev), ki ga je vodila prof. Katjuša Kolar (tedaj študentka klasične filologije). (Vir: Marija Kosi, Katjuša Kolar.)

292 V letih 1998–2005 se je latinščino učilo v povprečju 40–50 učencev letno; pozneje se je število zmanjšalo.

293 Udeležila se je enega državnega tekmovanja.

294 Gl. op. 59. L. 1993 se je k latinščini vpisalo ok. 50 odstotkov učencev 5. razreda (skupina 5.a/b 1993/94), 1994 ok. 40 odstotkov učencev 5. in 6. razreda (skupini 5.a/b in 6. a/b 1994/95), 1995 ok. 35 odstotkov učencev 5., 6. in 7. razreda (skupine 5.a/b, 6. a/b in 7.a/b 1995/96). (Vir: Andreja Šilc-Marinčič.)

295 Izlet v Rim (mentor M. Cedilnik), raziskovalna naloga (2013/14, mentorica Živa Kham Omahen). Gl. članka Maje Gril Juvan in Žive Kham Omahen, objavljena v tej številki revije *Šolska kronika*.

296 OŠ b. Polančičev: 5.d 1991/92 (18 učencev), 5.d 1992/93 (27), 5.d 1993/94 (26), 5.c 1994/95 (21), 5.d 1994/95 (23), 5.b 1995/96 (26), 5.a 1996/97 (28), 5.d 1997/98 (17) in 5.c 1998/99 (14). Šest učencev se je vpisalo naknadno.

297 Podatki so iz arhiva Študijske skupine. Po podatkih iz arhiva OŠ b. Polančičev je bilo učencev več, osip pa manjši. (Vir: Barbara Damjan, Brigita Smogavec.)

298 OŠ S. Klavore: 5.c 1991/92 (13 učencev), 5.c 1992/93 (19), 5.c 1993/94 (19), 5.c 1994/95 (23), 5.b 1995/96 (28), 5.c 1996/97 (24), 5.c 1997/98 (23), 5.c 1998/99 (13). (Vir: Mojmir Pintarič.)

299 Med drugim izlet v Rim in Pompeje. Gl. članka Marije Strašek Vrecl in Tatjane Polajner, objavljena v tej številki revije *Šolska kronika*.

300 Nagrajenih je bilo devet učencev OŠ b. Polančičev in dva OŠ S. Klavore.

ran pouk (latinske skupine), OŠ Slave Klavore leta 1999 in OŠ bratov Polančičev leta 2000, potem ko v šolskem letu 1999 v petem razredu izjemoma sploh ni imela vpisa k latinščini. Nato sta latinščino v nekaj letih v celoti opustili, OŠ bratov Polančičev³⁰¹ leta 2005 in OŠ Slave Klavore leta 2006. S tem je v Mariboru osnovnošolski pouk latinščine ponovno zamrl in se do danes (2015/16) ni vrnil.

OŠ Ledina in OŠ Toneta Čufarja sta oblikovali vsaka svojo prvo latinsko paralelko leta 1991 zaradi vključitve v Projekt, s poukom latinščine pa sta začeli že pred tem (v obliki krožka, prva leta 1986 in druga 1987). Obe sta oblikovanje latinskih paralelek zelo kmalu opustili (prva po enem letu in druga po treh) ter prešli na fleksibilno organiziran pouk (starostno homogene latinske skupine 5.a/b/c), OŠ Ledina leta 1992 in OŠ Toneta Čufarja³⁰² leta 1994. Obe šoli sta kljub opustitvi latinskih paralelek ostali do konca Projekta njegovi izvajalki. Na OŠ Ledina je v edini latinski paralelki,³⁰³ oblikovani leta 1991, štiriletni program zaključilo 27 od 32 učencev (84 odstotkov); nato je šola v letih 1992–1998 oblikovala sedem latinskih skupin s 104 učenci, od katerih je štiriletni program končalo 75 učencev (72 odstotkov). OŠ Toneta Čufarja je v letih 1991–1993 oblikovala tri latinske paralelke³⁰⁴ z 79 učenci in vse tri so štiriletni program zaključile brez osipa; v letih 1994–1998 je oblikovala pet latinskih skupin s 112 učenci, od katerih je štiriletni program končalo 109 učencev (97 odstotkov). Leta 1995 je poučevanje latinščine na OŠ Toneta Čufarja za naslednjih deset let prevzela dr. Janja Žmavc (tedaj absolventka klasične filologije), ki je bila dejavna tudi kot mentorica interesnih dejavnosti.³⁰⁵ Obe šoli sta se udeleževali tudi državnih tekmovanj, OŠ Ledina je sodelovala na osmih in OŠ Toneta Čufarja na dvanajstih.³⁰⁶ Leta 2006 sta obe latinščino v celoti opustili.

Vseh 22 omenjenih latinskih paralelek na OŠ Mirana Jarca (1), OŠ Slave Klavore (8), OŠ bratov Polančičev (9), OŠ Ledina (1) in OŠ Toneta Čufarja (3) je bilo oblikovanih iz pretežno matične šolske populacije (»notranje« latinske paralelke z manj kot

301 Prenehanje je v veliki meri povzročil preširok nabor ponujenih izbirnih predmetov ob uvedbi devetletke.

302 »Zaradi močnega pritiska staršev smo v šolskem letu 1994/95 pričeli združevati učence treh paralelek dvakrat tedensko. Tako formiran oddelek (skupino, op. a.) obiskuje 24 učencev, osipa v letošnjem šolskem letu ni. V šolskem letu 1995/96 pa spet združujemo učence dveh paralelek – dvakrat tedensko, latinski jezik obiskuje 24 učencev. Mislim, da je sedanja organizacija združevanja boljša, saj smo morali zaradi očitanja elitizma sprejeti veliko kritike.« (Mojca Samardžija, *Latinski jezik v osnovni šoli*, Ljubljana, 10. 10. 1995, str. 1.) (ZAA, hrani SŠM)

303 Verjetno oddelek 5.c. Gl. *Ledina : osnovna šola v Ljubljani od leta 1855 : jubilejni zbornik ob 150-letnici šole* (ur. Gabrijela Škraba), Ljubljana 2005, 163 str. (zbornik vsebuje le kratko omembo latinščine).

304 OŠ T. Čufarja: 5.c 1991/92 (27 učencev), 5.c 1992/93 (28) in 5.c 1993/94 (24). (Vir: Mira Reya Dobernik.)

305 OŠ T. Čufarja je med drugim realizirala latinski tabor (2001/02) in izdelala dve raziskovalni nalogi (2005/06, J. Žmavc kot zunanja mentorica).

306 Nagrajenih je bilo 25 učencev OŠ T. Čufarja in 5 OŠ Ledina. Najboljše uvrstitve OŠ T. Čufarja: 2. mesto 2001; 1., 2., 3. in 4. mesto 2002; 1. in 4. mesto 2003; 4. mesto 2004 in 2005.

polovičnim deležem učencev iz drugih šolskih okolišev ali celo brez njega).³⁰⁷ Izmed vseh petih omenjenih šol je največ učencev iz drugih šolskih okolišev pritegnila OŠ bratov Polančičev, a vseeno premalo za oblikovanje »zunanje« latinske paralelke.³⁰⁸

OŠ Valentina Vodnika in OŠ Vič (do leta 1992 OŠ Marjan Novak-Jovo) sta izvajali pouk latinščine v obliki krožkov (začetni in nadaljevalni tečaji), ki so jih obiskovali poleg učencev predmetne tudi učenci razredne stopnje in so bili le izjemoma starostno homogeni. OŠ Valentina Vodnika v Kosezah je – po krajšem premoru³⁰⁹ – pouk latinščine nadaljevala v letih 1993–2013 in v njene krožke se je vključilo v povprečju okoli dvajset učencev letno. Leta 1994 je poučevanje prevzela študentka latinščine Mojca Mikuž, ki je tečaje vodila devetnajst let. Nekoliko manjše, po sestavi pa zelo podobne krožke je v letih 1987–2006 organizirala tudi OŠ Vič, kjer je latinščino več kot desetletje poučevala profesorica angleščine in španščine Marija Kus. Šoli se v Projekt nista vključili in tudi državnega tekmovanja se zaradi specifične strukture svojih krožkov nista udeleževati. V devetletnem programu je pouk latinščine na obeh šolah sčasoma zamrl, na OŠ Vič leta 2006 in na OŠ Valentina Vodnika leta 2013.

OŠ Murska Sobota I, OŠ Murska Sobota II in OŠ Murska Sobota III so leta 1995 uvedle vsaka svoj starostno homogen latinski tečaj (leta 2000 pa jim je sledila tudi OŠ Gornja Radgona), in sicer po zaslugi predavatelja dipl. teologa Cirila Koštrica.³¹⁰ Tako se je osnovnošolski pouk latinščine končno le razširil tudi zunaj Ljubljane in Maribora.³¹¹ Šole se v Projekt niso vključile, so pa z njim tesno sodelovale. Vzdrževale so majhen, a konstanten vpis k latinščini, štiriletni program je uspešno zaključila približno tretjina vpisanih učencev, ki so se udeleževali tudi državnega tekmovanja.³¹²

OŠ Prežihovega Voranca

V četrtem desetletju je prišlo na šoli do številnih kadrovskih³¹³ in tudi siceršnjih sprememb, tudi na področju latinščine. Po odhodu profesorice Barbare Šega Čeh na Filozofsko fakulteto sta se s šolskim letom 1988/89 kot učiteljici latinščine zaposlili (vsaka za polovični delovni čas) študentka klasične filologije Maja Dovjak-Koderman in avtorica *Pregleda*, prva za eno šolsko leto, druga pa je kot učiteljica in mentorica in-

307 Oblikovanje »notranjih« latinskih paralelek je bilo v načelu sporno. V skladu s preteklimi izkušnjami bi morali večino v latinskih paralelkah predstavljati »zunanji« učenci (iz drugih šolskih okolišev).

308 Gl. op. 263.

309 Pouk latinščine je izvajala v letih 1987–1989 in 1993–2013.

310 C. Koštric je poučeval latinščino tudi na OŠ S. Klavore (1995–2000) ter na gimnazijah v M. Soboti in Ljutomeru. Zaradi njegove bolezni in smrti je l. 2004 osnovnošolski pouk latinščine v tem delu Slovenije zamrl.

311 Zasluge za uvedbo latinščine so imeli tudi ravnateljci: Angela Novak (OŠ III), Ludvik Nemeč (OŠ II), Jože Brumen (OŠ I) in Dušan Zagorc (OŠ G. Radgona).

312 OŠ I se je udeležila štirih državnih tekmovanj, OŠ III štirih, OŠ II treh in OŠ G. Radgona enega.

313 Po l. 1991 se je zaradi upadanja števila oddelkov s srbohrvaškim učnim jezikom sestava učiteljskega zbora OŠ P. Voranca v nekaj letih povsem spremenila in število učiteljev prepolovilo.

teresnih dejavnosti ostala na šoli šestindvajset let.³¹⁴ Šola je začela leta 1988 postopoma uvajati – kot nadgradnjo rednega pouka – latinske interesne dejavnosti pod skupnim imenom *Per vias antiquas* in leta 1991 se je z dvema latinskima paralelkama in dvema latinskima skupinama³¹⁵ vključila – kot edina od »starih latinskih šol«, skupaj s še štirimi »novimi«³¹⁶ – v eksperimentalni projekt Zavoda za šolstvo Pouk latinščine v osnovni šoli (Projekt). Tega leta je tudi prenehala vpisovati novince v srbohrvaške oddelke in njihovo število se je začelo postopoma zmanjševati, dokler ni junija 1999 zaključil šolanja še zadnji od njih.³¹⁷ Konec šolskega leta 1996/97 se je po trinajstih letih zaradi številnih sprememb zelo zahtevnega vodenja šole upokojil ravnatelj Martin Žgajnar in nasledil ga je Marjan Gorup,³¹⁸ ki vodi šolo še zdaj (2015/16).

Na OŠ Prežihovega Voranca je v letih 1988–1998 delež učencev, ki so uspešno zaključili štiriletni program latinščine, glede na vse učence v slovenskih oddelkih osmega razreda znašal 41 odstotkov (329 od 811 osmošolcev), kar je pomenilo precejšnje povečanje v primerjavi s predhodnim desetletjem (33 odstotkov).³¹⁹ Na tej šoli se je lahko k latinščini – ki je ob spremenjenih družbenih razmerah in tudi po zaslugi *Per vias antiquas* spet postala sorazmerno »popularen«³²⁰ predmet – vključil resnično vsakdo (ne glede na vpisne kriterije), kar je bilo zelo pomembno v splošnoizobraževalnem smislu, hkrati pa je tako široka ponudba pomenila tudi (pričakovan) visok osip (predvsem v notranjih latinskih paralelkah in skupinah).³²¹ V letih 1987–1998 je bilo v petem razredu oblikovanih 16 latinskih paralelek in 22 latinskih skupin, od tega v letih 1987–1990, torej pred začetkom Projekta, sedem paralelek³²² in pet skupin.

V letih 1991–1998 je OŠ Prežihovega Voranca v okviru Projekta formirala devet latinskih paralelek (razen 1997 vsako leto po eno, leta 1991 in 1992 celo dve) in 17

314 Do upokojitve (16. 9. 2014). Avtorica *Pregleda* (nekdanji tudi sama učenka latinske paralelke na tej šoli) je bila 1988/89 polovično zaposlena še na Srednji šoli za elektroniko in naravoslovje (Gimnazija Šentvid), kjer je ravnatelj Jure Grgurevič to leto v 1. letnik uvedel latinščino kot obvezen splošnoizobraževalni predmet, kar je bila novost.

315 Gl. op. 271 in 277.

316 OŠ b. Polančičev, OŠ S. Klavore, OŠ Ledina, OŠ T. Čufarja.

317 1990/91 je bilo 19 sh. oddelkov, 1991/92 15 itd.; zadnji (8.E 1998/99) je štel le deset učencev.

318 M. Gorup je bil od l. 1984 na šoli zaposlen kot socialni delavec (dejaven pri oblikovanju latinskih paralelek in realizaciji latinskih taborov); v šol. l. 1997/98 je bil v. d. ravnatelja in od vključno 1998/99 ravnatelj.

319 Na OŠ P. Voranca je delež »latincev« z zaključenim štiriletnim programom med osmošolci znašal po desetletjih: 1958–1968 61 odstotkov (598 od 980); 1968–1978 52 odstotkov (425 od 826); 1978–1988 33 odstotkov (248 od 765); 1988–1998 41 odstotkov (329 od 811); 1998–2008 52 odstotkov (308 od 595); 2008–2013 (1. polovica 6. desetletja) 21 odstotkov (54 od 252).

320 Proti koncu osemletke se je na OŠ P. Voranca k latinščini vključilo tudi do 90 odstotkov vseh učencev 5. razreda.

321 V letih 1991–1998 se je v 5. razredu k latinščini vpisalo po posameznih letih: 73, 80, 38, 60, 68, 48, 52, 52 učencev (skupno 471: 225 v latinske paralelke, 246 v skupine); štiriletni program je končalo 282 učencev (osip 40-odstoten); 169 v latinskih paralelkah (osip 25-odstoten) in 113 v skupinah (osip 54-odstoten). V zunanjih latinskih paralelkah je bil osip 11-, v notranjih 36-odstoten.

322 OŠ P. Voranca: 5.a 1987/88; 5.a in 5.b 1988/89; 5.a, 5.b in 5.c 1989/90; 5.a 1990/91; skupno 188 učencev, štiriletni program jih je zaključilo 100 (53 odstotkov).

latinskih skupin (vsako leto po dve, leta 1994 tri). Med devetimi latinskimi paralelkami, oblikovanimi v letih 1991–1998, so bile štiri zunanje in pet notranjih. V štiri zunanje se je vpisalo 92 učencev (od tega dobri dve tretjini iz drugih šolskih okolišev), od katerih je štiriletni program zaključilo 82 učencev (89 odstotkov). V pet notranjih pa se je vpisalo 136 učencev, od katerih je štiriletni program zaključilo 87 učencev (64 odstotkov). Na poti od petega do osmega razreda je osip v štirih od petih notranjih paralelkah presegel petino oddelka. Velika razlika v osipu med zunanjimi (11 odstotkov) in notranjimi (36 odstotkov) je bila predvsem posledica boljše pretehtanega vpisa in doslednejšega upoštevanja vpisnih kriterijev v primeru prvih.

Štiri zunanje latinske paralelke, kamor se je vpisalo tudi nekaj za latinščino najbolj motiviranih notranjih učencev, so bile učno nadpovprečno uspešne – ne le na jezikovnem, ampak tudi na drugih področjih (enako kot nekdanji »tradicionalne latinske paralelke«) in so predstavljale posebnost OŠ Prežihovega Voranca v republiškem merilu. V letih 1991–1998 so bile oblikovane: 5.a 1991/92³²³ (25 učencev; štiriletni program končalo 22), 5.a 1993/94³²⁴ (18 učencev, naknadno 23; končalo 21), 5.d 1994/95³²⁵ (24 učencev; končalo 21) in 5.c 1996/97³²⁶ (20 učencev; končalo 18). Iz prvih treh oddelkov se je precej učencev vključilo v nadaljevalni program latinščine na Gimnaziji Poljane,³²⁷ iz vseh štirih pa nekateri tudi (znova) v začetnega.³²⁸ Leta 1994 je OŠ Prežihovega Voranca svojo zunanjo latinsko paralelko petega razreda, kjer se je zaradi latinščine zbralo 24 učencev s 17 (*sic*) osnovnih šol, prvič poimenovala 5.d (tradicionalno so se latinske paralelke na tej šoli imenovali 5.a in 5.b). Do spremembe v poimenovanju je prišlo delno iz praktičnih razlogov³²⁹ in delno zaradi očitkov elitizma, ki so bili občasno prisotni tudi na tej šoli in v tem obdobju.

Zunanje latinske paralelke so bile praviloma uspešnejše tudi od najboljših notranjih. Zanimiva je na primer primerjava med zunanjo paralelko 5.a 1991/92 (25 učencev, od tega 19 zunanjih in 6 notranjih učencev)³³⁰ in notranjo 5.b 1991/92 (27

323 Gl. dalje primerjavo z notranjo latinsko paralelko 5.b 1991/92.

324 5.a 1993/94: 14 zunanjih učencev; povprečna ocena iz latinščine v 8. razredu 3,7; na državnem tekmovanju I. 1997 nagrajenih 6 učencev te paralelke in 1 učenec 8.d 1996/97 OŠ b. Polančičev.

325 5.d 1994/95: učenci iz 17 šolskih okolišev; povprečna ocena iz latinščine v 8. razredu 3,5; na državnem tekmovanju I. 1998 nagrajenih 10 učencev OŠ P. Voranca, od tega 6 iz te paralelke (ter 2 OŠ b. Polančičev, 1 OŠ T. Čufarja, 1 OŠ Ledina in 1 OŠ Trnovo); na gimnaziji se je k začetni oz. nadaljevalni latinščini vključilo 16 učencev te paralelke.

326 5.c 1996/97: 9 zunanjih (dodatno najmanj 3 vpisani zaradi latinščine v 1. razred); povprečna ocena iz latinščine v 8. razredu 4,0; na državnem tekmovanju I. 2000 nagrajenih 13 učencev te paralelke (ter 3 OŠ Trnovo, 2 OŠ Ledina in 2 OŠ T. Čufarja).

327 Gl. op. 20 in 21.

328 Na Gimnaziji Poljane in Škofijski klasični gimnaziji ter izjemoma Gimnaziji J. Plečnika (»Šubičevi gimnaziji«).

329 Tako so lahko »nelatinski« oddelki na predmetni stopnji ohranili poimenovanje z razredne stopnje.

330 Od šestih notranjih učencev so se najmanj trije vpisali na OŠ P. Voranca zaradi latinščine že na razredni stopnji (eden v 1. razredu (1987) in dva v 3. razredu (1989) iz okoliša OŠ X. SNOUB Ljubljanske – Cvetko Močnik-Florijan (pozneje OŠ Kolezija)).

učencev, od tega 1 naknadno vpisani zunanji učenec), oblikovanima na OŠ Prežihovega Voranca ob vstopu v Projekt. Štiriletni program je zaključilo v 8.a 1994/95 22 učencev (88 odstotkov) s povprečno oceno 3,7 in v 8.b 1994/95 20 učencev (74 odstotkov) s povprečno oceno 3,4. Na prvem državnem tekmovanju v znanju latinščine v osnovni šoli je bilo med trinajstimi dobitniki zlatih Sovretovih priznanj in pohval osem učencev 8.a in trije 8.b,³³¹ k nadaljevalni latinščini na Gimnaziji Poljane³³² pa se je vpisalo sedem učencev 8.a in dve učenki 8.b. Obe latinski paralelki sta bili torej tudi v republiškem merilu učno zelo uspešni, toda zunanja bolj od notranje. Poudariti je treba, da je oblikovanje notranje latinske paralelke 5.b 1991/92 – drugače od zunanje – spremljala cela vrsta nesporazumov in težav.³³³

V pet notranjih latinskih paralelk³³⁴ iz tega obdobja je OŠ Prežihovega Voranca, kot vedno, pritegnila tudi nekaj zunanjih učencev (največ v letih, kadar ji ni uspelo oblikovati zunanje paralelke) in tudi nekateri učenci notranjih latinskih paralelk so se v gimnaziji vključili v začetni ali nadaljevalni program latinščine. Med notranjimi latinskimi paralelkami so bile precejšnje razlike, ki sta jih pogojevala predvsem oddelčna struktura (»prave« in »neprave« latinske paralelke) ter dobro oziroma slabo pretehtan vpis. Še prav posebej očitne razlike so nastopile v sedmem in osmem razredu med notranjima latinskima paralelkama, oblikovanima leta 1992 (5.a in 5.b 1992/93), ki sta imeli vsaka po 29 učencev (15 deklic in 14 dečkov).³³⁵ Že samo njuno formiranje je zaradi prestrukturiranja matičnih oddelkov povzročilo številne težave in med učenci veliko osebne prizadetosti.³³⁶ Medtem ko je paralelka a vsa štiri leta dobro delala, se je v paralelki b v sedmem razredu glavnina dečkov odločila latinščino opustiti.³³⁷ V paralelki a je triletni program zaključilo 28 učencev (97 odstotkov), štiriletnega pa 22 (76 odstotkov) s povprečno oceno 3,8. V paralelki b pa je triletni program zaključilo 23 učencev (79 odstotkov), od tega šest s popravnim izpitom, štiriletnega pa le devet deklic in en deček (35 odstotkov) s povprečno oceno 3,3. Pri eksternem preverjanju

331 Certamen Latinum I (6. 4. 1995) na OŠ S. Klavore v Mariboru: med 13 nagrajenimi sta bili dve učenki OŠ T. Čufarja (6. in 13. mesto) in 11 učencev OŠ P. Voranca (8.b 2., 4. in 11. mesto; 8.a preostalih osem mest).

332 Nadaljevalni program znotraj oddelka z začetno latinščino. Ta generacija (matura 1999) še ni delala po programu »nove klasične gimnazije«. Gl. op. 21.

333 Gl. op. 274.

334 Notranje latinske paralelke: 5.b 1991/92 (26, naknadno 27; štiriletni program končalo 20), 5.a 1992/93 (29; končalo 23), 5.b 1992/93 (29; končalo 10), 5.a 1995/96 (26; končalo 16) in 5.c 1998/99 (25; končalo 18).

335 Latinsko paralelko 5.a so v približno enakem deležu sestavljali učenci 4.a in 4.c 1991/92, latinsko paralelko 5.b pa je sestavljalo 21 učencev 4.b 1991/92 in osem zunanjih. (Vir: Anja Sbrizaj, Milanka Fabjančič, Ana Herman.)

336 OŠ P. Voranca je l. 1992 namesto zunanje latinske paralelke (prešolalo se je le osem učencev) odprla novo »nelatinsko« paralelko 5.d; poleg dveh latinskih paralelk (5.a, 5.b) je oblikovala tudi dve latinski skupini (5.c, 5.d). Gl. op. 271.

337 V 5. in 6. razredu je bila paralelka b brez osipa. Opustitev fakultativnega predmeta ni vplivala na točke za srednjo šolo; stanje je delno poslabšalo tudi to, da je paralelka b v 7. in 8. razredu dvakrat zamenjala razredničarko.

znanja latinščine³³⁸ na začetku šolskega leta 1995/96 so od 60 možnih točk učenci paralelke a dosegli povprečno 43 točk, učenci paralelke b pa 28. Na državnem tekmovanju³³⁹ je zlata Sovretova priznanja in pohvale prejelo šest učencev 8.a 1995/96 in dve učenki 8.b 1995/96. (V skupnem seštevku se je OŠ Prežihovega Voranca udeležila trinajstih državnih tekmovanj (1995–2007) in prejela skupno sto Sovretovih priznanj in pohval.)³⁴⁰

Opustitev latinskih paralelk

Od vključno šolskega leta 1999/2000 dalje ni bilo v Sloveniji oblikovane več nobene latinske paralelke (zadnje tri so leta 1998 oblikovale OŠ bratov Polančičev, OŠ Slave Klavore in OŠ Prežihovega Voranca). Priliv učencev iz drugih šolskih okolišev je bil namreč premajhen za odpiranje zunanjih, formiranje notranjih pa se je izkazalo za sporno in poleg tega je že bila na obzorju devetletna osnovna šola z množico izbirnih predmetov. Vse šole so v celoti prešle na fleksibilno organizacijo pouka (latinske skupine znotraj »nelatinskih« oddelkov) ali pa so uvedle latinske krožke, ob prehodu na devetletni program pa z izjemo OŠ Prežihovega Voranca latinščino prej ali slej v celoti opustile (*sic*). »Novodobne latinske paralelke« so bile torej kratkega daha, najdlje, dobro desetletje, so se obdržale le na OŠ Prežihovega Voranca. Njihovo zamrtje – v nasprotju z ukinitvijo »tradicionalnih latinskih paralelk« leta 1975 – v javnosti ni povzročilo velikega pretresa, saj zavest o pomenu zgodnjega klasično-humanističnega izobraževanja (11–15 let) in navezanost na tradicijo klasične gimnazije zaradi dogodkov v letu 1958 in v letu 1975 nista bili več tako živi.

Per vias antiquas³⁴¹

V tem obdobju sta v Sloveniji sobivali dve vrsti latinskih interesnih dejavnosti – »prave«, ki so predstavljale nadgradnjo rednega pouka, in »neprave«, ki so bile njegov nadomestek.³⁴² Slednje so na marsikateri šoli že v predhodnih desetletjih predstavljale edino obliko pouka latinščine,³⁴³ »prave« pa so doživele razmah v četrtem desetletju, ko so iz leta v leto postajale vse bolj »modne«. OŠ Prežihovega Voranca je

338 Na šolah v Projektu so vsi učenci latinščine sprva dvakrat in pozneje enkrat letno pisali eksterne oz. standardizirane preizkuse znanja, katerih analiza je omogočala medšolsko primerjavo in poenotenje standardov znanja. Uradno dokumentacijo hrani ZRSŠ.

339 2. državno tekmovanje je bilo 16. 12. 1995 na OŠ P. Voranca; nagrajeni so bili tudi trije učenci OŠ b. Polančičev.

340 OŠ P. Voranca (100 nagrajениh) se je glede dosežkov zelo približala le OŠ T. Čufarja (25 nagrajениh), najbolj v letih 1998–2003 (Certamen Latinum IV–IX), ko je prva dosegla 53, druga pa 20 pohval in priznanj; tekmovali so 8. razredi, kjer je v teh šestih letih imela OŠ P. Voranca 206 in OŠ T. Čufarja 134 učencev latinščine.

341 Per vias antiquas – Po starodavnih poteh.

342 OŠ P. Voranca je »prave« (Per vias antiquas) uvedla l. 1988, »neprave« (nadomestek pouka v 6. razredu devetletke) pa šele l. 2009. »Prave« je uvrščala med dodatni pouk oz. so večji del opravili mentorji gratis, »neprave« pa je financirala kot interesne dejavnosti.

343 Latinski krožki kot nesistematizirane interesne dejavnosti. Gl. op. 257 in 259.

svoje raznovrstne latinske interesne dejavnosti v funkciji nadgradnje rednega pouka poimenovala s skupnim imenom *Per vias antiquas*. Njihova pobudnica in mentorica je bila avtorica *Pregleda*,³⁴⁴ udeleževali pa so se jih, vsaj občasno, vsi učenci latinščine. *Per vias antiquas* so se prvič javno predstavile leta 1989³⁴⁵ in že v nekaj letih so s svojo razvejanostjo postale posebnost OŠ Prežihovega Voranca. Izvajale so se sistematično, v povprečju najmanj dve uri tedensko, pogosto pa tudi deset in več, praviloma v prostem času, največkrat ob popoldnevih, sobotah in med počitnicami. Sestavljale so jih naslednje dejavnosti (v oklepaju je dodano leto uvedbe): arheološko-zgodovinska (1988), dramsko-recitacijska (1989), likovna (1991), epigrafska (1992), novinarska (1993) in najzahtevnejša med njimi – raziskovalna, ki je obsegala raziskovalne tabore (1991) in projektne oziroma raziskovalne naloge (1994).

Arheološko–zgodovinska sekcija³⁴⁶ se je posvečala predvsem spoznavanju antike na Slovenskem s posebnim poudarkom na programu *Colonia Iulia Emona*. Učenci latinščine so za terenske ogledе Emone izdelali posebne itinerarije, na enodnevni izletih pa so prekržarili velik del Slovenije in izjemoma tudi nekaj bližnjega zamejstva (večdnevni izletov *Per vias antiquas* niso vključevale).³⁴⁷ Dramsko-recitacijska sekcija je pripravila vrsto odmevnihi internih in javnih nastopov, leta 2013 in 2014 celo praznovanja³⁴⁸ celovečernih dramskih iger, in je bila od vseh sekcij za javno promocijo pouka latinščine najpomembnejša (delo drugih sekcij je bilo bolj strokovnega, internega značaja). Likovna sekcija je postavila nekaj priložnostnih razstav z antično tematiko (risbe in upodobitve v glini); pogosti so bili prerisi antičnih kamnitih spomenikov, največkrat v dvojniku (z latinskim napisom in njegovim slovenskim prevodom). Epigrafska dejavnost³⁴⁹ je vključevala epigrafske delavnice po različnih slovenskih krajih, najpogosteje v lapidariju Narodnega muzeja Slovenije. Televizija Slovenije je epigrafsko dejavnost *Per vias antiquas* vključila celo v svoj izobraževalni film.³⁵⁰

Novinarska sekcija je izdala dvanajst letnikov glasila *Rustica Latina*, in sicer so bili letniki 1–6 v rokopisu ali tipkani ter fotokopirani v mahnem številu, letniki 7–12

344 Avtorica *Pregleda* je bila glavna mentorica *Per vias antiquas* v letih 1988–2014; s šol. l. 2014/15 je to postala prof. Tea Kranjc.

345 Recital v Društvu slovenskih književnih prevajalcev l. 1989 ob 80-letnici prof. Silvestra Koprive (šolska somentorica Maja Dovjak-Koderman). Gl. ZAA – fasc. Časopisni članki, hrani SŠM.

346 Zunanja somentorica dipl. arheol. Eva Kocuvan (Narodni muzej Slovenije, do 1996); šolska somentorica prof. Tea Kranjc (po 2004).

347 Izjema so bile dvodnevne nagradne ekskurzije za mlade raziskovalce v organizaciji MOL (Verona – Gardaland).

348 Komedija *Sodobni dan Marka Tulija Cicerona* in tragedija *Rim ≠ miR* (avtorica obeh, režiserka in dramaturginja Katja Markič, nekdanja učenka latinščine na OŠ P. Voranca).

349 Zunanja somentorica dr. Marjeta Šašel Kos (SAZU, do 2007), šolska somentorica prof. Tea Kranjc (po 2004).

350 *Rimski lapidariji na Slovenskem* (režiser Jadran Sterle, kamera Pavel Jurca; Izobraževalni program RTV Slovenija, oddaja Humanistika 2002). (ZAA – fasc. Video gradivo, hrani SŠM).

pa računalniško obdelani in tiskani v nakladi petsto izvodov.³⁵¹ Prav posebno mesto pa je zavzemala raziskovalna dejavnost. V letih 1991–2016 je bilo realiziranih 25 latin-skih raziskovalnih taborov na devetih različnih lokacijah, v skupnem trajanju 123 dni in s 757 udeleženci.³⁵² Najzahtevnejše področje so predstavljale projektne in raziskovalne naloge: izdelanih je bilo dvanajst nalog (dve projektni in deset raziskovalnih),³⁵³ od katerih jih je bilo sedem nagrajenih na mestni in tri tudi na državni ravni. Sekcije so bile različna leta različno dejavne, vse hkrati pa le ob posebnih priložnostih, na primer ob deseti obletnici *Per vias antiquas* leta 1998, ko so že stekle priprave na proslavljanje »šolske stoletnice«. ³⁵⁴ Velika zahvala za pomoč pri realizaciji *Per vias antiquas* gre nekdanjemu in sedanjemu šolskemu vodstvu, v primeru taborov pa predvsem kolegom, ki so kot somentorji in spremljevalci zanje žrtvovali svoj prosti čas.³⁵⁵ Vsi tabori so namreč vključevali tudi dela proste dneve, polovica pa jih je potekala po zaključku pouka, zadnje dni junija in prve julija.

Posebej je treba omeniti tudi dobro sodelovanje z Narodnim muzejem Slovenije, ki je učencem latinščine OŠ Prežihovega Voranca že od devetdesetih let dalje omogočil prost vstop v lapidarij ter pomagal pri izvedbi epigrafskih, likovnih in fotografskih delavnic z antično tematiko. Kot rezultat sodelovanja je nastal droben vodnik,³⁵⁶ sestavljen iz štirih delovnih listov, ki je osnovnošolcem po letu 2004 služil kot podlaga za epigrafsko delo. Interesne dejavnosti so (ne le na OŠ Prežihovega Voranca, tudi na drugih šolah)³⁵⁷ bistveno pripomogle k posodobitvi metodike pouka, hkrati pa so za učence predstavljale nagrado in močan motivacijski faktor za vključitev k latinščini oziroma njeno nadaljnje učenje. *Per vias antiquas* so bile od samega začetka odmevne tudi v medijih³⁵⁸ in o njih so, razumljivo, veliko objavljali sami učenci v šolskem glasi-

351 Gl. *Rustica Latina* : glasilo učencev latinskega jezika OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana (letniki 1–12, 1993–2013). Letnika 9–10 in 11–12 sta bila dvojna. (Hranijo knjižnica SŠM, arhiv OŠ P. Voranca, NUK.)

352 *Lingua Latina laeta* – Vesela latinščina. Šolska somentorja: prof. Boris Kham (1.–2. tabor), prof. Tea Kranjc (15.–23. tabor, gl. op. 344). Gl. Seznam udeležencev 1–23. tabora, *Rustica Latina* XI–XII/2013, str. 56–63.

353 Zunanja somentorica za epigrafiko dr. Marjeta Šašel Kos (SAZU, do 2007). (Hrani knjižnica SŠM.)

354 OŠ P. Voranca je praznovanje 100-letnice šolske zgradbe (1899–1999) posvetila pouku latinščine, za kar gre zahvala ravnatelju Marjanu Gorupu in delu kolektiva.

355 Za seznam spremljevalcev 1.–23. tabora gl. *Rustica Latina* XI–XII/2013, str. 62.

356 Aleksandra Pirkmajer Slokan, *Sprehod po rimskem lapidariju Narodnega muzeja Slovenije : Vodnik za mlade*, Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, 2004, 16 str. (ilustrirala Andreja Peklar).

357 Večina šol ne hrani podatkov o lat. interesnih dejavnostih v osemletki; ti so bili za namen razstave *Lingua Latina* in *Pregleda* pridobljeni pretežno od mentorjev. Gl. posamezne članke, objavljene v tej številki revije *Šolska kronika*.

358 Gl. ZAA – fasc. Časopisni članki; ZAA – fasc. Video gradivo (oboje hrani SŠM).

lu Rustica Latina. Podrobno so bile opisane tudi v več strokovnih člankih.³⁵⁹ Nagradi, ki ju je avtorica Pregleda prejela leta 1994 in 2009,³⁶⁰ sta pomenili predvsem veliko priznanje za *Per vias antiquas*.

Eksperimentalni projekt

Kot del obsežnih priprav na devetletno osnovno šolo³⁶¹ je bil okviru Zavoda za šolstvo realiziran eksperimentalni projekt Pouk latinščine v osnovni šoli,³⁶² ki ostaja v Sloveniji vse do danes edini realizirani projekt na področju osnovnošolskega pouka latinščine (kljub poznejšim prošnjam OŠ Prežihovega Voranca po uvedbi novega, slovenskega ali evropskega projekta, ki bi javni osnovni šoli tudi v devetletnem programu omogočil štiriletni pouk latinščine kot obveznega drugega tujega jezika v okviru mreže »latinskih šol«). Začel se je s šolskim letom 1991/92, potem ko ga je aprila 1991, hkrati z drugimi osnovnošolskimi projekti, na predlog Komisije za osnovno šolo sprejel Strokovni svet za vzgojo in izobraževanje.³⁶³ Prvotno je bil zasnovan kot štirileten, leta 1995 pa se je podaljšal še za štiri leta in se zaključil s šolskim letom 1998/99. Vseh osem let ga je vodila pedagoška svetovalka za klasične jezike Katja Pavlič Škerjanc,³⁶⁴ zunanja sodelavca pa sta bila v obeh fazah Projekta (prva 1991–1995, druga 1995–1999) dipl. psiholog Darko Hederih³⁶⁵ z OŠ bratov Polančičev (za vprašanja organizacije pouka in usmerjanja učencev) in avtorica *Pregleda* (za didaktiko pouka).

Regijski centri?

V zadnjih štirih letih pred začetkom Projekta je pouk latinščine izvajalo deset različnih osnovnih šol v Ljubljani (hkrati šest do devet letno) in od leta 1989 tudi OŠ Ludvika Pliberška v Mariboru, večina v obliki krožkov. V letih 1987–1990 je

359 Gl. Aleksandra Pirkmajer Slokan, *Keria* III/1 (2001), str. 69–84; A. Pirkmajer Slokan, *Didakta* 10/58–59 (2001), str. 86–87; A. Pirkmajer Slokan, *Interes zbudi dejavnost*, Ljubljana 2007, str. 55–60; Anja Ragolič, *Epigraphy as a tool for learning Latin*, spletna publikacija *Europeana (Eagle project)*, Rim 2014, str. 205–215 (dostopno na: <http://www.eagle-network.eu/eagle-first-international-conference-proceedings-now-online/>, pridobljeno 25. 5. 2016); gl. tudi Anja Ragolič, *Vloga rimskih napisov pri pouku latinščine – primer Osnovne šole Prežihovega Voranca* Ljubljana, objavljeno v tej številki revije *Šolska kronika*.

360 Priznanje občine Ljubljana Center za l. 1994 in nagrada Republike Slovenije na področju šolstva za l. 2009.

361 Gl. op. 231.

362 Prvotno ime Uvajanje pouka latinščine v osnovno šolo je bilo zavajajoče (latinščina je bila v osnovni šoli kontinuirano prisotna od 1958); pozneje sta se uveljavili imeni Učenje/Pouk latinščine v osnovni šoli. Dokumentacijo Projekta hrani ZRSŠ.

363 Predsednik Strokovnega sveta je bil dr. Franc Lazarini, Komisijo za osnovno šolo je vodil dr. Franc Strmčnik.

364 Prof. latinščine in angleščine Katja Pavlič Škerjanc (nekdaj tudi sama učenka latinske paralelke OŠ P. Voranca) je pred zaposlitvijo na ZRSŠ (upok. 2015) poučevala tudi na Gimnaziji Poljane in bila v veliki meri zaslužna za uvedbo javnega programa »nove klasične gimnazije«. Gl. tudi op. 123.

365 D. Hederih je svoje izsledke tudi javno objavljajal, npr. Darko Hederih, *Latinščina v osnovni šoli : izkušnje, dileme, predlogi*, *Vzgoja in izobraževanje* 24, 1993, št. 4, str. 38–41; Darko Hederih, *Kaj pravijo "latinci"?*, *Vzgoja in izobraževanje* 25, 1994, št. 6, str. 31–35.

bilo oblikovanih že tudi osem latinskih paralelk, od tega ena na OŠ Mirana Jarca (5.a 1988/89, 17 učencev) in sedem³⁶⁶ na OŠ Prežihovega Voranca (druge šole v letih 1975–1990 latinskih paralelk niso odpirale). Prva med njimi, 5.a 1987/88 OŠ Prežihovega Voranca, je junija 1991, tik pred začetkom Projekta, že tudi zaključila štiriletni program.³⁶⁷ Med pripravami na Projekt se je OŠ Prežihovega Voranca³⁶⁸ zavzemala, da bi ji bila – zaradi dolgoletnih izkušenj z organizacijo pouka latinščine – njena vloga območnega latinskega centra tudi uradno priznana, kar pa se ni zgodilo. Poleg tega si je prizadevala za ohranitev koncentracije zunanjih³⁶⁹ latinskih paralelk (ne pa tudi skupin in krožkov) na največ dveh osnovnih šolah v širši ljubljanski regiji ob doslednem upoštevanju načela regionalnosti (v centru mesta naj bi bila ena sama šola z zunanjimi latinskimi paralelkami, kot je bil to primer v Ljubljani pred letom 1975),³⁷⁰ a tudi s tem pri izvedbi Projekta ni uspela.³⁷¹

Cilji

Projekt si je za svoje glavne cilje zastavil iskanje enovitega organizacijskega modela, ki bi postal sistemska rešitev za pouk latinščine v prihajajoči devetletni osnovni šoli, posodobitev metodike pouka in izdelavo učnega načrta za devetletni program ter vnovično vzpostavitev nadaljevalnega gimnazijskega programa in s tem osemletnega³⁷² pouka latinščine. Vsi zastavljeni cilji, razen kontinuiranega gimnazijskega nadaljevalnega programa, so bili doseženi. Dodobra se je posodobila metodika pouka, redno so potekala usposabljanja učiteljev in nastalo je tudi nekaj novega učbeniškega gradiva. Decembra 1998 je bil sprejet učni načrt³⁷³ za latinščino v devetletni osnovni šoli, kjer je dobila status triletnega izbirnega predmeta, umeščena v zadnjo triado.

366 Gl. op. 322.

367 Kot prva je orala ledino. Štiriletni program je zaključilo 19 od 28 učencev (68 odstotkov). Do osipa je prišlo v 7. in 8. razredu zaradi fakultativnosti in prezahtevnega programa glede na majhno število tedenskih ur pouka (dve uri) in v primerjavi z drugimi osnovnošolskimi predmeti.

368 Na OŠ P. Voranca so bili v 4. in 5. desetletju na področju latinščine dejavni: ravnatelj Martin Žgajnar (upokojen 31. 8. 1997), avtorica *Pregleda*, dipl. socialni delavec Marjan Gorup (do 1. 9. 1997 v okviru šolske svetovalne službe, nato kot ravnatelj) in pomočnica ravnateljica Silva Tovornik (upokojena 30. 11. 2002; sestava urnikov idr.). V prizadevanjih jih je podpiral del kolektiva in staršev.

369 Gl. op. 307.

370 Gl. op. 117.

371 Nasprotno pa je bilo načelo regionalnosti upoštevano ob uvajanju programa »nove klasične gimnazije« v 90. letih. »Da bi ne prišlo do programske drobitve in s tem podnormativnih skupin, je treba v začetnem obdobju (od šolskega leta 1995/96 do vključno šolskega leta 1998/99) določiti v vsakem kraju eno samo gimnazijo, ki lahko izvaja nadaljevalno učenje latinskega jezika: v Ljubljani Gimnazijo Poljane, v Mariboru pa Prvo gimnazijo.« (Katja Pavlič Škerjanc, Projekt Učenje latinščine v osnovni šoli: Poročilo o dosedanjem poteku in predlogi, Ljubljana, 23. 1. 1995, str. 3.) (ZAA, hrani SŠM)

372 Osemletni pouk, ki je bil vedno znova omenjen kot končni cilj, v devetletki brez posega v 2. triado (začetek učenja v 6. razredu) ni bil več mogoč, ker je latinščina v osnovni šoli postala triletni predmet.

373 Sprejet na 22. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje dne 3. 12. 1998. Gl. *Učni načrt za izbirni predmet : program osnovnošolskega izobraževanja : latinščina* (pripravila Predmetna kurikularna komisija za latinščino in grščino: Primož Simoniti et al.), Ljubljana, 2004.

Pogoji in izvajalke

V skladu s prvotnimi propozicijami Projekta³⁷⁴ naj bi šole, ki so se želele vanj vključiti, zadostile predvsem naslednjim pogojem: oblikovale naj bi vsaka po dve latinski paralelki petega razreda z razmerjem med zunanji in notranji učenci 2/3 : 1/3, imele ustrezno usposobljen stalen kader (profesor ali predmetni učitelj latinskega jezika), dovolj usposobljeno svetovalno službo za usmerjanje učencev k pouku latinščine ter minimalno potreben knjižni fond za pouk latinščine (učbenike in referenčno literaturo). V Projekt se je s šolskim letom 1991 vključilo – in v njem ostalo do zaključka leta 1999 – pet osnovnih šol, dve iz Maribora in tri iz Ljubljane.³⁷⁵ Med njimi je bila od »starih latinskih šol« le OŠ Prežihovega Voranca, preostale štiri pa so bile na področju pouka latinščine oziroma oblikovanja latinskih paralelk, ki so bile pogoj za vključitev, novinke. V Mariboru sta to bili OŠ Slave Klavore (ravnatelj mag. Alojz Fošnarič)³⁷⁶ in OŠ bratov Polančičev³⁷⁷ (ravnatelj Mladen Tancer), ki sta latinščino uvedli leta 1991 prav po zaslugi Projekta, v Ljubljani pa sta se poleg OŠ Prežihovega Voranca (ravnatelj Martin Žgajnar) vključili še OŠ Ledina (ravnateljica Marija Zavšek) in OŠ Toneta Čufarja (ravnateljica Mojca Samardžija), ki sta uvedli latinske tečaje – ne pa tudi latinskih paralelk – že pred tem (OŠ Ledina leta 1986, OŠ Toneta Čufarja leta 1987). Kmalu se je Projektu pridružila tudi OŠ Trnovo³⁷⁸ (ravnateljica mag. Teja Valenčič), ki pa ni postala njegova izvajalka. Načelo regionalnosti torej v Ljubljani – v nasprotju z Mariborom – v Projektu ni bilo upoštevano. V Mariboru so bile šole smotrno razporejene: OŠ Slave Klavore in OŠ bratov Polančičev loči skoraj pet kilometrov (in enako je oddaljena OŠ Ludvika Pliberška, ki se v Projekt ni vključila). V Ljubljani so izvajalke Projekta postale tri šole strogega centra, pridružila pa se je še OŠ Trnovo iz širšega centra. OŠ Ledina in OŠ Toneta Čufarja loči ena sama ulica, od OŠ Prežihovega Voranca do obeh je slab kilometer in do OŠ Trnovo je manj kot dva. Od centra bolj oddaljene šole, na primer OŠ Mirana Jarca za Bežigradom, OŠ Valentina Vodnika v Kosezah, OŠ Vič in OŠ Šentvid se v Projekt niso vključile.

Pri pogojih je že na samem začetku prišlo do nekaterih sprememb. Glede knjižnega fonda ni bilo težav, izvajalke Projekta so zanj dobile celo določena namenska sredstva. Tudi v kadrovskega pogledu je bilo sprva le malo odstopanj, v drugi fazi pa so poučevali v glavnem absolventi klasične filologije. Nekaj več (pričakovanih) težav je bilo s šolskimi svetovalnimi službami, ki na področju pouka latinščine niso imele

374 Gl. Katja Pavlič Škerjanc, Uvajanje pouka latinščine v osnovno šolo, Ljubljana, 2. 4. 1991, str. 1–2. (ZAA, hrani SŠM)

375 L. 1992 naj bi uvedla latinščino in v okviru Projekta odprla latinsko paralelko 5. razreda tudi OŠ Frana Goloba Prevalje, kar se pozneje ni zgodilo.

376 A. Fošnarič, ravnatelj OŠ S. Klavore v letih 1987–1999, je bil pri uvajanju Projekta (strokovno in politično) izredno dejaven. L. 1999 ga je kot ravnateljica nasledila Stanislava Frangež. V času Projekta so dobile nove ravnateljice: OŠ P. Voranca – Marjan Gorup (1997), OŠ Ledina – Anita Trnavčević (1995, v. d. ravnateljca) in Alojzija Murko (1996), OŠ Trnovo – Irena Kokovnik (1994).

377 S tradicijo pouka latinščine je bila posredno povezana prek OŠ A. Aškerca. Gl. op. 115.

378 OŠ Trnovo je imela latinski krožek od l. 1989.

dovolj ustreznih izkušenj. Zelo resne težave pa so že takoj na začetku nastopile pri izpolnjevanju prvega pogoja, tako glede števila kot strukture latinskih paralelek. Leta 1991 je prvi pogoj za vstop v Projekt delno izpolnila le OŠ Prežihovega Voranca, ki ji je edini uspelo oblikovati dve latinski paralelki petega razreda,³⁷⁹ eno zunanjo (5.a 1991/92) in – zaradi premajhnega vpisa učencev iz drugih šolskih okolišev³⁸⁰ – eno notranjo (5.b 1991/92). Tudi zahtevano razmerje med zunanjimi in notranjimi učenci 2/3 : 1/3 je tega leta vzpostavila le OŠ Prežihovega Voranca, in sicer v latinski paralelki 5.a 1991/92 (19 zunanjih in 6 notranjih učencev³⁸¹). Preostalim štirim šolam (OŠ Ledina, OŠ Toneta Čufarja, OŠ bratov Polančičev in OŠ Slave Klavore) je leta 1991 uspelo oblikovati le vsaka po eno latinsko paralelko³⁸² in še v tej so v vseh primerih prevladovali učenci matične šole.

V skladu s prvotnimi propozicijami Projekta naj šole notranjih latinskih paralelek, kjer bi večino predstavljali učenci matične šole, sploh ne bi odpirale in naj bi v primeru, da ne bi mogle zagotoviti razmerja med zunanjimi in notranjimi učenci 2/3 : 1/3, pouk izvajale po načelu fleksibilne diferenciacije – v okviru latinskih skupin, oblikovanih znotraj »nelatinskih« oddelkov. Razmerje med zunanjimi in notranjimi učenci – kot pogoj za oblikovanje latinskih paralelek – je bilo v drugi fazi Projekta ublaženo in zmanjšano na 50 : 50 (odstotkov), a se je še vedno izkazalo za prezahtevno.³⁸³ Kakorkoli, prva propozicija Projekta je bila iz objektivnih vzrokov že na samem začetku prilagojena tako, da je leta 1991 za vključitev zadoščala ena sama latinska paralelka petega razreda, in sicer ne glede na razmerje med zunanjimi in notranjimi učenci. V šolskem letu 1991/92 je bilo v Projekt vključenih 164 petošolcev (142 v latinskih paralelkah in 22 v latinskih skupinah), od tega 132 (81 odstotkov) v središču Ljubljane. V tej, prvi generaciji je junija 1995 štiriletni program zaključilo 132³⁸⁴ učencev (81 odstotkov), in sicer v latinskih paralelkah 127 (89 odstotkov) in v latinskih skupinah 5 učencev (23 odstotkov).³⁸⁵

Prav prva generacija učencev latinščine v okviru Projekta (vpis v peti razred 1991) je bila (če odmislimo obe latinski skupini)³⁸⁶ v več pogledih nadpovprečno

379 Dve latinski paralelki sta bili zahtevani zaradi interne primerljivosti posameznih elementov pouka. To je uspelo le OŠ P. Voranca l. 1991 in 1992 ter OŠ b. Polančičev l. 1994.

380 S šol. l. 1991/92 je prepis učencev z OŠ T. Čufarja in OŠ Ledina, ki sta poleg OŠ M. Vrhovnik predstavljali najbližja šolska okoliša, v latinske paralelke OŠ P. Voranca presahnil (in kmalu tudi prepis z OŠ Trnovo).

381 Gl. op. 330.

382 OŠ Ledina (verjetno 5.c, 32), OŠ T. Čufarja (5.c, 27), OŠ b. Polančičev (5.d, 19), OŠ S. Klavore (5.c, 13).

383 Finančna sredstva so bila šolam dodeljena glede na število latinskih oddelkov.

384 Številka je slučajno enaka številu petošolcev v središču Ljubljane (132).

385 V teh latinskih paralelkah je bil v štirih letih povprečen osip 11-odstoten. Medtem ko na OŠ b. Polančičev, OŠ S. Klavore in OŠ T. Čufarja osipa sploh ni bilo, so za latinščino običajen osip imele paralelka na OŠ Ledina (osip 5 učencev, 16 odstotkov) in obe paralelki na OŠ P. Voranca (v skupinah pa je bil osip nadpovprečno visok). Gl. op. 271 in 277.

386 Na OŠ P. Voranca so bile latinske skupine v letih, kadar ni bilo »prave« notranje latinske paralelke, uspešnejše.

uspešna, ne nazadnje tudi glede visokih standardov znanja, doseženih tako pri vsakoletnih eksternih preverjanjih znanja³⁸⁷ kot na prvem državnem tekmovanju iz znanja latinščine v osnovni šoli.³⁸⁸ V Ljubljani je nekaj učencev iz te generacije nadaljevalo učenje latinščine na Gimnaziji Poljane, kar je bil glede na okoliščine prav tako izjemen uspeh.³⁸⁹ Leta 1992 oziroma 1994 sta OŠ Ledina in OŠ Toneta Čufarja opustili oblikovanje latinskih paralelk in prešli na fleksibilno organiziran pouk (latinske skupine), a sta ostali izvajalki Projekta do njegovega izteka.

Prednosti in pomanjkljivosti

Pred letom 1991 – kot tudi po ukinitvi samostojne Študijske skupine za latinščino v osnovni šoli leta 2003 – je velik, morda celo ključni problem predstavljalo dejstvo, da so osnovne šole glede pouka latinščine delovale povsem nepovezano. Do občasnega sodelovanja je prihajalo le v okviru Društva za antične in humanistične študije Slovenije (vse od njegove ustanovitve leta 1975), medtem ko je bila ta problematika na ravni osnovnošolskih ravnateljev in svetovalnih služb daleč preredko in ne dovolj sistematično obravnavana.³⁹⁰ Leta 1991 so osnovne šole pod okriljem Projekta ob podpori šolskih oblasti končno le združile moči in začele, žal le začasno, delovati *viribus unitis* v smeri istega cilja. Med izvajalkami in tudi pridruženimi šolami (marsikateri je prav Projekt omogočil, da je uvedla za učence brezplačen pouk latinščine, financiran s strani šolskega ministrstva) je bilo vzpostavljeno tesno strokovno sodelovanje (mesečna srečanja, medsebojne hospitacije, seminarji idr.). Vse šole pa so dobile možnost rednega medsebojnega sodelovanja leta 1994 z ustanovitvijo samostojne Študijske skupine za latinščino v osnovni šoli,³⁹¹ ki je med učitelji v naslednjih devetih letih odigrala pomembno povezovalno vlogo.

V času trajanja Projekta se je število učencev latinščine izredno povečalo, tako na šolah izvajalkah kot tudi drugod (v šolskem letu 1997/98 se je v Sloveniji učilo latinščino že 735³⁹² učencev na štirinajstih šolah), poenotili so se standardi znanja³⁹³ in leta 1995 je bilo uvedeno državno tekmovanje v znanju latinščine v osnovni šoli Certamen

387 Gl. op. 338. Zbirko eksternih oz. standardiziranih testov hrani arhiv ZRSŠ.

388 Gl. op. 331.

389 Gl. op. 332.

390 Ena redkih izjem je bil 2. republiški seminar Osnovna šola na Slovenskem, Opatija 20.–22. marec 1991, kjer je imela avtorica *Pregleda* referat Problematika osnovnošolskega pouka latinščine. (ZAA, hrani SŠM)

391 Študijska skupina je delovala v okviru ZRSŠ v letih 1994–2003. Njen sedež je bil na OŠ P. Varanja, vseh devet let jo je vodila avtorica *Pregleda*. Konec I. 2003 je bila (brez opozorila) zaradi premajhnega števila vključenih šol ukinjena oz. priključena srednješolski študijski skupini, v okviru katere pa ni nikoli zaživela. Uradno dokumentacijo hrani ZRSŠ.

392 Gl. op. 255.

393 Gl. op. 338.

Latinum.³⁹⁴ V iztekajočem se osemletnem programu je dal Projekt osnovnošolske-
mu pouku latinščine nov polet, predvsem pa mu je zagotovil sistematizirano mesto v
predmetniku devetletne osnovne šole,³⁹⁵ kjer pa latinščina kot izbirni predmet ni in ni
mogla zaživeti. Slabosti Projekta sta bili predvsem dve. Precej škode je predvsem OŠ
Prežihovega Voranca povzročilo neupoštevanje načela regionalnosti, kar je imelo za
posledico prenehanje oblikovanja latinskih paralelk v Sloveniji od vključno leta 1999
dalje. Vse izvajalke Projekta so si namreč prizadevale, da bi pritegnile čim več zunanjih
učencev ter se uveljavile kot novi latinski centri.³⁹⁶ Toda to se ni zgodilo, nasprotno,
zaradi drobitve programa je oslabela celo vloga OŠ Prežihovega Voranca. Druga šibka
točka pa je bila v tem, da je Projekt pouku latinščine priskrbel drugačne, ugodnejše
razmere (štiriletni program, latinske paralelke, odsotnost izločilne konkurence z živimi
tujimi jeziki) od tistih, s kakršnimi so se v devetletnem programu šole dejansko srečale
(triletni program, odsotnost latinskih paralelk, izločilna konkurenca z živimi tujimi
jeziki) in zaradi katerih je pouk latinščine zašel v resno krizo.³⁹⁷

Kadri³⁹⁸

Konec osemdesetih let so na osnovnih šolah poučevali v glavnem honorarni pre-
davatelji, največkrat študenti višjih letnikov oziroma absolventi klasične filologije, ki

-
- 394 Certamen Latinum – državno tekmovanje v znanju latinščine v osnovni šoli je potekalo od 1995 do 2007 (skupno 13 tekmovanj) v organizaciji ZRSŠ (koordinatorka Katja Pavlič Škerjanc). Uradno dokumentacijo hrani ZRSŠ. Zbirka tekmovalnih testov 1–13 je tudi v zasebnem arhivu avtorice (hrani SŠM). Za seznam dobitnikov Sovretovih priznanj in pohval gl. *Rustica Latina* IX–X/2008, str. 86–88. Za več gl. poglavje Peto desetletje.
- 395 Odprto ostaja vprašanje, kakšno mesto bi v devetletki pripadlo latinščini oz. ali bi bila sploh uvrščena v novi predmetnik, če Projekt (s povsem konkretnim ciljem njene umestitve v devetletni program) ne bi bil realiziran.
- 396 V poročilu ob zaključku 1. faze je vodja Projekta zapisala, da se je »izkazalo, da se ne bodo mogle vse šole, vključene v projekt, uveljaviti kot regijski centri, saj sta bila elementa, odločilna za vpis zunanjih učencev, tradicija in lokacija.« (Gl. op. 273.)
- 397 Projekt je dal, čeprav izpeljan v okviru priprav na devetletko, več poleta fakultativnemu pouku latinščine v osemletki kot latinščini kot izbirnemu predmetu v devetletki.
- 398 V 4. desetletju so poučevali latinščino: **v Ljubljani:** OŠ P. Voranca: Maja Dovjak-Koderman (1988/89), Aleksandra Pirkmajer Slokan (1988–2014); OŠ M. Jarca: Dragica Fabjan Andritsakos (1988–1992), Lucija Krošelj Košec (1996–2004); OŠ T. Čufarja: Aljoša Zoran (1988/89), Nada Pakiž (1991–1994), Gregor Pobežin (1994/95), Janja Žmavc (1995–2005); OŠ Ledina: Andreja Grošelj (1986–1993), Dragica Fabjan Andritsakos (1992–1995), Bojana Čirovič (1995–1999); OŠ Trnovo: Aleksandra Pirkmajer Slokan (1989/90), Apolonija Klančar (1991–1994), Darja Štrbenc (1991–1994), Ana Ratajc (1994–2011); OŠ V. Vodnika: Bronislava Avbelj (1988/89), Aleksandra Pirkmajer Slokan (1993/94), Mojca Mikuž (1994–2013); OŠ Šentvid: Marjan Cedilnik (1990–1995), Nina Knez (1995–1999); OŠ Vič: A. Zoran (1988), Mojca Jarc (1990–1992), Marija Kus (1992(–)2006); OŠ M. Šuštaršiča: Ralph Prausmuller (1988/89), Marija Sindičič (1996/97); OŠ O. Kovačiča: Tinka Selič (1995–1997); OŠ Prule: Ralph Prausmuller (1988/89), Marko Marinčič (1989/90); **zunaj Ljubljane:** OŠ L. Pliberška: Marija Kosi (1989–1999), Katjuša Kolar (1998/99); OŠ b. Polančičev: Marija Strašek Vrecl (1991–1996), Natalija Imenšek (1996–1999), Barbara Damjan (1996–2005); OŠ S. Klavore: Tatjana Polajner (1991–1995), Ciril Koštric (1995–2000); OŠ M. Sobota I: Ciril Koštric (1995–2004); OŠ M. Sobota III: Ciril Koštric (1995–2004); OŠ M. Sobota II: Ciril Koštric (1995–2002).

so se zaradi študijskih obveznosti pogosto menjavali. Zaradi pomanjkanja predavateljev je nekaj latinskih tečajev celo zamrlo oziroma se nekateri – kljub zadostnemu številu prijav – sploh niso začeli. Delovne razmere so bili v večini primerov izredno nepriljavne (težko usklajevanje urnikov,³⁹⁹ majhno število realiziranih ur, nizki honorarji itd.). Zadnjih nekaj let pred začetkom Projekta so imele stalnega predavatelja le OŠ Prežihovega Voranca, OŠ Ledina in krajši čas tudi OŠ Mirana Jarca. Glede honorarjev in cen latinskih tečajev je bilo konec osemdesetih let zaslediti precejšnje razlike. Iz poročila šolske sekcije Društva za antične in humanistične študije Slovenije za leto 1989/90⁴⁰⁰ razberemo, da so »nekateri tečaji brezplačni (financira Mestna izobraževalna skupnost), nekateri učenci plačujejo simbolične vsote, spet drugi pa realno ceno in še več. Prav tako se razlikujejo tudi honorarji predavateljev ..., a večina šol je že pripravljena plačati za uro tečaja enako ceno, kot velja ura inštrukcije na domu (ok. 10 DM v dinarski protivrednosti)«.

V devetdesetih letih se je kljub negotovim razmeram sčasoma le izoblikoval nov, številnejši in stalnejši osnovnošolski učiteljski kader, tako na šolah v Projektu kot drugod. Poleg nekaterih profesorjev z večletno pedagoško prakso, ki so se v celoti ali delno posvetili osnovnošolskemu pouku, je začel marsikdo poučevati latinščino v osnovni šoli tudi povsem na novo. Nekateri predavatelji so vztrajali na isti šoli celo desetletje in tudi dlje, spet drugi so se bili prisiljeni seliti s šole na šolo, odvisno od uvajanja oziroma ukinitja tečajev. Kljub izkušnjam, ki so si jih z leti pridobili na osnovnošolskem področju, si je morala večina sčasoma poiskati drugo zaposlitev, pogosto celo zunaj pedagoškega poklica, kar je bila izjemna škoda. V tem obdobju se namreč v osnovni šoli možnosti za redno zaposlitev skorajda niso izboljšale. Še naprej je učitelju latinščine polno učno obveznost dajala le OŠ Prežihovega Voranca, vse druge šole pa največ polovično, in še to le izjemoma in za krajše obdobje. Nekaterim učiteljem je sicer uspelo manjkajoče ure dopolnjevati s poučevanjem na drugih šolah oziroma z drugo zaposlitvijo na domicilni šoli.⁴⁰¹ Toda vse to so bile le kratkoročne, negotove rešitve in, kot se je izkazalo kmalu zatem v devetletnem programu, največkrat brez prave prihodnosti.⁴⁰²

Ocenjevanje

Konec osemdesetih let je večina osnovnih šol pri latinščini uporabljala opisno ocenjevanje (zelo uspešno, uspešno, manj uspešno). Številčne ocene so imeli le na OŠ

399 Na šolah z več latinskimi skupinami, npr. na OŠ T. Čufarja v 90. letih, se je dogajalo celo, da je moral učitelj prihajati na šolo dvakrat v istem dnevu, ker je imela ena skupina latinščino pred začetkom (v preduri ali 1. šolsko uro), druga pa po koncu temeljnega pouka (6. ali 7. šolsko uro). (Vir : Janja Žmavc.)

400 Gl. op. 253. V poročilu sta navedeni tudi ceni tečajev v 1. polletju 1989/90: 1,950.000 dinarjev v Pionirskem domu (začetna in nadaljevalna skupina, vsaka po pet učencev) in 3,900.000 dinarjev za 60 ur na DU Boris Kidrič (začetna skupina, pet udeležencev; tečaj na DU B. Kidrič je potekal že 5. semester).

401 S poučevanjem drugih predmetov, z delom v knjižnici, v oddelkih podaljšanega bivanja idr.

402 Gl. op. 101.

Prežihovega Voranca (v latinskih paralelkah in skupinah), v latinski paralelki na OŠ Mirana Jarca in v latinskih skupinah na OŠ Ludvika Pliberška.⁴⁰³ V devetdesetih letih so na številčno ocenjevanje prešle tudi nekatere druge šole, na primer OŠ Mirana Jarca, OŠ Šentvid in vse šole v Projektu. Ocena iz latinščine kot fakultativnega predmeta pa, tudi če je bila številčna, ni vplivala na splošni učni uspeh in nezadostna⁴⁰⁴ ocena se ni vpisovala v spričevalo. Tudi sicer se ocena iz latinščine lahko ni vpisala v spričevalo, če so učenec in njegovi starši tako želeli, kar se je dogajalo redko, in še to v glavnem le pri oceni zadostno. Kdor je latinščino opustil sredi leta, je imel v oddelčni redovalnici vpisano »neocenjeno«, sicer pa so se ocene v spričevalo vpisovale s pripisom »neobvezno«. Na nekaterih šolah, predvsem v primeru krožkov, latinščine v oddelčne redovalnice in spričevala niso vpisovali.

V Sloveniji je v devetdesetih letih začelo zelo hitro naraščati število osnovnošolcev z odličnim splošnim učnim uspehom. V latinskih paralelkah na OŠ Prežihovega Voranca na primer, kjer so bili od nekdaj večinoma zelo prizadevni učenci, je še v sedemdesetih letih odličen splošni uspeh običajno dosegla le peščica učencev, nikoli več kot tretjina oddelka, v devetdesetih letih pa so odličnjaki vse pogosteje predstavljali večino.⁴⁰⁵ Sčasoma so prevladali tudi v »nelatinskih« oddelkih in njihov delež se je z leti še večal.⁴⁰⁶ S šolskim letom 2008/09 je bil splošni učni uspeh ukinjen. Čeprav se je metodika pouka latinščine hitro posodabljala (a ne toliko v smislu zmanjševanja obsega učnih vsebin kot v smeri spreminjanja njihovega težišča),⁴⁰⁷ ocene iz latinščine omenjenemu trendu – vse do prehoda na devetletni program – v glavnem niso sledile in so se v povprečju ves čas gibale med ocenama dobro in prav dobro. Takšno izjemo je latinščini do izteka osemletnega programa dopuščal njen fakultativni status.⁴⁰⁸

Primerjava povprečnih ocen na OŠ Prežihovega Voranca pokaže v tem desetletju le minimalna odstopanja.⁴⁰⁹ V šolskem letu 1989/90, na primer, je bilo od petega do osmega razreda pri latinščini pozitivno ocenjenih 188 učencev in njihova povprečna ocena je bila 3,4. Pet let pozneje (1994/95) je bilo v latinskih paralelkah pozitivno

403 Gl. op. 253. Vir za OŠ L. Pliberška: Marija Kosi.

404 Iz latinščine negativno ocenjeni so imeli ponekod, npr. na OŠ P. Voranca, možnost internega popravnega izpita, ki so jo nekateri izkoristili, da so lahko nadaljevali učenje latinščine, drugi pa ne in so latinščino v primeru negativne ocene opustili.

405 OŠ P. Voranca, latinske paralelke: 8.a 1990/91(28) 14 odličnih (50 odstotkov), 8.a 1994/95 (25) 16 odličnih (64 odstotkov), 8. a 1995/96 (29) 23 odličnih (79 odstotkov), 8.a 1996/97 (23) 18 odličnih (78 odstotkov) itd.

406 OŠ P. Voranca, »nelatinski« oddelki: 8.c 1997/98 (21) 11 odličnih (52 odstotkov), 8.b 1998/99 (26) 15 odličnih (58 odstotkov), 9.a 2007/08 (21) 15 odličnih (71 odstotkov), 9.b 2007/08 (26) 22 odličnih (85 odstotkov).

407 V 90. letih se je razmerje med jezikovnimi in kulturno-civilizacijskimi vsebinami postopoma spremenilo iz 90 : 10 v 70 : 30 (odstotkov).

408 Če bi bila del obveznega predmetnika, bi se morala tudi na področju ocenjevanja kar najhitreje prilagoditi drugim, obveznim predmetom.

409 Gl. tudi op. 324, 325 in 326.

ocenjenih 131 učencev⁴¹⁰ in povprečna ocena je bila 3,6. Ob koncu četrtega desetletja (1997/98) je štiriletni program uspešno zaključilo 43 učencev s povprečno oceno 3,4 (pri latinščini je bilo zaključenih osem odličnih, devet prav dobrih, 19 dobrih in sedem zadostnih ocen). Glede na siceršnjo »poplavo« visokih ocen, so sorazmerno nizke povprečne ocene iz latinščine do določene mere primerljive le z ocenami iz matematike, začele sčasoma vse bolj bosti v oči, čeprav latinščina ni vplivala na splošni učni uspeh.

Učbeniki

V četrtem desetletju so na vseh osnovnih šolah in v vseh organizacijskih različicah še dalje uporabljali učbeniški komplet *Fundametna Latina* avtorice Ane Šašel, predvsem njegov prvi del, ki so ga po potrebi dopolnjevali z dodatnimi slovničnimi vajami in predvsem tujimi ilustriranimi gradivi. Posamezni deli učbeniškega kompleta *Fundamenta Latina* so doživeli različno število ponatisov, prvi del je bil ponatisnjen kar osemkrat.⁴¹¹ Odsotnost slikovnega gradiva v slovenski osnovnošolski učbeniški literaturi je v tem obdobju že začela predstavljati resen problem. Drugi del učbeniškega kompleta, *Fundamenta Latina II*, se je uporabljal le še na nekaterih osnovnih šolah, predvsem v osmem razredu, v sedmem pa le še izjemoma. Na OŠ Prežihovega Voranca, na primer, je *Fundamenta Latina II* v celoti (deset lekcij) kot zadnja predelala generacija, ki je osnovno šolo zaključila junija 1991, zatem se je predelana snov vsako leto zmanjšala najmanj za eno lekcijo. Generacija, ki je končala osnovno šolo leta 1995, je na primer predelala le še polovico *Fundamenta Latina II*. Po tretjem delu učbeniškega kompleta, *Fundametna Latina III*, se je učila le peščica najbolj motiviranih osmošolcev, predvsem v okviru dodatnega pouka.

Na začetku Projekta je bilo načrtovano, da se snov *Fundametna Latina I* dokonča v slabih dveh letih in pol,⁴¹² nato pa se sredi sedmega razreda preide na *Fundamenta Latina II*.⁴¹³ Analiza dela pa je že zelo kmalu pokazala, da je zastavljeni program zaradi premajhnega fonda ur⁴¹⁴ glede na načela sodobne metodike prezahteven, zato je bilo treba obseg snovi postopoma zmanjševati, dokler ni sčasoma obsegal le vsebin *Fundamenta Latina I*. Že prva generacija, vključena v projekt v letih 1991–1995, je – čeprav učno izredno uspešna – za usvojitev snovi *Fundamenta Latina I* potrebovala tri cela šolska leta. Do tolikšnega odstopanja je prišlo tudi zaradi razširjenega uvoda v učenje

410 Septembra 1994 se je k latinščini vpisalo 240 učencev (šest latinskih paralelk in šest skupin). Junija 1995 je bilo pozitivno ocenjenih 196 učencev (131 v paralelkah, 65 v skupinah). 14 učencev se je med letom izpisalo oz. prešolalo, 30 pa je bilo negativno ocenjenih: 20 v skupinah 5.b (6) in 8.c/d (8) ter »nepravi« notranji paralelki 7.b (6); 10 v preostalih devetih oddelkih oz. skupinah.

411 Gl. Hriberšek 2002, str. 271–273. Ponatise *Fundamenta Latina I*: 1974, 1979, 1986, 1989, 1990, 1992, 1995, 1997; *Fundamenta Latina II*: 1986, 1992, 1995; *Fundamenta Latina III*: 1979, 1994.

412 5. razred: 1.–8. lekcija; 6. razred: 9.–17. lekcija; 7. razred: 18.–20. lekcija.

413 7. razred: 1.–3. lekcija; 8. razred: 4.–8. lekcija.

414 Dve tedenski uri. *Fundamenta Latina I* in *Fundamenta Latina II* sta nastala in se začela uporabljati v času, ko so bile latinščini na OŠ P. Voranca namenjene tri tedenske ure.

latinščine na samem začetku petega razreda ter poznejšega dodajanja kulturno-civilizacijskih vsebin.⁴¹⁵

V novih razmerah, ko je bilo zanimanje za latinščino spet veliko, oblike pouka pa vse bolj raznolike, je leta 1993 izšel ilustriran tridelni učbeniški komplet, prvotno namenjen predvsem samoukom, *Latinsčina za vsakogar*,⁴¹⁶ sestavljen iz učbenika, delovnega zvezka in vaj za utrjevanje besed.⁴¹⁷ Leto za tem (1994) je za potrebe osnovnošolskega pouka v dogovoru z avtorico *Fundamenta Latina* izšel *Poskusni delovni zvezek k učbeniku Fundamenta Latina I. prof. Ane Šašel za 5. in 6. razred osnovne šole*,⁴¹⁸ katerega osnutek so kot interno gradivo na OŠ Prežihovega Voranca uporabljali že od leta 1991. Delovni zvezek je bil skromno ilustriran in je poleg dodatnih vaj kot novost prinašal predvsem uvod v učenje latinščine, prilagojen starosti učencev petega razreda (11 let). Ob koncu osemdesetih let je pri pouku latinščine v osnovni šoli približno polovica predavateljev uporabljala klasično, druga polovica pa tradicionalno izgovarjavo.⁴¹⁹ V devetdesetih letih so vse šole v Projektu, izvajalke in pridružene šole, prešle na tradicionalno izgovarjavo.

PETO DESETLETJE (1998–2008)

Sobivanje osemletnega in devetletnega programa. Slovo latinskih paralelk. Razmah interesnih dejavnosti kot nadomestka pouka. Zmanjšanje števila »latinskih šol« in učencev latinščine.

Povzetek⁴²⁰

Peto desetletje se je začelo zelo obetavno, končalo pa povsem drugače. V šolskem letu 1998/99, ko so vse osnovne šole še zadnjič delale v celoti po osemletnem programu, se je v Sloveniji učilo latinščino več kot sedemsto učencev (od tega skoraj četrtnina četrto leto) na štirinajstih osnovnih šolah, osmih v Ljubljani, treh v Mariboru in treh v Murski Soboti. To leto so bile na novo odprte tri – kot se je kmalu izkazalo, poslednje – latinske paralelke, ena v Ljubljani in dve v Mariboru. V srednji šoli je začel po dveletnem poskusnem obdobju delovati javni program »nove klasične gimnazije«, Gimnazija Poljane in Prva gimnazija Maribor pa sta skupini dijakov omogočili tudi

415 Gl. op. 407.

416 Učbenik je napisala avtorica *Pregleda*. Gl. Aleksandra Vesna Pirkmajer, *Latinsčina za vsakogar*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1993 (ilustrirala Marija Prelog; učbenik 150 str., delovni zvezek 147 str., Latinske besede za razvedrilo 31 str.).

417 Učbenik je bil osnovan na drobnem učbeniku za samouke s spremljajočo kaseto iste avtorice. Gl. Aleksandra Pirkmajer, *Latinsčina za vsakogar I*, Posebne edicije Feniks, Ljubljana 1987, 70 str.

418 Delovni zvezek je sestavila avtorica *Pregleda*. Gl. Aleksandra Vesna Pirkmajer, *Fundamenta Latina I : Poskusni delovni zvezek k učbeniku Fundamenta Latina I. prof. Ane Šašel za 5. in 6. razred osnovne šole*, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport, 1994, 221 str.

419 Gl. op. 253.

420 Gl. op. 1.

vključitev k nadaljevalni latinščini. Decembra 1998 je bil sprejet učni načrt za latinščino v devetletnem programu, že peto leto je delovala samostojna Študijska skupina za latinščino v osnovni šoli in aprila 1999 se je odvijalo že peto državno tekmovanje Certamen Latinum, z visoko ravnjo zahtevnosti in dobrimi rezultati.

Naslednje šolsko leto, 1999/2000, ki je bilo prvo po osmih letih brez Projekta in prvo po dvanajstih brez odprtja novih latinskih paralelek, se je začelo s precejšnjo medijsko pozornostjo, največjo po letu 1975, tokrat po zaslugi praznovanja stoletnice šolske zgradbe v nekdanji Tomanovi in poznejši Prežihovi ulici, v celoti posvečenega pouku latinščine, za kar gre posebna zahvala ravnatelju in delu kolektiva OŠ Prežihovega Voranca. Tega leta je prišlo tudi do posodobitve na učbeniškem področju, kjer je začel peti razred za poskusno dobo treh let uporabljati ilustrirani učbeniški komplet *Latinščina za vsakogar* (izdan 1993), ki je leta 2002 v osnovni šoli v celoti nadomestil *Fundamenta Latina I* (dobra štiri desetletja od njegovega nastanka in po treh desetletjih uporabe).

S šolskim letom 1999/2000 se je začel postopoma uveljavljati devetletni program, kjer je latinščina dobila status tridelnega izbirnega predmeta (Latinščina I–III), umeščene v zadnjo triado (7–9. razred). Že zelo kmalu se je izkazalo, da novemu programu za pouk latinščine ni uspelo ustvariti primernih razmer. V Mariboru se je že takoj leta 1999 jasno nakazalo ponovno zamiranje osnovnošolske latinščine. OŠ Prežihovega Voranca, ki je to šolsko leto začela prvič brez srbohrvaških oddelkov, a hkrati – zaradi premajhnega vpisa zunanjih učencev – tudi brez latinske paralelke petega razreda, je spet opozorila na zmanjševanje standardov in resno ogroženost osnovnošolskega pouka latinščine, tokrat s predlogom programa Osnovna šola s poudarkom na poučevanju latinščine (1999/2000), ki ga je pozneje v skladu z razmerami v devetletnem programu prenovila in preimenovala v Osnovna šola s poudarkom na klasično-humanističnem izobraževalnem programu (2010/11). To je bila pobuda za vzpostavitev mreže območnih centrov s štiriletnim programom latinščine kot obveznega drugega tujega jezika in za oživitev osemletnega klasično-humanističnega izobraževanja.

OŠ Prežihovega Voranca je še prav posebej poudarjala pomen začetka učenja latinščine pri enajstih letih, torej po novem v šestem razredu (devetletni program je začetek prestavil v sedmi razred) ter s tem v zvezi izdelala tudi predlog programa Zgodnje učenje latinščine v drugi triadi devetletke (2006/07). Predlagani programi s strani šolskega ministrstva in Zavoda za šolstvo niso bili deležni strokovne obravnave oziroma šola kot predlagateljica o tem ni bila obveščena. Skratka, ob uvedbi devetletnega programa latinščini izjema (ohranitev pouka v šestem razredu) ni bila dovoljena. Nasprotno pa je bila izjema glede latinščine narejena v dveh drugih primerih, obakrat v njeno škodo: leta 2008 je bila (z obrazložitvijo, da ni živ jezik) izpuščena iz nabora obveznih drugih tujih jezikov tretje triade in leta 2012 (tokrat, v skladu z zbranimi podatki, pomotoma) iz nabora izbirnih tujih jezikov druge triade. Zaradi kritičnega položaja in neodzivnosti šolskih oblasti je bil v šolskem letu 2008/09 na OŠ Prežihovega Voranca ustanovljen Iniciativni odbor za vzpostavitev osnovnošolskih regijskih centrov za pouk latinščine.

Nekaj najmočnejših »latinskih šol« je odlašalo s prehodom na devetletni program do zadnjega (2003), zato v prvi fazi njegovega uvajanja (1999–2003) posledic reforme še ni bilo občutiti v vsej njihovi razsežnosti. V šolskem letu 2001/02 je število učencev latinščine celo naraslo na več kot 740, število »latinskih šol« pa je v šolskem letu 2002/03, ko je marsikatera šola še zadnjič delala v celoti po osemletnem programu, doseglo zavidljivo številko sedemnajst. Za temi na videz ugodnimi podatki pa se je že skrivala manj obetavna slika: delež učencev, ki so zaključili štiriletni program, se je prepolovil, številke pa so se povečale v veliki meri po zaslugi »šol enodnevnice« (v prvih letih novega tisočletja je kar devet šol uvedlo latinščino za čas ene same generacije ali celo le za leto ali dve). S šolskim letom 2003/04 so še zadnje šole začele prehod na devetletni program, kar je pomenilo naslednje: učenci so se latinščino učili prvo leto v petem razredu še dalje kot fakultativni predmet po osemletnem programu, nato so »preskočili« šesti razred in v sedmem, osmem in devetem razredu nadaljevali učenje latinščine kot obveznega izbirnega predmeta Latinščina I–III po novem programu. Takšno prehodno stanje, kjer se je latinščina zaradi kombinacije obeh programov še naprej poučevala štiri leta (izbirni predmet bi se moral začasno imenovati Latinščina II–IV), je trajalo do leta 2008.

Obdobje 2003–2008 je za pouk latinščine pomenilo dokončno soočenje z realnostjo devetletnega programa: v šestem razredu je bil pouk ukinjen, kar je imelo za posledico prepozen začetek učenja (12 let) in premajhen fond ur (204 ure), oblikovanje latinskih paralelk ni bilo več mogoče (obstajale so le latinske skupine) in latinščina se je znašla v izločilni konkurenci z živimi tujimi jeziki ter številnimi drugimi (manj zahtevnimi) obveznimi izbirnimi predmeti. Kljub širokim možnostim uvedbe izbirnega predmeta Latinščina I–III (uvedla ga je lahko vsaka šola, ki je imela učitelja in dovolj zainteresiranih učencev) se je zanj odločalo izredno malo šol, kontinuirano ga je vsako leto v celoti realizirala le OŠ Prežihovega Voranca. Celotne šole, ki so v osemletnem programu že imele dobro utečen fakultativni pouk, so latinščino druga za drugo opuščale ali pa se odločale za latinske interesne dejavnosti (te so bile povsem neobvezujoče, medtem ko sta oceni iz dveh izbirnih predmetov do leta 2008 vplivali na splošni učni uspeh in s tem na točke za srednjo šolo). Zunaj Ljubljane je pouk latinščine leta 2006 po sedemnajstih letih zamrl (ko se je v zadnjem desetletju vrnil, je bil zemljevid »latinskih šol« popolnoma spremenjen).

Ob koncu petega desetletja, v šolskem letu 2007/08, je osnovnošolski pouk latinščine kazal žalostno podobo. V vsej Sloveniji ga je izvajalo le pet šol, vse iz Ljubljane, med njimi štiri z večletno tradicijo. In še tu so bila – razen v primeru OŠ Prežihovega Voranca – latinščini leta šteta: OŠ Mirana Jarca jo je opustila leta 2010 (po več kot pol stoletja), OŠ Trnovo leta 2011 in OŠ Valentina Vodnika leta 2013 (obe po dvaindvajsetih letih). Latinščino se je učilo skupno 215 učencev (od tega 114 na OŠ Prežihovega Voranca) v treh organizacijskih različicah: fakultativni predmet v petem razredu kot zadnji ostanek starega programa (71 učencev), tridelni obvezni izbirni predmet v zadnji triadi novega programa (104 učenci) in nesistematizirane interesne dejavnosti (40 učencev). Izbirni predmet so to leto izvajale le OŠ Prežihovega Voranca (Latinščina

I–III, 72 učencev), OŠ Trnovo (Latinščina II–III, 21 učencev) in OŠ Mirana Jarca (Latinščina I, 11 učencev). Sredi šolskega leta 2003/04 je bila zaradi premajhnega števila udeleženih šol po devetih letih ukinjena samostojna Študijska skupina za latinščino v osnovni šoli in s šolskim letom 2007/08 je iz istega razloga po trinajstih letih zamrlo državno tekmovanje Certamen Latinum, ki se ga je udeležilo več kot petsto učencev zadnjega razreda osnovne šole s trinajstih slovenskih osnovnih šol.

ŠESTO DESETLETJE (2008–2016)

Izbirni predmet in dve vrsti interesnih dejavnosti. Javna osnovna šola opušča pouk latinščine. Zasebna iniciativa. Skupna evropska dediščina in status »klasičnega jezika«.

Povzetek⁴²¹

V devetletni osnovni šoli je bil latinščini dodeljen status tridelnega izbirnega predmeta (Latinščina I–III) v zadnjem triletju (7.–9. razred) z dvema tedenskima urama. Učenje traja eno, dve ali tri leta. Latinske skupine so običajno starostno homogene (Latinščina I – sedmi razred, 70 ur; Latinščina II – osmi razred, 70 ur; Latinščina III – deveti razred, 64 ur), občasno pa tudi heterogene (učenci različnih razredov). V spričevalo se vpisujejo številčne ocene, ki od leta 2008 dalje nimajo širšega vpliva (splošni učni uspeh je bil s šolskim letom 2008/09 ukinjen), negativno ocenjeni učenci pa morajo opravljati popravni izpit, tudi če se nimajo namena učiti latinščine v naslednjem šolskem letu. V praksi pa obstaja še druga, povsem neobvezujoča oblika pouka: latinske interesne dejavnosti. Marsikatera šola se je namreč odločila (pogosto zaradi internih kadrovskih razmer), da bo učencem namesto izbirnega predmeta Latinščina I–III ponudila latinske interesne dejavnosti (nesistematizirane ure, manjši fond ur). OŠ Prežihovega Voranca se je k takšni nadomestni obliki pouka (35 ur letno) zatekla le v šestem razredu od vključno šolskega leta 2009/10 dalje z namenom, da bi ohranila štiriletno učenje latinščine (čeprav bistveno okrnjeno), in ne nazadnje tudi zaradi velikega interesa učencev in njihovih staršev.

S šolskim letom 2008/09, ki je bilo v Sloveniji prvo leto popolne devetletke, se je osnovnošolski pouk latinščine znašel v do tedaj najhujši krizi in razmere se do danes niso izboljšale. Leta 2008 se je k latinščini kot izbirnemu predmetu vpisalo v vsej Sloveniji le 61 učencev na dveh šolah: 50 na OŠ Prežihovega Voranca (Latinščina I 16, Latinščina II 22, Latinščina III 12) in 11 na OŠ Trnovo (Latinščina I 9, Latinščina III 2). Število učencev pri izbirnem predmetu se je v naslednjih letih še zmanjševalo, tako

421 Gl. op. 1.

da jih je v letošnjem šolskem letu (2015/16) le 38 na dveh šolah: 28 na OŠ Prežihovega Voranca (Latinščina I 5, Latinščina II 15, Latinščina III 8) in 10 na OŠ Miklavž na Dravskem polju (vsi Latinščina I, starostno heterogena skupina). Izbirni predmet Latinščina I–III je do zdaj uspelo v celoti realizirati le petim osnovnim šolam, in še to – z izjemo OŠ Prežihovega Voranca, ki ga izvaja kontinuirano vsa leta – največ za eno generacijo učencev (tri šolska leta): OŠ Toneta Čufarja (2003–2006), OŠ Riharda Jakopiča (2003–2006), OŠ Trnovo (2008–2011) in OŠ Šentvid (2011–2014). Dve šoli sta ga realizirali delno (Latinščina I in II): OŠ dr. Janeza Mencingerja, Bohinjska Bistrica (2009–2011 in 2012/13) in OŠ Dušana Flisa, Hoče (2013–2015). Na vseh drugih slovenskih šolah latinščine (iz najrazličnejših vzrokov) ni bilo v naboru ponujenih izbirnih predmetov ali pa je bilo prijav za njeno realizacijo premalo.

Drugo obliko pouka, latinske interesne dejavnosti, so v tem obdobju izvajale OŠ Prežihovega Voranca (od leta 2009 dalje, zaradi velikega interesa vsako leto po dve skupini šestega razreda), OŠ Mirana Jarca (do 2010), OŠ Trnovo (do 2011), OŠ Valentina Vodnika (do 2013), OŠ Zalog (od 2012 dalje), OŠ Majde Vrhovnik (do 2010 in 2015/16), OŠ Franceta Bevka (od 2009 dalje) in OŠ Savsko naselje (2009/10). Sčasoma je število učencev pri interesnih dejavnostih preseglo število učencev pri izbirnem predmetu, tako da je v šolskem letu 2015/16 prvih 69, drugih pa 38 (četrtto leto se uči latinščino v javni osnovni šoli le 13 osnovnošolcev). Vse to so izredno nizke številke, kakršne bi si bilo še pred nekaj leti le težko predstavljati. Na OŠ Prežihovega Voranca je v prvih osmih letih šestega desetletja (2008–2016) delež učencev, ki so uspešno zaključili osnovnošolski program latinščine, glede na vse učence devetega razreda, znašal le skromnih 22 odstotkov (84 od 385 učencev), kar pomeni velik upad glede na predhodno desetletje (52 odstotkov).

Šesto desetletje bi lahko poimenovali kar obdobje dopisovanja OŠ Prežihovega Voranca s šolskimi oblastmi. Največ dopisov sta podpisala v letih 2009–2012 Inicijativni odbor za vzpostavitev osnovnošolskih regijskih centrov za pouk latinščine oziroma ravnatelj OŠ Prežihovega Voranca Marjan Gorup, leta 2013 in 2014 pa predvsem avtorica *Pregleda*. Vsebino uradnih dopisov bi lahko strnili v dva ključna zahtevka: vrniti šestemu razredu odvzetih 70 sistematiziranih ur latinščine ter od šestega do devetega razreda ustvariti za pouk latinščine ustrezne razmere. Predstavniki šole in Inicijativnega odbora so se udeležili več delovnih srečanj na šolskem ministrstvu, problematiko pa so odpirali tudi v širši javnosti. Ministri ter z njimi državni sekretarji in direktorji direktoriatov so se v tem času zamenjali kar trikrat in vsakič so se prekinili tudi že začetni pogovori. Pobude zagovornikov štiriletnega osnovnošolskega programa latinščine so pri odgovornih šolskih organih večinoma naleteli na razumevanje, toda vse po vrsti so ostale neuresničene – le *Bela knjiga 2011* jih je delno vključila v svoja, na strokovnih podlagah utemeljena priporočila, ki pa jih šolska zakonodaja pozneje ni upoštevala.

Medtem ko so v javni osnovni šoli razmere za pouk latinščine postale povsem nepredvidljive in v veliki meri odvisne od spreminjajoče se ponudbe in statusa živih tujih

jezikov, je zasebna OŠ Alojzija Šuštarja v okviru Zavoda sv. Stanislava s šolskim letom 2011/12 uvedla štiriletni predmet Klasična kultura in mu dodelila eno tedensko uro v rednem urniku od šestega razreda dalje, učenci višjih treh razredov pa so dobili tudi možnost dodatne tedenske ure izbirne latinščine. S smotrno načrtovanim programom in urejenimi delovnimi razmerami je OŠ Alojzija Šuštarja trenutno edina slovenska osnovna šola, ki zagotavlja prihodnost zgodnjemu klasično-humanističnemu izobraževanju (11–15 let).

Na področju učbeniške literature je kljub negotovim razmeram v javni osnovni šoli prišlo do novosti. Januarja 2008 je v knjigarne prišel pouku latinščine v devetletni šoli namenjeni štiridelni učbeniški komplet *Lingua Latina* (Liber I–III, Index verborum), za katerega ni pretirana trditev, da je bil od vseh slovenskih učbenikov za latinščino napisan za najmanjše število učencev kadarkoli. Kot prvi je bil natisnjen v barvah ter bogato ilustriran, na spletni strani založbe pa prinaša tudi obsežno dodatno gradivo (med drugim rešitve vseh vaj). Leta 2012 sta bila v slovenščino prevedena in prirejena zelo privlačno ilustrirana angleška učbenika za najmlajše, ki se spogledujeta z direktno metodo, *Minimus I* (Latinščina – prvi koraki) in *Minimus II* (Latinščina – gremo naprej).

Sklep

Klasično-humanistični izobraževalni program je v Sloveniji doživel usodni udarec ob šolski reformi leta 1958 z ukinitvijo osemletnega programa klasične gimnazije, s čimer se je zaključil nekaj desetletij trajajoči proces poenotenja šolstva za starostno stopnjo enajst do petnajst let. Pouk stare grščine je bil ukinjen, do tedaj enoviti osemletni program latinščine pa je bil razdeljen v dva med seboj slabo povezana dela, začetnega osnovnošolskega in nadaljevalnega gimnazijskega. Še več, z dodelitvijo fakultativnega statusa osnovnošolski latinščini so mu bile porezane korenine in le še vprašanje časa je bilo, kdaj bo osnovnošolski pouk zašel v tolikšno krizo, da bo posledično zamrl tudi nadaljevalni program v gimnaziji. To se je zgodilo med letoma 1975 in 1982. V devetdesetih letih je prišlo do poskusov oživitve nadaljevalnega programa, ki pa – predvsem zaradi nerešene osnovnošolske problematike – ni mogel znova trajno zaživeti.

Šolska oblast bi morala klasično-humanističnemu izobraževalnemu programu kot pomembnemu delu skupne evropske dediščine dopustiti izjemo ter omogočiti obstoj enovitega osemletnega klasičnega programa. Podatki, zbrani v *Pregledu*, govorijo sami po sebi: osnovnošolski pouk latinščine potrebuje za svoj obstoj in razvoj bistveno drugačne razmere od obstoječih. Dejstvo, da je OŠ Prežihovega Voranca uspelo skozi vseh šest desetletij brez prekinitve ohraniti celoten osnovnošolski program latinščine, predstavlja v Sloveniji veliko izjemo in skoraj neverjeten uspeh. Zasluge za to gredo izključno učencem in njihovim staršem na eni strani ter vodstvu šole in učiteljem

latinščine na drugi. Do vključno šolskega leta 2015/16 je na OŠ Prežihovega Voranca uspešno zaključilo štiriletni program približno dva tisoč učencev, še veliko več pa se je latinščino učilo eno, dve ali tri leta. Od uvedbe devetletnega programa dalje je pouk latinščine tudi na tej šoli resno ogrožen, in sicer ne zaradi pomanjkanja interesa s strani učencev in staršev, ampak zaradi neustreznega normativnega okvira.

Napake iz preteklosti in veliko škodo, storjeno zgodnjemu klasično-humanističnemu izobraževanju (11–15 let), katerega osrednji predmet ostaja latinščina, bi lahko – v skladu s predlogom OŠ Prežihovega Voranca – vsaj delno popravili v okviru slovenskega ali mednarodnega eksperimentalnega projekta z vzpostavitvijo mreže območnih centrov z latinščino kot obveznim drugim tujim jezikom od vključno šestega do devetega razreda. Ravnatelj OŠ Prežihovega Voranca in avtorica *Pregleda* sta odgovornim v razmislek ponudila svojo rešitev v predlogu programa Osnovna šola s poudarkom na klasično-humanističnem izobraževalnem programu (2010/11), o dokončni obliki in načinu izvedbe pa naj bi se skupaj dogovorili odgovorni šolski organi in strokovnjaki za področje osnovnošolskega pouka latinščine (za kar pa šolska oblast do zdaj ni pokazala interesa). Seveda bi sprejetje takšnega programa v osnovi pomenilo, da se latinščini priznava poseben status »klasičnega jezika«, s čimer bi bila izločena iz konkurence z živimi tujimi jeziki. Ukinitev osemletne klasične gimnazije v zdaj že daljnem letu 1958, ki je povzročila zaton pouka klasičnih jezikov na Slovenskem, je nekdanje klasike navdala z žalostjo in razočaranjem, mnoge tudi z jezo. Hkrati pa je obstoj osnovnošolskega pouka latinščine, čeprav le fakultativnega oziroma izbirnega, marsikomu zbujal upanje, da za osemletni klasično-humanistični izobraževalni program morda le še ni vse izgubljeno. In upati je, da se niso zmotili.

Povzetek

Leta 1958 je bila osemletna gimnazija spremenjena v štiriletno in nekdanja nižjegimnazijska stopnja (1–4. razred, 11–15 let) je postala predmetna stopnja osemletne osnovne šole (5.–8. razred). Klasični gimnaziji v Ljubljani in Mariboru sta bili ukinjeni in njuni oddelki priključeni šolam splošnega tipa. Predmetnik osemletne osnovne šole v obveznem delu ni dopuščal diferenciacije: pouk stare grščine je bil ukinjen, latinščina pa je dobila, odrinjena na obrobje, status fakultativnega predmeta od 5. do 8. razreda. Osemletni osnovni šoli je sledila devetletna, kjer je latinščina postala izbirni predmet od 7. do 9. razreda (12–15 let). Zaradi neustreznih razmer (prepozen začetek učenja, izločilna konkurenca živih tujih jezikov idr.) je število učencev z uvedbo devetletnega programa izjemno upadlo in stanje je postalo kritično. V vsej Sloveniji je uspelo pouk latinščine ohraniti kontinuirano skozi vseh šest desetletij eni sami šoli: OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana. Kljub prošnjam in zahtevam šolnikov in javnosti po ureditvi razmer šolske oblasti do sedaj (2015/16) niso ukrepale.

Viri in Literatura

Viri

- Arhiv OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana.
- Bela knjiga v vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji* (ur. Janez Krek in Mira Metljak), Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, 2011, http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf.
- Časopisni viri (*Delo* 24. 3. 1973, 18. 4. 1975, 26. 4. 1975, 31. 5. 1975, 7. 6. 1975, 22. 4. 1993, 12. 6. 1993; *Ljubljanski dnevnik* 29. 4. 1975, 28. 5. 1977; *ITD* 11. 5. 1975, 14. 9. 1975; *Komunist* 19. 5. 1975; *Mladina* 23. 3. 1986; *Pavliha* 12. 5. 1975; *Prosvetni delavec* 11. 11. 1991).
- Gorup, Marjan in Pirkmajer Slokan, Aleksandra: Osnovna šola s poudarkom na poučevanju latinščine, *Keria* IV/1 (2002), str. 83–89.
- Hriberšek, Matej: *Analiza metodičnega pristopa v slovenskih osnovnošolskih in srednješolskih učbenikih in priročnikih za klasične jezike od 1850 do 2000* : doktorska disertacija, Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za klasično filologijo, 2002.
- Okoliš, Stane: *Zgodovina šolstva na Slovenskem*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2009.
- Osnovna šola : vsebina vzgojno-izobraževalnega dela*, Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo, 1975.
- Osnutek poročila o večjezičnosti : prednost Evrope in skupna zaveza, *Evropski parlament* 2008/2225(INI).
- Pirkmajer, Aleksandra: *Latinščina za vsakogar I*, Ljubljana: Posebne edicije Feniks, 1987.
- Pirkmajer, Aleksandra Vesna: *Fundamenta Latina I : Poskusni delovni zvezek k učbeniku Fundamenta Latina I. prof. Ane Šašel za 5. in 6. razred osnovne šole*, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport, 1994.
- Pirkmajer, Aleksandra Vesna: *Latinščina za vsakogar*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1993.
- Polajžar, Martina: *Mariborske gimnazije* : diplomsko delo, Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 2014.
- Predmetnik in učni načrt za osnovne šole*. V: Objave Sveta za šolstvo LRS – Sveta za kulturo in prosveto LRS – Sveta za znanost LRS – Zavoda za proučevanje šolstva LRS. Posebna izdaja. Ljubljana, avgusta 1959, II.
- Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018, *Državni zbor RS*, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO91#>.
- Rustica Latina* : glasilo učencev latinskega jezika OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana, letniki 1–12, Ljubljana, 1993–2013.
- Sklepi Sveta Evrope o večjezičnosti in razvoju jezikovnih kompetenc, *Uradni list Evropske unije* C 183/26, [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG0614\(06\)&from=SL](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG0614(06)&from=SL).

Slovenski šolski muzej (SŠM), arhivska zbirka: Pouk latinščine v osnovni šoli 1988–2014 : zasebni arhiv Aleksandre Pirkmajer Slokan (fasc. I–X).

Splošni zakon o šolstvu. *Uradni list FLRJ*, št. 28 (1958).

Učni načrti za fakultativne predmete, 3. zvezek, Ljubljana: Zavod SRS za šolstvo, 1982.

Učni načrt za izbirni predmet Latinščina (pripravila Predmetna kurikularna komisija za latinščino in grščino, Primož Simoniti et al.), Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2004.

Uvodni zakon za splošni zakon o šolstvu. *Uradni list FLRJ*, št. 28 (1958).

Zasebni arhiv avtorice (ZAA).

Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL): LJU 463, OŠ Prežihovega Voranca Ljubljana (t. e. 1–5, 8, 13, 15).

Literatura

Baskar, Bojan: *Latinščine, prosim! Latinščina in njeno izganjanje na Slovenskem, 1849–1987*, Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS, Knjižnica revolucionarne teorije, 1988.

Gantar, Kajetan: Spomini na ustanovitev Društva za antične in humanistične študije Slovenije, *Keria* II/2 (2000), str. 239–242.

Gabrič, Aleš: *Šolska reforma 1953–1963*, Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2006.

Hederih, Darko: Latinščina v osnovni šoli : izkušnje, dileme, predlogi. *Vzgoja in izobraževanje* 24/4 (1993), str. 38–41.

Hederih, Darko: Kaj pravijo "latinci"?. *Vzgoja in izobraževanje* 25/6 (1994), str. 31–35.

Klasična gimnazija v Mariboru : 1940–1941, 1945–1959 (ur. Aleš Arih et al.), Maribor 1992.

Kovač Ažman, Anja: Verba volant, scripta manent, *Didakta* 132/18–19 (2009/10), str. 4–8.

Ledina : osnovna šola v Ljubljani od leta 1855 : jubilejni zbornik ob 150-letnici šole (ur. Gabrijela Škraba), Ljubljana 2005.

Ljubljanski klasiki 1563–1965 (ur. Živka Črnivec et al.), Ljubljana 1999.

OŠ Mirana Jarca : 50 let najbolj zelene šole v beli Ljubljani (ur. Iris Kolenc Slabe), Ljubljana 2015.

Pirkmajer Slokan, Aleksandra: Latinščina v osnovni šoli danes, včeraj, jutri, *Keria* III/1 (2001), str. 69–84.

Pirkmajer Slokan, Aleksandra: Per vias antiquas – Po starodavnih poteh, *Didakta* 10/58–59 (2001), str. 86–87.

Pirkmajer Slokan, Aleksandra: OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana : 50 let osemletke in 110 latinščine pod isto streho, *Keria* X/2 (2008), str. 165–180.

Pirkmajer Slokan, Aleksandra: Latinske interesne dejavnosti, *Interes zbudi dejavnost* (ur. Natalija Komljanc et al.), Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2007, str. 55–60.

- Pirkmajer Slokan, Aleksandra in Arko, Anton: *Lingua Latina : razstava o latinščini v javni osnovni šoli 1958–2015* (razstavni katalog), Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2015.
- Ragolič, Anja: Epigraphy as a tool for learning Latin, spletna publikacija *Europeana (Eagle project)*, Rim: Sapienza, 2014, str. 205–215, <http://www.eagle-network.eu/eagle-first-international-conference-proceedings-now-online/>.
- Sledi, ki ne zbledijo : Zbornik ob 60-letnici Osnovne šole bratov Polančičev Maribor* (ur. Tanja Gobar et al.), Maribor 2007.
- Šašel, Ana: *Fundamenta Latina I*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1972.
- Šašel Ana: *Fundamenta Latina II*, Maribor: Založba Obzorja, 1986.
- Šašel Ana: *Fundamenta Latina III*, Maribor: Založba Obzorja, 1994.
- Zbornik ob 100-letnici šolskega pouka v zgradbi sedanje OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana* (ur. Aleksandra Pirkmajer Slokan et al.), Ljubljana 1999.
- Zbornik ob 50-letnici OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana* (ur. Damjan Perš et al.), Ljubljana 2008.
- Žmavc, Janja: Pouk latinščine v osnovni šoli ter njegovo mesto v sodobni vzgoji in izobraževanju, *Šolsko polje* XVI/1–2 (2005), str. 107–123.